

AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKALARI DERGİSİ

EUROPolitika

YAYIN & İDARİ KURULU

EURO Politika Dergisi
İmtiyaz Sahibi & Genel Yayın Yönetmeni
Yusuf ERTUĞRAL

Baş Editör
Ali İzzet KEÇECİ

Yazı İşleri Sorumlusu (Müdürü)
Nilfem BAYKAN

Editör
Nuran BAYKUŞ

Editör
Nisa MAMMADOVA

Akademik Yayın Editörü
Dr. Devrim ŞAHİN | Dr. Seda Gözde TOKATLI

Görsel Düzenleme & Tasarım
Melissa ATICI

Yayın Türü / ISSN No
E-ISSN No: 2980-1427
Yaygın Süreli / 2149 - 9217
2 Aylık Süreli

İdari Merkez
**Olmadık Projeler | Hızır Çavuş Mescidi Sok. No:40/A Balat 34087
İstanbul- TR**

Web: www.europolitika.com

e-posta: editor@europolitika.com & iletisim@europolitika.com

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. Aylin ÜNVER NOİ ile Akademik Söyleşi: "Avrupa Siyasi Topluluğu.....8 NİSA MAMADOVA & YUSUF ERTUĞRAL
Avrupa Siyasi Topluluğu ve Aday Ülkeler- Bir AB İlişkileri Haritası.....17 Gün ÜNAL
Milliyetler Cemiyeti ve Avrupa Topluluğu.....22 Bekir HALHALLI
Rusya-Ukrayna Savaşı: Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı Kapsamında İhlallerin Değerlendirilmesi.....29 Safiye KOCADAYI
Girne'deki Panelde Güney Kıbrıs'taki Seçimler ve Doğu Akdeniz Politikaları Konuşuldu.....45 Dr. Devrim ŞAHİN
Yeni Başbakan Rishi Sunak'ın Kıbrıs Sorununa Bakışı.....51 Mehmet Burak PİR
Avrupa İçin Yeni Siyaset Üretme İmkânı Olarak Karşılaştırmalı Siyaset Teorisi/Felsefesi.....55 Aykut KARAHAN
Ukrayna Krizi'nin Avrupa Politikalarına Yansımaları.....65 Dr. Seda Gözde Tokatlı
Türk Hukukunda Gümrük Vergilerinden Doğan Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları Bakımından Avrupa Birliği ile Entegrasyon Hakkında Değerlendirme.....71 Ece SÜLÜNGÜR, Lamiha ÖZTÜRK
Avrupa'nın Aşırı Sağ, Fransa'daki Huzursuzluktan Yararlanmaya Çalışıyor.....76 Aitor Hernández-Morales

Eylemlerden Sonra Macron, Bölünmüş bir Fransa'yı Düzeltmek
Zorunda.....81

Clea Caulcutt

İngiltere Başarısız Başbakanlarla Çalkalanıyor. Vergi Mükelleflerine
Bir Servete Mal Oluyor.....84

Annabelle Dickson ve Dan Bloom

Üst Düzey NATO Askerî Yetkilisi Uyarıyor: Rusya'yı Asla
Küçümsemeyin.....88

Lili Bayer

Avrupa'da İnsan Hakları Mahkemesinin Tarihsel
Gelişimi.....90

Aslan Şahingöz

ÖNSÖZ

Saygıdeğer Okuyucular,

Bu sayımızda, Avrupa Siyasi Topluluğu'nun Avrupa Birliği'ne karşı bir alternatif mi, yoksa Avrupa Birliği'ni destekleyecek yeni yapı taşlarından biri mi olduğu sorusu üzerinde durmayı hedefledik. Avrupa'nın geleceği ve siyasi yapılanması hakkındaki tartışmalar, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un önerisiyle yeni bir boyut kazanmış oldu. Bu öneri, Avrupa'nın siyasi bir topluluk olarak daha güçlü bir şekilde birleşmesini hedefliyor.

Birlikte hareket etmek, güçlü olmak ve küresel arenada etkili politikalar yürütmek, Avrupa Birliği'nin temel amaçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Macron'un önerisi, bu hedefleri gerçekleştirmek için yeni bir yol haritası sunmayı amaçlıyor. Bu bağlamda Avrupa Siyasi Topluluğu, ulusal egemenliklerin korunmasını ve aynı zamanda Avrupa'nın ortak çıkarlarını savunmayı hedefleyen yeni bir yapı olarak karşımıza çıkıyor. Diğer yandan, Avrupa Siyasi Topluluğu, Avrupa Birliği'nin mevcut yapısını tamamlayacak ve güçlendirecek yeni bir adım olabilir.

Bu sayımızda, Avrupa Siyasi Topluluğu'nun potansiyel avantajları ve zorlukları üzerinde durarak, bu önerinin Avrupa'nın siyasi entegrasyon sürecine nasıl bir katkı sağlayabileceğini analiz ediyoruz. Siyaset bilimi terminolojisi çerçevesinde, siyasi toplulukların işleyişi, ulusal egemenlik ile birlikte hareket etme arasındaki denge, liderlik dinamikleri ve toplulukların ortak hedefler etrafında birleşmesi

gibi kavramları değerlendiriyoruz. Ayrıca, sayımızda Güney Kıbrıs seçimlerinin Doğu Akdeniz politikalarına olan etkilerine de odaklanıyoruz. Bölgedeki siyasi dinamikler, enerji kaynaklarına erişim ve deniz yetki alanlarındaki çıkar çatışmaları gibi konular, Avrupa Birliği'nin dış politikasının merkezinde yer alıyor. Mevcut Doğu Akdeniz politikalarının analizi ve Avrupa'nın bu konudaki rolü, bölgedeki dengeleri ve Avrupa'nın etkisini anlamak açısından büyük önem taşıyor.

Ukrayna Krizi'nin Avrupa Politikalarına yansımaları da incelenecek başlıklar arasında yer alıyor. Kriz, Avrupa'nın enerji güvenliği, sınırların korunması ve bölgesel istikrar gibi konular üzerindeki etkisini vurguluyor. Siyasi açıdan, kriz Avrupa'nın ortak dış politika ve güvenlik politikalarının geliştirilmesine yönelik ihtiyaçları da ortaya çıkarıyor.

Avrupa'nın aşırı sağ hareketlerle mücadelesi ve Fransa'daki huzursuzlukların bu hareketler tarafından nasıl istismar edildiği, bu sayıda ele aldığımız diğer bir önemli konu. Aşırı sağın yükselişi, Avrupa'nın politik ve sosyal dokusunda dönüşümlere yol açarak demokratik değerlere meydan okuyor. Bu durum, Avrupa Birliği'nin demokratik değerleri koruma ve aşırılıklarla mücadele etme çabalarını daha da önemli hale getiriyor.

Son olarak, Rusya'nın Avrupa politikalarına olan etkilerini de masaya yatırdık. Rusya'nın bölgesel güç olarak yükselişi ve Avrupa'nın güvenlik ve enerji bağımlılığı gibi konular, Avrupa Birliği'nin

Rusya ile ilişkilerini şekillendiren önemli faktörler arasında yer alıyor. Bu nedenle, Rusya'nın Avrupa'daki siyasi, ekonomik ve güvenlik dinamiklerine olan etkisini incelemeyi hedefledik.

Bu sayımızda ele aldığımız konu başlıkları, Avrupa'nın siyasi geleceği ve politikalarının şekillenmesinde önemli bir role sahip. Sunmuş olduğumuz analizlerin Avrupa Siyasi Topluluğu ve dolayısıyla Avrupa'nın geleceği hakkında geniş bir pers-

pektif kazandıracığını umuyoruz. Keyifli okumalar dilerim, Saygılarımla,

Nilfem Baykan
Yazı İşleri Müdürü
EURO Politika Dergisi

www.europolitika.com

 YouTube EUROPolitikaNews

SUBSCRIBE

Prof. Dr. Aylin ÜNVER NOİ ile Akademik Söyleşi: “Avrupa Siyasi Topluluğu”

NİSA MAMMADOVA & YUSUF ERTUĞRAL*

Nisa MAMMADOVA : Merhabalar, teşekkür ederiz Hocam davetimizi kabul ettiğiniz için. Öncelikle ilk konumuz Avrupa siyasi topluluğu konusunda olacak. İlk sorumuz şu: Malumunuz Ekim ayının başlarında Emmanuel Macron'un önerdiği ve fikir babası da olduğu, Avrupa Siyasi Topluluğu ilk somut adımların atılması adına Prag'da toplandı. Ukrayna savaşının gölgesinde yapılan bu toplantının ardından kamuoyunda birçok analiz yapıldı, bu durum yorumlanmaya çalışıldı. Sizce Emmanuel Macron'un önerisindeki amaç Avrupa Birliği'nin

varlığına dokunmayarak Avrupa ülkelerini de kapsayacak yeni bir siyasi birlik oluşturmak mı? Yoksa bu öneri ile üyelik yolunda olan, örneğin Türkiye gibi, ülkeler için siyasi bir alan oluşturmak mı amaçlıyor?

Doç. Dr. Aylin ÜNVER NOİ : Şöyle, öncelikle sizin de bahsettiğiniz gibi Ukrayna savaşının gölgesinde aslında biraz da ihtiyaçtan doğan bir durumun ortaya çıktığını görüyoruz. Bu süreçte en çok dikkatimizi çeken meseleler yaşanan bu savaşın neticesinde ortaya çıkan bir takım sorunlar ve tehditler tabii ki: Enerji krizinden gıda krizine, süregelen savaş

ve bunun bir şekilde ateşkes ilan edilmesi ve barışa kavuşturulması gibi konular...

Bu konuların Avrupa Birliği'nin tek başına mücadele edemediği bir alan olarak ortaya çıktığını görüyoruz. Özellikle de Avrupa Birliği'nin arabuluculuk rolünün veya küresel ve etkin bir güç olmasının bu konularda tek başına, sorunların üstesinden gelme anlamında istenilen düzeyde olmadığı bir süreci izledik. Aslında bir anlamda Macron'un çabasını da bunu gerçekleştirmek adına bir fikir olarak değerlendirmekte fayda var.

Çünkü davet edilen ülkelere baktığımızda genellikle Ukrayna savaşıyla etkilenebilecek bölgeler karşımıza çıkıyor. Zaten Ukrayna, Gürcistan ve Moldova'nın biliyorsunuz bir adaylık süreci başlatma durumu söz konusu oldu. Onun dışında Balkanlar yine potansiyel olarak Rusya'nın bu yayılcı veya agresif politikalarını sürdürme ihtimali olan alanlardan birisi. Yine bu bölgedeki ülkelerin Sırbistan da dahil olmak üzere farklı farklı görüşlere ve anlayışlara sahip ülkelerin de planlanan projeye dahil edilmesini bu anlamda yorumlamak lazım. Yeni ve başka bir duygu aslında. Bir süre önce donmuş olan çatışma yeniden sıcak çatışmaya dönüşmüş ama tekrar ateşkes ilan edilmiş.

Ayrıca ortaya çıkan yeni bölgede tabii Ermenistan- Azerbaycan konusu hususunda giderek dışarıda bırakılan bir Avrupa Birliği görüyoruz. Çünkü çözüm sürecinde biliyorsunuz Türkiye'nin ve Rusya'nın aktif rolü vardı, bu sebeple de Avrupa Birliği biraz dışarıda kaldı. Minsk sürecinin bunun dışında

birakıldığını görmekteyiz. Dolayısıyla bu dışarıda bırakılan gücün, küresel bir güç olma hedefi taşıyan ama diğer taraftan da zaman içerisinde kendi komşularına veya işte kendi etki alanında - kendi güvenliği açısından da değerlendirirsek - bölgede giderek etkisinin azaldığını gözlemledik. Çünkü daha önceki dönemlerle kıyaslarsanız Avrupa eskiden rekabetin olmadığı dönemde, soğuk savaşın sona erdiği, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı, komünizmin şiddete başvurmaktan dağıldığı dönemde bir çekim merkeziydi. Avrupa Birliği genişleme süreciyle beraber hem merkezi hem orta hem de Doğu Avrupa ülkelerini başarıyla siyasi ve ekonomik dönüşüm de sağlayarak kendi içine alabilmişti.

Ama bir taraftan şu andaki konjoktüre baktığımızda rakipsiz değil. Zira Avrupa Birliği'ni Rusya'nın politikaları zorluyor. Sonra, Çin yeni bir aktör. Doksanlarla kıyaslarsak Çin gibi bir güç yoktu ama şu anda sadece dünyanın ikinci ekonomik gücü değil ;alt yapılarla, tedarik zincirlerinde oynadığı rolle, satın aldığı limanlar ile ve daha pek çok konuda Balkanlar başta olmak üzere Avrupa ülkeleri nezdinde de önemli bir aktör ve rakip olarak ortaya çıkıyor. Dolayısıyla o rakipsiz durumunun veya bir cazibe merkezi olma durumunun artık Avrupa Birliği için söz konusu olmadığı bir dönemdeyiz.

O dönemde biliyorsunuz ortaya atılan bir takım projeler vardı belki. Bunları Avrupa Siyasi Topluluğu'na benzer projeler olarak da değerlendirebiliriz: Barcelona süreciyle başlayan 1995 itibarıyla

Avrupa Akdeniz Ortaklığı, Doğu Ortaklığı Projesi, Akdeniz İçin Birlik, Karadeniz Sinerjisi gibi pek çok proje vardı. Aslında burada da amaç yine Avrupa Birliği üyesi olamayacak ya da yakın zamanda birliğe giremeyecek ülkelere, AB perspektifini farklı şekilde sunmaktı. Bu içerideki kurumlarda oy hakkı gibi belirli sorumluluk veya haklara sahip olmadan bir ortaklık fikri sunma idi. Gerçi bunun da çok başarılı olamadığını da söylemekte fayda var. Çünkü oradaki beklenti de Avrupa'nın etrafında bir güvenlik halkası oluşturarak Avrupa Birliği'nin de güvenliğin devamının sağlanması idi.

Fakat baktığınızda gelinen noktayla özellikle Arap Baharı sonrası veya 2008 Gürcistan Savaşı'nda bunu görmekteyiz. Kırım'ın ilhaki ile devam eden bir süreç var, bu da örnek gösterilebilir. Bunun Moldova'ya, Balkanlar'a, farklı bölgelere yansımaların olma ihtimalini göz önünde bulundurursanız; bir de tabii ki Çin'in artan varlığıyla beraber, burada çok daha farklı bir durumla ve güvenlik açısından da sıkıntılı bir durumla karşı karşıya olan bir Avrupa var. Tüm bunların üstesinden gelmek için yeni bir arayışın olduğu, bunlara benzer ama biraz daha farklı bir projenin ortaya atıldığını görüyoruz: Avrupa Savunma Topluluğu, Macron tarafından. Fakat tabii bunun başarılı olabilmesi için de çok fazla şeye ihtiyaç var. Bahsetmekte fayda var, Avrupa Birliği'nin kendi içerisinde ortak tutarlı bir dış politika üretme konusunda zaman zaman sıkıntıya düştüğünü görüyoruz. Çünkü Avrupa Birliği'nin entegrasyon sürecindeki supranasyonal yapısının biraz daha farklı bir şekli dış

politika ve güvenlik politikası. Daha ulusal politikaların öncelendiği, her ne kadar anlaşmalarla bunu değiştirmeye yönelik özellikle Lizbon Antlaşmasıyla kurumsal anlamda AB'yi güçlendirmeye yönelik adımlar atıldıysa da hala zaman zaman bazı üyelere ayrıcalık tanındığını görüyoruz. Ortak karar alınmadığı durumların olduğunu, farklılıklarının hâlâ üye devletlerde bile devam ettiğini görüyoruz. Bunu da aslında üye devletlerin dış politikalarının Avrupalaşması ekseninde değerlendirmek lazım. Halihazırda üye devletlerin, Avrupa'nın dış politikasını Avrupalaştırmak meselesinde hala sıkıntılar varken bir de Avrupa Siyasi Topluluğu denilince; Avrupa Birliği üye devletleri ve AB'ye aday ülkeler - Türkiye gibi, birçok Balkan ülkesi gibi ya da Ukrayna veya Gürcistan gibi- AB perspektifi olan ülkeleri de dahil ederek ya da AB ortaklık projeleri içerisinde olan diğer ülkeleri de dahil edilmesiyle, bu ülkelerin dış politikalarının nasıl Avrupalaştıracağı sorusunu aslında ortaya koyuyor.

Buna bakmak lazım, oldukça yeni bir format. Format diyorum çünkü henüz bir kurumsallaşmış bir yapı değil. Şu anda forum olarak ortada. Gerçi planlanmış şekilde toplantıları, zirveleri var ancak henüz bir örgüt olarak veya uluslararası bir örgüt yapısı ya da bir model olarak oturmuş değil. Bunun nasıl gelişeceğini buradaki başarılarına paralel olarak önümüzdeki zaman içerisinde göreceğiz.

Nisa MAMMADOVA : *Peki söz konusu bu öneriye Avrupalı liderler nasıl tepki verdiler? Örneğin başta İngiltere ve Türkiye'de olmak üzere diğer*

devletler bu öneriye nasıl baktı?

Doç. Dr. Aylin ÜNVER NOI : Şöyle, aslında daha önce benzer birkaç örnek verdim. Avrupa - Akdeniz ortaklığı olsun gibi. Türkiye'nin bu konuyla ilgili teklif edildiğinde şöyle bir çıkışı vardı: Eğer bu Türkiye'nin AB perspektifine, AB üyeliğine alternatif olarak sunuluyorsa bu Türkiye'nin çok açık ve net karşısında olduğu bir durumdu. Yine bununla ilgili de eğer Avrupa Siyasi Topluluğu da aslında AB üyelik perspektifinin dışarısında bırakıp yeni bir alternatif sunmaya yönelik olursa bu aday ülkeler için de - Ukrayna için de, Gürcistan için de, Balkanlar'daki diğer AB üyesi olmak isteyen devletler için de - bir sorun. Çünkü bunun bir alternatif olmasını istemiyorlar. Ama İngiltere için konu biraz daha farklı. Çünkü Brexit ile beraber AB'den çıkmak isteyen İngiltere referandumda halkın isteklerini yerine getirdi. Dolayısıyla burada İngiltere'nin bakışı biraz daha farklı. Çünkü bir şekilde AB ile ilişkilerini devam ettirmek isteyen bir

İngiltere için aslında bu bir platform, bir forum olarak. Yerini koruyor zaten. İngiltere'nin ayrı olarak Fransa'yı veya Avrupa savunma inisiyatifleri içerisinde de farklı şekilde ilişkisini, iş birliğini sürdürdüğünü görüyoruz. Bu da bir başka inisiyatif olarak İngiltere'ye bunları devam ettirme olanağını sunuyor.

Nisa MAMMADOVA : *Diğer bir soru, Hocam: Avrupa basınına baktığımızda birçok yorumcunun analizinde başta toplantının formatı olmak üzere, Türkiye'nin varlığı konusunda önemli tartışmalara yol açtığını görüyoruz. Burada söz konusu yorumcular, Türkiye'nin her ne kadar NATO üyesi ve Avrupa Birliği adayı olsa da Ege Denizi'nde artan gerilimler, Kıbrıs ve Yunanistan ile süregelen anlaşmazlıklardan bahisle Türkiye'nin pozisyonunu sorgulamakta. Sizce özellikle de Fransa, Türkiye'yi bu oluşumda görmek istiyor mu?*

Doç. Dr. Aylin ÜNVER NOI : Şöyle, biraz önce bir şey ifade ettim. Bunun kurul-

masının ana sebeplerinden birisi Avrupa Birliği'nin küresel aktör olarak, hatta bölgesel aktör olarak bile - yani kendi yakın çevresinde, yakın coğrafyasında bile - belli konularda etkili olamaması, belli konular için çözüm üretememesi. Sorunlar sebebiyle bu ihtiyaç ortaya çıktı ve bu formatı yarattılar. Şimdi Türkiye'nin son zamanlarda oynadığı gıda krizi olsun ya da Ukrayna meselesinde bir takım liderleri bir araya getirmesi olsun, farklı farklı konulara dahil olması yahut Montré'nün uygulanması bile zaten başlı başına çok önemli bir durumu ortaya koyuyor. Şimdi bunların hepsini göz ardı ederek Avrupa'nın sadece siyasi bir körlükle Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki, Yunanistan veya Güney Kıbrıs Rum yönetimi arasındaki soruna odaklı olarak ve sadece onun perspektifinden bakarak bir politika yürütmesi de aslında kendi kurmuş olduğu bu Avrupa Siyasi Topluluğu formatına da zarar verecek bir şey. Çünkü yapmak istediği ile ters düşen bir durumu ortaya koyacaktır. Ama biz bunu görmedik mi gördük.

Stratejik Pusula geçen Mart ayında biliyorsunuz yayınlandı. Yine Fransa'nın öncülüğünde orada da neyi gördük? Türkiye'ye karşıt konumlandırılan bir Avrupa Birliği gördük Doğu Akdeniz üzerinden. Şimdi bu ne Avrupa'ya ne de Türkiye'ye bir katkı sağlayacak, bir kazan kazan durumu ortaya koyacak bir şey değil ve işin enteresan tarafı gün geçtikçe hem küreselleşen dünyadaki ortaya çıkan yeni tehditler veya mevcut tehditler veya savaş durumlarının ortaya koyduğu göç gibi, gıda krizi gibi, enerji krizi gibi çok farklı alanlardaki yeni tehditler Avrupa'nın sadece 27 ülkesi-

yle başa çıkabileceği bir durum ortaya koymuyor. Zaten koysaydı, böyle bir ihtiyaca da gerek duymayacaktı. Şimdi burada Türkiye'nin oynayabileceği rolü de göz önünde bulundurursanız, Türkiye'yi dışlamak veya onunla ters düşen birtakım politikalar içerisine girmek Avrupa'ya fayda sağlamayacaktır diye düşünüyorum. Ama tabii burada şöyle bir şey var: Türkiye açısından da evet, bu platform içerisinde yer almak önemli, güzel ama dediğim gibi üyelik perspektifine bir alternatif olmamalı. Çünkü buradaki iş birliğinin de bir sınırı olacaktır. Niye sınırı olacaktır? Biraz önce ifade ettim, Avrupalılaştırmadan bahsettik. Üye devletler arasında -yani Avrupa Birliği'ne üye olan devletler arasında- bile Avrupalılaştırma, yani dış politikanın Avrupalılaştırılması konusunda sıkıntılar varken, aday ülkelere bunu yaptırabilmeniz için sizin o adaya AB perspektifini güvenilir bir şekilde verebilme ihtimaliniz olmalı ve bundan bir çıkar sağlayacağını bilmeli veya bu uyum için bir çaba sarf etmeli. Aksi takdirde Türkiye'nin özelinde konuşmasak da diğer aday ülkeler için de aynı şekilde, onların dış politikalarının Avrupalılaştırılması konusunda çok fazla çaba göstermeyeceklerdir. Şunu şöyle bir örnek vereyim: Hatırlarsınız, Türkiye'nin Annan Planı'nı desteklediği dönemde üyelik perspektifinin ciddi anlamda ve güvenilir bir şekilde Türkiye'ye sunulduğu bir dönemdi. O yüzden Türkiye, Kıbrıs'ta bir barış anlaşması olan Annan Planı'na evet denmesini desteklemişti. Şimdi siz bu perspektiften hem mahrum bıraktığınız bir dönemde hem de onu stratejik pusula gibi çok önemli bir güvenlik çerçevesinde

karşı tarafta konumlandığımız sürece Avrupa Siyasi Topluluğu içerisinde o ülkeyle iş birliği yapma potansiyeliniz ne kadar olur? Orada bir soru işareti oluşuyor çünkü bir güven vermiyor-sunuz karşı tarafa. Bir bu zafiyeti var. İkinci evet, ayrı bir platform sağlıyor, karar alma mekanizmasında ülkeler yer alıyor ama dediğim gibi etkin bir şekilde AB üyeliğine alternatif oluşturmaya yönelik bir sürece, dönemece girdiği takdirde aday devletler için -Türkiye'de dahil- sıkıntılı olacaktır ya da Avrupa siyasi toplumunun istenilen düzeyde birtakım konularda başarı sağlamasına da engel olacaktır.

Nisa MAMMADOVA : *Sizce Avrupa Siyasi Topluluğu Zirvesi neyi başardı?*

Doç. Dr. Aylin ÜNVER NOİ : Avrupa Siyasi Topluluğu Zirvesi son dönemde -Avrupa Birliği'nin kan kaybettiği bir dönemde- tekrar bu kaybettiği kanı to-

parlayabilmek adına komşularıyla belli etki alanları olan veya AB üyelik perspektifi içerisinde yer almak isteyen ülkelerle -Balkanlar, Kafkaslar, Doğu Avrupa'daki komşuları ile- tekrar bir iş birliği kurabilme imkanı sağlayan bir platform oluşturdu. Bunun devamlılığını sağlayabilmek adına da sonraki birkaç toplantının da tarihlerinin ve yerlerinin belirlendiği ve bunun bir süreklilik haline gelmesine yönelik adımların atıldığı bir inisiyatif şeklinde. Tabii burada ilk karşımıza çıkan ana konulardan birisi Ermenistan ve Azerbaycan arasında sınırdaki izleme sürecinin iki aylığına Avrupa Birliği tarafından uygulanması meselesiydi. Bildiğim kadarıyla geçen hafta sonlandı bu süreç, galiba 2017 yılının Ekim ayından sonra başlatılmıştı. Yalnızca buna faydası oldu çünkü biraz önce de ifade ettiğim gibi bu donmuş çatışmanın sıcak çatışmaya dönüşmesi sonrasında Minsk süreci ve Avrupa Birliği'nin giderek bu

Doç. Dr. Aylin Ünver Noi
Haliç Üniversitesi Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

Nisa Mammadli
EUROPolitika Editörü

süreçteki dışlanması ve müdahil olamaması gibi durumlar ortaya çıkmıştı. Şimdi bu Avrupa Siyasi Topluluğuyla tekrardan, en azından Kafkaslardaki bu durumun kendisinin de yer aldığı kendisinin de etkili olabileceği bir sürece döndürme çabası açısından değerlendirirsek, evet, Avrupa Siyasi Topluluğu bu açıdan bir katkı sağladı Avrupa Birliği'ne. Ama bu tabii ki oradaki barış sürecine veya anlaşmanın sürdürülmesine ciddi anlamda etkisi ne oldu dersiniz, çok da majör bir etkisi olduğunu söylemek mümkün değil. Şu açıdan bir önemi var tabii: Avrupa Siyasi Topluluğu aslında karşıt konumda olan ülkeleri de bir araya getiren platformlardan birisi. Mesela Ermenistan-Azerbaycan olsun ya da Türkiye-Yunanistan ya da Türkiye-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi gibi ya da işte Balkanlara karşıt konumlarda olan ülkeler gibi çünkü

Sırbistan da biliyorsunuz orada yer alıyor. Bunları bir araya getirmesi açısından önemli bir platform sağlıyor ve bu da bir kazanım ama diğer taraftan da mevcut projeleri veya ortaklıkları veya işte halihazırda olan örgütlerin biraz da yaptığı işleri tekrarlıyor gibi bir durum da söz konusu. O da bir başka bir eleştiri noktası olarak önümüzde duruyor diyebilirim.

Nisa MAMMADOVA : *Son olarak Hocam, Türkiye son yıllarda çok çeşitli konularda Avrupa Birliği açısından zor bir ortak oldu ve İsveç ile Finlandiya'nın ittifaka katılma çabalarını geciktirerek de NATO içinde bir endişe yarattı ama söz konusu zirvenin ilk toplantısında da davet edildi.*

6 ayda bir toplanması planlanan bu zirvede Türkiye'yi tekrar görebilecek miyiz? Ve ek bir soru olarak da Türkiye İsveç Ve Finlandiya'nın ittifaka katılma çabalarını kabul edecek mi?

Doç. Dr. Aylin ÜNVER NOİ : Şöyle, Türkiye bu platformda doğal olarak yer almak ister. En azından şu anda zaten Türkiye AB ilişkileri hiçbir yere gitmiyor, donmuş bir şekilde. Hatta hatta zaman zaman da biraz önce verdiğim örnek gibi Türkiye'yle ilişkileri daha da zora sokacak birtakım konumlandırmaları var AB'nin veya yaptırımları olabiliyor. Dolayısıyla ilişkilere zarar veren bir süreç ama bu AST'nin o yüzden bu ilişkiyi tekrar canlandırmaya yönelik bir platform olma ihtimali var. Hem Türkiye açısından hem AB açısından bu önemli. Bu iyi değerlendirilirse tabii ki. Burada Türkiye'yi çağırma, koşulluluk ilkesi, belli değerler zorlayıcı olabilir. Bir de burada koşulluluk ilkesinin çok hakim olduğunu düşünmüyorum ben. Çünkü diğer AB ortaklık projeleri gibi değil. Zira onlar AB değerlerine uymak koşuluyla ülkelerle ortaklığın sürdürülmesini öngörüyordu. Ama burada biraz daha oradan geri adım attığını ifade edebilirim. Bunun da nedeni zaten diğer Çin, Rusya gibi ülkelerle rekabet edebilmesi adına bunu yapmasının gerekliliği olarak ortaya çıkıyor. Biraz da reel politik ihtiyaçtan dolayı pragmatik bir yaklaşım içerisine girdiğini görüyoruz AB'nin. Diğer taraftan Türkiye evet, önemli bir nato ülkesi, kendinin güvenlik çekinceleri var, sorunları var, AB'den beklediği destek var özellikle yıllardan beri terörle mücadele konusunda. İsveç ve Finlandiya da biliyorsunuz AB üye devletleri ve Türkiye'nin onlardan da aynı şekilde bu

beklentisi var yıllardır, zaten dile getiriyor. Yeni bir konu da değil bu. Fakat tabii olumlu sinyaller de var. Belli konularda adımlar atıldı, işte silah ambargosunun kaldırılmasından tutun da belli iadelerin gerçekleştirilmesi gibi. Ancak Türkiye'nin istediği tam olarak isteğinin gerçekleştiğini söylemek için henüz erken. Onunla ilgili İsveç Parlamentosu'nun onayladığı terörle mücadele konulu bir yasa tasarısı var. Çünkü şimdiye kadar İsveç şöyle bir şey diyordu: Bizim anayasamız, yasalarımız bu örgütlenmelere veya buradaki gösterilere müsaade etmek zorunda çünkü bizim yasalarımız bunu öngörüyor şeklinde birtakım açıklamaları vardı. Ama bu çıkaracakları daha doğrusu 1 Ocak itibarıyla yürürlüğe girecek olan yasa tasarısıyla beraber artık böyle bir iddia olmamasının da önünü açacak. Çünkü burada belki teröre bulaşmış kişilerin örgütlenmesine karşı olan birtakım yasalar çıkarabilme ihtimali ortaya çıkacak. Bu da Türkiye'nin en

çok rahatsız olduğu konulardan birisinin önüne geçmiş olacak. Tabii Türkiye burada bekle gör politikası yürütüyor. O yüzden de hep Ocak sonrasına tarih verdi. Ocak'tan önce mecliste İsveç Ve Finlandiya'nın üyelikleri onaylanacak. Bunu onaylamama yönünde bir dış politika tercihini kullandı ama tabii ki Ocak sonrasında bununla ilgili gidişata bakarak bir onaylama sürecinin olma ihtimali var ama tek buna mı bakıyor? Hayır. AB'deki f16 modernizasyonu ve satış konusunda da Türkiye'nin beklentileri var. Çünkü F35 programından çıkarıldığı için biliyorsunuz belli maddi alacakları da var ve yapılması gereken beklentileri de var diğer NATO üyesi devletlerden. Tabii tüm bunların bir şekilde karşılanması gerekiyor.

Türkiye'nin bir başka beklentisi daha var: İsveç ve Finlandiya ile yapmış olduğu mutabakatta evet, biz sizin belli koşulları yerine getirdiğinizde NATO üyeliklerinizi destekleyeceğiz ama aynı şekilde de

biz AB üyesi veya AB projeleri içerisinde yer almak istediğimizde aynı desteği siz de bize vereceksiniz şeklinde. Çünkü ikisi de biliyorsunuz Avrupa Birliği üyesi devletler. Bunun da tabii önümüzdeki zamanlarda nasıl işleyeceğini göreceğiz ama dediğim gibi Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne ve NATO'yla bağlantılı olarak ek olarak AST'yi de sayabiliriz; çünkü AST'ye de baktığımızda İngiltere bir NATO üyesi, Norveç de bir NATO üyesi, Türkiye de NATO üyesi ama bunlar Avrupa Birliği üyesi değiller. Dolayısıyla burada stratejik pusulada baktığımızda savunma alanında Avrupa Birliği ülkeleri arasında bir dayanışma söz konusu ama yeri geldiğinde başka ülkelere de iş birliği yapabilmeyi önünü açma isteği var. Çünkü böyle bir ihtiyacın olduğu ortada. Bu açıdan değerlendirdiğimizde de Avrupa Siyasi Topluluğu'nu da belki o stratejik pusulanın savunma ve güvenlik alanındaki gerekliliğinin siyasi alanda ve onların dış politikalarını da Avrupalılaştırmak kendisine

bir işbirliği alanı açmak ve bu ülkelerle derinlemesine işbirliğiyle ortak hareket edebilmek olarak toplamda yorumlamak lazım ama tabii bunun özünde de güven verme, birbirlerine güvenme ve tabii ki üyelik perspektifini ortadan kaldırmama ve bunu tekrar güvenilir hale getirmek önemli. AST buna hizmet edecek şekilde organize edilirse başarıya ulaşacaktır. Ama tam tersi bir durumu ortaya koyacak olursa ve yeri geldiğinde belli üye devletlerin kendi hegemonyasını ya da çıkar alanını geliştirmeye yönelik bir enstrüman olarak kullanılacaksa veya belli karşıtlıklar oluşturacak belli ülkelere karşı, bu tabii istenilen başarıyı Avrupa Siyasi Topluluğu'na getirmeyecektir diye düşünüyorum.

Nisa MAMMADOVA : *Değerli Hocam kıymetli vaktinizi bize ayırdığınız ve bizleri evinize misafir olarak ağırladığınız için çok teşekkür ederiz.*

Röportaj : Nisa MAMMADOVA & Yusuf ERTUĞRAL

Deşifre: EURO Politika Dergisi Ekibi

**Söyleşimizi video kaydını YouTube kanalımızdan seyredebilir ve Spotify'den dinleyebilirsiniz.*

Avrupa Siyasi Topluluğu ve Aday Ülkeler- Bir AB İlişkileri Haritası

Gün ÜNAL¹

Bu çalışma, “Avrupa siyasi kimliği” lehine bir devletler arası iş birliği girişimi olarak Fransa Cumhurbaşkanı E. Macron’un önerisiyle kurulan ve ilk zirvesi 2022 ekim ayında düzenlenen Avrupa Siyasi Topluluğu’nu (AST) incelemektedir. Topluluk, Türkiye, İngiltere, Ukrayna, İsviçre, Sırbistan, Norveç, K. Makedonya, Karadağ, Kosova, Liechtenstein, Moldova, İzlanda, Gürcistan, Bosna Hersek, Azerbaycan, Ermenistan, Arnavutluk ve 27 Avrupa Birliği ülkesinden oluşmaktadır. Bu çalışma farklı AB adaylık süreci aşamalarındaki bazı katılımcı ülkelerin topluluğa

yaklaşımını incelemekte ve topluluk içerisindeki bazı çıkar çatışmalarını ve ortak menfaatlere dikkat çekmektedir.

AST’nin ortaya çıkışını Thucydides’in güçler dengesi teorisine uygun bir çıkar ortaklığı girişimi olarak değerlendirmek mümkündür. Rusya’nın Ukrayna’yı işgali, Avrupa “kıtası” için ortak ve somut bir güvenlik kaygısıdır ve enerji krizi başta olmak üzere gıda güvenliğine uzanan bir dizi güvenlik kaygısına temas etmektedir. AST bununla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri’nin ve NATO’nun yer almadığı bir stratejik

otonomi girişimi olarak pek çok soru işaretini de beraberinde getirmektedir. NATO'nun soğuk savaş döneminde Sovyetler Birliği karşısında caydırıcı askeri güç inşa etmesini ve ardından Marshall Yardımları izlemiştir. Ancak Avrupa'nın doğu ve batı olarak iki kampa bölündüğü bu tarihsel örnekle söz konusu kampaşmanın güncel koşullarda benzerlik taşıdığını söylemek güçtür. Doğu Avrupa ve Güney Kafkasya bölgesindeki eski Sovyet ülkeleri, bağımsız ulus devletler olarak topluluğun bünyesinde Rusya ve Belarus'a karşı bir araya gelmiş bir Avrupa ittifakı içerisinde yer almaktadır. Eski Sovyetler Birliğini oluşturan 15 devlet, Ermenistan, Azerbaycan, Estonya, Litvanya, Letonya, Belarus, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan, Rusya, Ukrayna birliğin dağılmasından kısa süre sonra Avrupa Güvenlik İş birliği Teşkilatı AGİT'e üye olmuştur. Bu nedenle Avrupa'nın güvenliği üzerine mevcut uluslararası kuruluşlardan biri olarak AGİT'in aracılığına başvurulmaksızın yeni bir AB girişimi çerçevesinde iş birliği platformu oluşturulmuştur.

Rusya, ayrıca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 5 daimî üyesinden biri olarak veto yetkisine sahiptir ve mevcut uluslararası teşkilatlarda kendisine karşı girişimleri engelleyebilecek durumdadır. Mevcut kanallardan farklı bir devletler arası iş birliğine yönlendiren bu durum karşısında, topluluk mevcut hiçbir uluslararası organizasyonun yerini almadığını vurgulamaktadır. AST, sınırlarının ve yapısının belirsizliği, 44 ülkeyi kapsayacak geniş bir güvenlik

politikasına yönelik kaynak ve politikaya sahip olmaması ve katılımcılar arasındaki çıkar çatışmalarının topluluğun kısa vadeye odaklanan hedeflerinde engelleyici olabileceği konularında eleştiriye maruz kalmıştır. AST'nin Macron'un siyasi kariyeri kurtarma ve Fransa'nın AB siyasetinde daha stratejik ve aktif bir rol oynaması yönünde bir hamle olduğuna, daha önceki diğer projeler gibi umut vadetmediğine dair tartışmalar ortaya atılmaktadır. Olumlu özellikleri incelendiğinde topluluk, Avrupa kıtasında uluslararası ilişkilerin, Rusya'ya olan enerji bağımlılığı, Avrupa'nın askeri kırılabilirliği gibi güncel konuların dinamiklerini gözleme fırsatı sunmaktadır.

Örneğin toplulukta Avrupa'nın güvenliği ortak hedefinde bir araya getirdiği 17 AB üyesi olmayan devlet yer almaktadır. Türkiye, Güney Kafkasya, Doğu Avrupa ülkeleri gibi Rusya'yı çevreleyen aktörler ile devlet başkanlığı düzeyinde bir iş birliği platformunda olmak, aday ülke statüsündeki stratejik aktörlerle ilişkilerini gözden geçirme açısından AB için bir fırsat sunmaktadır. Ekonomik ilişkiler ekseninde, söz konusu ülkeler AB ile uzun süredir ticaret partneridir ve Rusya-Ukrayna gelişmeleri karşısında çeşitli sektörlerde hammadde ve enerji ithalatında AB ile aynı kaygıları paylaşmaktadır. Bu nedenle ortaya çıkacak sonuçlar tüm aktörleri tehdit edebilecek nitelikteyken uzun ve orta vadeli hedeflerin yönetimi önem kazanmaktadır. Bununla birlikte AST bir kriz masası olarak değerlendirildiğinde, AB'nin genişleme politikasına ilişkin aday ülkelerin lehine bir

gelişme olarak algılandığını öne sürmek güçtür. AB'ye kabul edilmeksizin AB ile ittifak halinde olması aday ülke konumundaki karşı taraf için oyalayıcı bir nitelikte algılanabilir. 2005 yılından beri tam üyelik sürecinde olan Türkiye başta olmak üzere stratejik partnerlik, AB üyeliğine bir alternatif olarak kabul edilmemektedir. 2023 itibarıyla, Arnavutluk, Bosna Hersek, Moldova, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Ukrayna AB'ye aday ülke konumundadır. Avrupa Komşuluk Politikası, Doğu Ortaklığı, Avrupa Akdeniz Politikası ve Akdeniz için Birlik gibi farklı stratejiler daha önce AB çerçevesinde farklı siyasi figürler tarafından geliştirilmiş ancak hiçbir AB üyeliğine bir alternatif olarak kabul görmemiştir. Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrası Ukrayna ve Moldova'ya haziran ayında adaylık statüsü verilmesiyle üyelik süreçlerinin "ne hızda" ilerleyeceği, uzun süredir adaylık sürecinde olan devletler tarafından yakın takibe alınmıştır.

AB genişleme politikasında "algılanacak" herhangi bir tutarsızlık ve ayrımcılık, örneğin hızlı üyelik süreci gibi bir ayrımcılık, Türkiye gibi uzun yıllardır adaylık sürecindeki üye ülkelerle AB ilişkilerinde gerilime yol açacaktır. Bu dönemde AB'nin siyasi itibarının ve tutarlılığının da mercek altına alındığını söylemek mümkündür. Türkiye AB üyelik süreci hedeflerinde AST'yi bir bekleme salonu olarak görmekte ve diğer üye ülkelerle benzer kaygıları dile getirmekte ve ayrımcılığa meyilli bir hamle olarak algılanmaktadır. Çavuşoğlu, "AB ancak Türkiye ile potansiyelini hayata geçirebilir ve gerçek anlamda bir jeop-

olitik aktör olabilir." yorumuyla üyeliği AB ve Türkiye ilişkileri açısından bir nihai hedef, dahası bir koşul olarak kabul etmektedir. AST'nin avantajı, daha önce planlanan üyeliğe alternatif girişimlerde olmayan bir aciliyeti, Rusya-Ukrayna ilişkilerinin ve yarattığı potansiyel tedarik sorunları olarak özetlenebilir. Topluluğun öncelikleri olarak belirlenen başlıklar enerji krizi ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin yarattığı istikrarsızlık ve güvenlik tehdidi olmuştur. Avrupa'nın Rusya-Ukrayna savaşı ve yaklaşan enerji krizi karşısında kendini içinde bulduğu durumun ciddiyetini yansıtabilecektir.

AB'de yer almayan iki NATO üyesi olarak İngiltere ve Türkiye'nin dâhil olduğu bir siyasi topluluğun güvenlik konusunda belirgin bir stratejik planlamaya sahip olmadığını ve savunma bütçesi ayırmadığını söylemek mümkündür. Avrupa'nın enerji üreticilerine ve transit ülkelere erişimini ve bunlarla ortaklıklarını güçlendirme ihtiyacı ekonomik, AB yörüngesinde konumlanacak iki NATO üyesi ile iş birliği ise askerî açıdan önem taşımaktadır. Resmi bir kurum yapısından çok bir siyasi platformu yansıtan AST, sosyal inşacı bakış açısıyla, işgal gibi bir yasal ve fiili zeminde Avrupa Birliğiyle sınırlı bir politik birlik yerine geniş ve çeşitlilik temalı bir Avrupa siyasi birliği fikri kurmakta ve Rusya'ya karşı konumlandırmaktadır. Siyasi topluluk AB kurumsal çerçevesinin parçası olmasalar bile topluluk üyeleri bu girişimde "Avrupalılık" kavramının parçası olarak kabul edilmektedir. AB'nin Avrupa kıtası üzerine bir planlamanın tek ve başat aktörü olmadığı algısına daha

yakın bir girişim izlenimi vermektedir. Bununla birlikte siyasi gerçekçiliğın yanı sıra AB ve AB aday ülkelerini “uzaklaştırmadan” iş birliğı kavramına yalnızca başka bir örnek teşkil etmektedir. Macron’un siyasi kariyerini kurtarma projesi olarak görülen girişim, bu “aciliyeti” nasıl konumlandırıdığı merak konusudur. AB’nin Ukrayna, Moldova ve Gürcistan gibi devletlere hızlandırılmış üyelik yolunu açıp açmama ikilemiyle karşı karşıya gelmesidir.

AST çatısı altında tek bir siyasi aktör olarak AB gerçekten topluluğun hedefleri ve araçları konusunda hemfikir mi sorusunu akla getirmekte bu süreçte Almanya-Fransa ilişkileri başta olmak üzere AB içerisindeki dinamikleri sorgulamaktadır. Çok sayıda ikili sorunu enine kesen bir “kıtasal” girişim olarak topluluğun, Avrupa’nın Ukrayna savaşı özelinde istikrar ve güvenliğinin tehdit altında olduğı bir dönemde “Avrupa kıtasının” güvenlik, istikrar ve refahını güçlendirmek ve ortak amaç çerçevesinde siyasi diyalog ve iş birliğini gözetmek olarak belirtilmektedir. Bu aşamada herhangi bir mevcut organizasyonun ya da “sürecin” yerini almayı ya da yenisini inşa etmeyi hedeflemediğı vurgulanmaktadır. 6 Ekim 2022’de Çekya Cumhurbaşkanlığı liderliğinde bir araya gelen topluluğun gündemi Ukrayna Savaşı ve enerji krizi olmuştur. 44 ülkenin aynı kıtayı paylaştığını ve göç hareketliliğı, istikrar, güvenlik ve enerji alanında aynı zorluklarla mücadele ettiğı vurgusu, Avrupa kıtası inşasının Avrupa Siyasi Topluluğı girişimi çerçevesinde birlik dışı öğeleri Rusya

tehdidi karşısında bir Avrupa çıkarı etrafında birleştirdiğini söylemek mümkündür. Avrupa Birliğı ve Rusya-Ukrayna çatışmasından olumsuz etkilenmek kısa süreli bir dönemsel hedef olarak yaklaşıldığında mevcut durumun koşullarına esneklik gösterebilecek, özellikle girişimin katılımcılarına yakından bakıldığında Norveç ve Azerbaycan gibi enerji tedarikçileri, İngiltere ve Türkiye gibi NATO üyesi birlik dışından ülkeleri, Balkanlar ve Güney Kafkasya gibi birliğe adaylık sürecindeki ülkeleri bir araya getirmektedir. 21. yüzyılda devletler arası ilişkilerin kapsamında kurulan ticari ve güvenlik ilişkilerinin uluslar üstü niteliğini ve karşılıklı bağımlılığını da vurgulamaktadır. Topluluğun somut ve ortak bir tehdide karşı iş birliğı fırsatı olmak dışında herhangi bir resmi bütçesi, kurumsal kimliğı bulunmamakta, bu belirsizliğin getirdiğı bir temkinli yaklaşım AB üyesi olmayan katılımcıların topluluğa yaklaşımına sirayet etmektedir. AB genişleme politikası ve AST’nin adaylık süreçleri ve güncel siyasi gelişmelerle iç içe geçmiştir ve Rusya-Ukrayna ilişkileri ile temas halinde İspanya ve Moldova zirvelerinde incelenmeyi beklemektedir.

Referanslar:

Europolitika (2022) Fransa, Transatlantik Ticaret Gerilimi Artıkça Kötü Polisi Oynuyor, EUROPolitika. Available at: <https://www.europolitika.com/fransa-transatlantik-ticaret-gerilimi-arttikca-kotu-polisi-oyuyor/> (Accessed: January 13, 2023).
Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères (no date) European political community, France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs. Available at: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/europe/european-political-community/> (Accessed: January 13, 2023).

Chopin T., Macek M. & Maillard S. 2022. "The European Political Community. A new anchoring to the Eu-

ropean Union.", Brief, Paris: Jacques Delors Institute, 31st May. Five takeaways from the European Political Community Summit (no date) Carnegie Europe. Available at: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/88189> (Accessed: January 13, 2023).

The European Political Community: A successful test? (no date) The European Political Community: A Successful Test? | Center for Strategic and International Studies. Available at: <https://www.csis.org/analysis/european-political-community-successful-test> (Accessed: January 13, 2023)

Milletler Cemiyeti ve Avrupa Topluluğu

Bekir HALHALLI*

Giriş

Milletler Cemiyeti (MC), Birinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren Paris Barış Konferansı sonucunda 10 Ocak 1920 tarihinde kurulan uluslararası egemen bir örgüttü. 26 maddelik sözleşmesi (mısak) ile galip devletler tarafından resmi olarak kurulan Milletler Cemiyeti'nin temel görevi dünya barışını korumak ve uluslararası iş birliğini geliştirmek, toplu güvenlik ve silahsızlanma yoluyla savaşları önlemek ve müzakere ve tahkim yoluyla uluslararası anlaşmazlıkları çözmektir. Milletler Cemiyeti, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkel-

er arasındaki anlaşmazlıkları çözenin yanı sıra diplomatik bir platform idi. Bu platformda günümüzdeki Birleşmiş Milletler'in öncüsü olan Milliyetler Cemiyeti, göreceli olarak bazı zaferler elde etmesine rağmen komplike bir sicile sahipti. MC bazen kendi otoritesini tanımayan hükümetlerle rekabet ederken, çatışma çözümüne dâhil olmadan önce kişisel çıkarları gözetiyordu. Yaklaşık 25 yıl kadar ömrünü savaşı önlemek için ithaf ettiyse de MC İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına sebep olan etkenlerden biri olduğu söylenebilir. Değişen

* Dr. Girne Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0001-7148-050, bekir.halhalli@kyrenia.edu.tr

koşullar altında MC'nin zayıflıkları aşikâr hale gelince ve nihai çöküşünün ana nedeni haline gelen güçlü bir ordunun ve ekonominin olmaması kendini gösterdi. Böylece, MC'nin Batılı ülkelerin imparatorluk organı olduğu algısını güçlendirdi ve bir Dünya Barış Örgütü olarak itibarını daha da zedeledi.

MC ile BM (Birleşmiş Milletler) arasındaki farkların önemli olanlarına bakıldığında MC, BM'nin öncülü ve hazırlayıcısıdır. İlki, MC mutabakatı düşmanlıklar sona erdikten sonra formüle edilirken, BM'nin ana özellikleri savaş devam ederken tasarlanmıştır. Barışın korunması için BM'ye verilen daha kapsamlı yetkiler, tasarlandığı acil koşullara bağlı olarak borçlu kaldı. İkincisi, MC Mutabakatı, Paris Barış Konferansı'nda bölünmüş bir ilgi ortamında hazırlanmış ve Almanya ile barış antlaşmasının bir parçası olarak dâhil edilmiştir. Ülkelerin Mutabakatı ayrı ayrı onaylamasına izin verilmiş olsa da kurucu üyelerin aralarındaki bağlantı iyi bir psikolojik ve siyasi birlikteliği işaret etmiyordu. Örneğin, dönemin ABD Başkanı Wilson'un ABD Senatosuna mutabakatı onaylatamaması ve diğer üye devletlerle iş birliği konusundaki isteksizliği. Buna karşılık, BM Mutabakatı, özellikle bu amaç için düzenlenen bir konferansta bağımsız bir yasal araç olarak hazırlandı. Üçüncüsü, mutabakat, önce dönemin beş büyük gücü olan Fransa, İtalya, Japonya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından ve nihayetinde diğer dokuz müttefik ülke ile kapalı kapılar ardında görüşülüp karar verildi. Öte yandan, BM Mutabakatı'nın son metni,

1945 San Francisco Konferansı'nda temsil edilen 50 ülkenin ortak çabalarının ürünüydü ve bu nedenle küçük ulusların görüşlerini, özellikle de yeni teşkilata çok şey katma kaygılarını dikkate aldı- ekonomik ve sosyal iş birliğini ve sömürge halklarının bağımsızlığını teşvik etmede sorumluluklara ulaşmak.

İkinci Dünya Savaşı sonrası temelleri atılan ve Soğuk Savaş sonrası resmi olarak kurulan Avrupa Birliği'nin Milletler Cemiyeti'ne benzer şekilde, özellikle Avrupalılar olmak üzere çeşitli farklı uluslar için birleşik bir uluslararası ege-men örgüt görevi görmüştür. Çünkü Avrupalı yöneticiler uzun süredir savaş veya siyasi geçiş döneminde uluslararası güvenlik rejimleri kurdular. Bu rejimlerin ortak amacı barışın korunması ilkelerine dayanan mekanizmalar olmuştur. MC dönemine bakılınca 20. yüzyılın büyük bir bölümünde bu rejimler, kendilerini yeni sınırların yanlış tarafında bulan belirli barışların korunmasını sağlayan mekanizmalar içeriyordu. Dolayısıyla, Avrupa kıtası ve Avrupa sorunlarına odaklı MC'nin kuruluşu, yapısı ve organları, karşılaştığı krizler ve problemler bugünkü Avrupa topluluğunun habercisi ve öncülüydü.

Milletler Cemiyeti'nin Kuruluşu

Milletler Cemiyeti'nin kökenleri, ABD Başkan Woodrow Wilson'ın 1918'de yaptığı ve Birinci Dünya Savaşı katliamından sonra barış için fikirlerini özetleyen bir sunumun parçası olan '14 İlke' konuşmasına dayanmaktadır. Wilson, ortaya koyduğu ilkelerinde savaşta yenilen devletlerin, küçük devletlerin ve

sömürge altında yaşayan halkların da kendi kaderlerini tayin hakkı (self-determinasyon) olduğunu ifade etmiştir (Pomerance, 1976: 1-27; aktaran Polat, 2020: 1952). Self-determinasyon ilkesi bu süreçte konuşulmamış, Başkan Wilson tarafından Avrupa'da adil bir barış için acil eylem planı oluşturulmaya çalışılmış olsa da, Amerika Birleşik Devletleri hiçbir zaman bu platforma üye olmadı. Öyle ki, Wilson'ın Ekim 1919'da Nobel Barış Ödülü'ne layık görüldüğü MC'yi kurma ve tanıtma çabalarına rağmen Amerika Birleşik Devletleri MC'ye hiçbir zaman katılmadı. 1919'da MC'nin yapısı ve süreci, Paris Barış Konferansı'na katılan tüm ülkeler tarafından geliştirilen bir sözleşmeyle belirlendi. MC, Cenevre'ye taşınmadan önce ilk 10 ayını Londra'daki bir genel merkezde geçirerek örgütsel çalışmalarını geliştirdi. MC, ilk konsey toplantısını, Versay Antlaşması ve Milletler Cemiyeti Sözleşmesinin yürürlüğe girmesinden altı gün sonra, 16 Ocak 1920'de Paris şehrinde gerçekleştirdi. 1 Kasım 1920'de MC'nin merkezi Londra'dan Cenevre'ye taşındı ve burada 15 Kasım'da ilk genel kurulu yapıldı. 1920'de 48 ülke MC'ye katıldı. MC'nin Avrupa'nın dışına çıkması da önemliydi. 42 kurucu üyenin 26'sı Avrupa dışındandı (Roberts, 2015: 616) MC'ye katılım sağlandıkça MC'nin rolü de genişledi ve 1920'lerin ortalarında uluslararası faaliyetlerin merkezi haline geldi. Bu değişiklik MC'e üye ve üye olmayanlar arasındaki ilişkide görülebilir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri ve SSCB, MC ile giderek daha fazla çalıştı. Cemiyet sözleşmesinde, Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri olan kurucular cemiyetin devamlı üyesi,

diğerleri ise geçici üyesi kabul edildi. Cemiyetin kuruluşunda devletlerin; galipler, tarafsızlar ve mağluplar veya daimî, yarı daimi ve daimi olmayanlar olarak eşitsiz sınıflandırmalar ile ayrılması rahatsızlık yarattı (Haytoğlu, 2017). Kurucuların bu eşitsiz tutumları ve Versay Antlaşması ile başlayan yeni dünya düzenini meşrulaştırma çabaları cemiyetin etkisini daha kuruluş aşamasında zayıflattı (Haytoğlu, 2017). 1920'lerin ikinci yarısında, Fransa, İngiltere ve Almanya, MC üzerinden diplomatik faaliyetlerinin geliştirdiler. Bu dönemde dışişleri bakanlarının her biri Cenevre'deki MC toplantılarına katıldı. Büyüyen Avrupa sorunlarına ek olarak, bazı Avrupa ülkeleri anlaşmazlıklar için yardım aranmış ve self-determinasyon ilkesi görmezden gelinmiştir. Ayrıca, Avrupalı devletler uluslararası ilişkileri geliştirmek ve farklılıklarını gidermek için MC'in mekanizmasını kullandılar. Diğer bir ifadeyle, MC Avrupa dışındaki ülkeleri de kapsayarak evrensel bir amaca yönelmişse de hiçbir zaman tasavvur edilen evrensel bir örgüt olmadı. Dahası, katılımı ve iş birliği kendisini barışı korumak için etkili bir araç haline getirmek için gerekli olan bazı büyük güçlerin üyeliğini güvence altına almaktaydı veya tüm üyelikleri aynı anda elinde tutmakta başarısız oldu. Başkan Wilson'ın savunuculuğuna rağmen, Amerika Birleşik Devletleri MC'ye katılmadı ve SSCB ancak 1934'te, MC Almanya, İtalya ve Japonya'nın saldırgan politikalarını kontrol altına alamayacağını zaten gösterdiğinde katıldı. Bahsedilen üç saldırgan devlet, yayılmacı amaçlarını gerçekleştirmek için 1930'larda üyeliklerini geri çekti.

Milletler Cemiyeti'nin Büyük Çabaları

Paris Barış Konferansı muazzam bir şiddet potansiyeli yarattı. Yeni sınırlar neredeyse yüz milyon insanı savaş öncesi devletlerinden ayırdı; yirmi beş milyondan fazla insan artık ulusal anavatanlarının dışında mahsur kalmıştı. Batı ve özellikle Orta Avrupa'daki milyonlarca etnik Alman ve Macar gibi milyonlarca Yunan ve Türk de sınırın yanlış tarafında kaldı. Yeni ve gelişmekte olan devletler artık bölgedeki en büyük etnik azınlıklara sahip olmakla övünüyor. Gerçekten de, Orta ve Doğu Avrupa'daki ulusal azınlıklara mensup insanların çoğu yeni ve gelişmekte olan Polonya, Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya gibi ülkelerde ikamet ediyordu. Artık bölgedeki her üç kişiden biri bir azınlığa mensuptu. Batılı liderler durumun değişkenliğini kabul ettiler. ABD Başkanı Woodrow Wilson, Paris Barış Konferansı'nda şunları söyledi: "Söyleme cüretinde bulunacağım hiçbir şey, dünya barışını belirli durumlarda azınlıklara uygulanan muameleden daha fazla bozamaz" (aktaran Jenne, 2015:5)². Paris Barış Konferansı akabinde MC, azınlık problemlerinden sınır sorunlarına, silahlı çatışmalardan teknik ve yasal sorunlara kadar yaklaşık altmış dava ile ilgilenmiş ve bu davaların yaklaşık yarısı barışçıl yollarla çözümlenmiştir (aktaran Polat, 2020: 1957).

MC'nin diğer çabaları arasında, 1920'lerde bugün kimyasal ve biyolojik silahlar olarak anlaşılan silahları sınırlamak için tasarlanan Cenevre Protokolü'ydü. 1930'larda silahsızlanmayı pratiğe dönüştürmeyi amaçlayan ancak Adolf Hitler'in 1933 yılında hem MC'den hem de Cenevre Silahsızlanma Konferansı'ndan ayrılmasının ardından önemli çabaları gölgede bırakmıştı. Bir başka çaba ise, 1920'de MC, Avrupa kıtasındaki anlaşmazlıklara da yönelmiştir. Azınlıkları korumakla görevli 'Yetki Komisyonunu' kurdu. Afrika ile ilgili öneriler Fransa ve Belçika tarafından ciddiye alındı, ancak Güney Afrika dikkate alınmadı. 1929'da Manda Komisyonu Irak'ın MC'e katılmasına yardım etti. Manda Komisyonu, Filistin'e gelen Yahudi nüfusu ile Filistinli Araplar arasındaki gerilime de müdahale etti, ancak orada barışı sürdürme umutları, Filistin'e göçte artışa yol açan Yahudilere yönelik Nazi zulmü nedeniyle daha da karmaşık hale geldi. MC, uluslararası savaşı yasaklamayı amaçlayan 1928 Kellogg-Briand Paketi'ne de dâhil oldu. Altmıştan fazla ülke tarafından başarıyla uyarlanan Pakt, Japonya'nın 1931'de Moğolistan'ı işgal etmesi MC için çok bir sınav oldu (Dilek, 2013).

2 "Nothing, I venture to say, is more likely to disturb the peace of the world than the treatment which might in certain circumstances be meted out minorities" (Sharp, 1979: 175) - Sharp, A. (1979). "Britain and Protection of Minorities at the Paris Peace Conference, 1919." (Ed) Hepburn, A., Minorities in

History, New York: St. Martin's Press, ss.170-188.

Milletler Cemiyeti Ve Avrupa

Birinci Dünya savaşı sonrası kurulan, üyeleri itibariyle Avrupa yoğunluklu MC, bölgesel/kıtasal Avrupa örgütlenmesi arayışlarını mobilize ettiğini söyleyebiliriz. Uluslararası ilk (hükümetlerarası) kuruluş niteliği taşıyan MC, her ne kadar uluslararası yönetim, diplomasi, iş birliği ve barışın sürekliliğini korumaya çalışsa da günümüzdeki Avrupa Topluluğun (AB) temeli sayılabilecek bir organizasyondur. MC'nin kuruluşu sonrasında günümüz Avrupa Birliği fikrine ve pratiğine adeta tohum serpmiştir. 1920'li yıllarda Avrupa Birliği oluşturulması konusunda ciddi çabalar gösterilmiş ve MC'nin genişleme ve gelişimi döneminde, 1923 yılında "Paneuropa-Union" yani Avrupa federasyonu fikri tartışılmış ve dernekleştirilmiştir. 1925 yılında ise Fransa Başbakanı Herriot tarafından "Avrupa Birliği", öncelikle Avrupa topluluğu arasında ve çok uluslu bir oluşum fikri ileri sürülmüştür. Bölgesel iş birliğinin geliştirilmesi, barışı ve güvenliği sağlamak için savaşa başvurmamak konusunda Avrupa Birliği gibi bir kurumun tasarlanmasının elzem olduğu belirtilmiştir (Genç, 1989: 94). Yine, 1926'da Avrupa İş birliği Derneği (Association for European Cooperation) adıyla Cenevre şehrinde yeni bir teşkilat daha faaliyete geçmiştir (Kıraç ve İlhan, 2010:192). MC, gelişimi döneminde şüphesiz en dikkat çekici oluşum 1929 yılında MC genel kurulunda tartışılan Avrupa Federasyonu Hareketi ve tasarısı olmuştur (Genç, 1989). 1928 Kellogg-Briand Paktı'nın imzalandığı yıl Avrupa'da istikrar ve güvenliğe en büyük tehdidin birbiriyle rekabet

halinde çok sayıdaki Avrupa devletinin olduğu ve bu Avrupalı devletlerin egemenliklerinden ve siyasi bağımsızlıklarından feragat ederek bir ulus üstü birliğe devredilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Pakt üzerinden 1 yıl geçmez Avrupa Ekonomik Birliği'nin taraflarca oluşturulması öngörülmüş ancak 1930 yılında MC genel kurulunda taraflar arasındaki görüş ayrılığı nedeniyle bu proje askıda kalmıştır (Terzi, 2001: 248). Bu proje tasarısına Almanya, İspanya ve Portekiz karşı çıkarken diğer MC üyeleri hem ekonomik gelişme düzeyinin ilerlemesi hem de Versay Barış Anlaşması siyasi koşullarının istikrarı için olumlu görmüşlerdi (Genç, 1989: 94). Dahası, MC üyelerinin çoğu dış politikada ulusal çıkarların meşrulaştırması için MC'yi kolektif bir araç olarak görmüşlerdi. Bununla beraber, Avrupa'da tasarlanan ekonomik bütünleşme, 1932 yılında imzalanan Quichy Antlaşması ile gerçekleştirilen Belçika, Hollanda ve Lüksemburg birleşmesidir (Kıraç ve İlhan, 2010:192). Bu birleşme, Benelux topluluğunun yanı sıra ilk Avrupa Birleşmesi Hareketi olarak Avrupa siyasi tarihine girdi. 1920 yılının sonunda Almanya hariç Avrupalı devletlerin çoğu MC'ye katıldı. Almanya ise 1926 yılında cemiyete katılım sağladı. Dönemin Fransa Başbakanı Edouard Herriot, Ocak 1925'te ulusal mecliste yaptığı bir konuşmada, MC'yi "Avrupa Birleşik Devletleri'nin ilk taslağı" olarak tanımladı. Ekim 1935'te MC'nin dünya çapında ve yarısı Avrupa devleti olmak üzere 58 üyesi vardı. Bununla birlikte, ABD Senatosu 1920'de Versay Antlaşması'nı onay-

lamayı reddetmişti, bu nedenle; ABD hiçbir zaman MC'nin bir üyesi olmadı.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı sonrası özellikle Avrupa'da devletler arasında çıkabilecek savaş tehdidine karşı kurulan MC, kolektif güvenlik ilkesi kapsamında güçlü devletlere karşı zayıf devletleri korumayı hedeflemişti. Ayrıca, MC'nin tartışılan evrensel olma niteliği gerek kuruluş aşamasında gerek uzlaşma çalışmalarında birçok büyük ve küçük devletin katılmaması büyük sorun yaratmıştır (Aras, 2003: 73). ABD'nin MC'ye üye olmaması neticesinde özellikle İngiltere ve Fransa cemiyette daha etkili devletler olarak bir bakıma cemiyeti kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmişlerdir. Bununla beraber, MC'nin yürürlükte olduğu dönem süresince hiçbir zaman bütün devletler, hatta bütün büyük devletler, aynı anda MC'nin üyesi olmamışlardır (Polat, 2020: 1965). MC'nin tüm çabalarına rağmen insanlık tarihinin en büyük trajedilerinin yaşandığı İkinci Dünya Savaşı önlenememiştir. Savaş sonrası hukuki varlığı sona eren MC'nin etkinliğini kaybetmesi neticesinde ortaya konulan idealizm ve demokrasi büyük yara almış ve bu ortamda dünyanın pek çok yerinde otoriter, totaliter ve faşist yönetimler ortaya çıkmıştır (Polat, 2020: 1951). Başarısız bir uluslararası düzenden yeni düzene geçişte Birleşmiş Milletler önemli bir dönüm noktası olmuştu. MC'deki yapısal aksaklıklarla beraber bugün Birleşmiş Milletler'in yapısına ve işleyişine ilham vermiştir. Bunun yanında, günümüz Avrupa Birliği'nin işlevlerini; ortak yurttaşlık, ortak savunma, gümrük birliği, para

birliği, dış politika ve ortak iletişim sistemlerini de ciddi şekilde etkilemiştir. Bir başka deyişle, MC'nin kuruluşuyla beraber tartışılan "Avrupa Topluluğu", "Avrupa Federasyonu", "Avrupa Birleşme Hareketi", "Avrupa Ekonomik Birliği", "Avrupa Birleşik Devletleri" gibi net olmayan kavramsallaştırmalar ve oluşumlar AB bütünleşme sürecine olumlu katkılar sunmuştur. Kısacası, MC düşüncesi ve iyi örnek uygulamaları BM'ye katkısı olduğu kadar AB kuruluşunu katalize etmiş ve günümüzde hala etkinliğini sürdürmektedir.

Referanslar:

- Aras, T. R. (2003), *Atatürk'ün Dış Politikası*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Dilek, M., S(2013), "*Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellogg Pakti*", Uluslararası İlişkiler, Cilt 10, Sayı 37, ss. 145-169.
- Haytoğlu, C. (2017), "*Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti ve Türkiye)*", Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cemiyet-i-akvam-milletler-cemiyeti-ve-turkiye/>
- Genç, M. (1989), *Avrupa Örgütlemesindeki Evreler*, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 1-2.
- Jenne, K. E. (2015), *Nested Security: Lessons in Conflict Management from the League of Nations and European Union*, New York: Cornell University Press.

Kıraç, S. & İlhan, B .(2010), “Avrupa Birliği Oluşum Süreci ve Ortak Politikalar”, Milli Eğitim, Sayı: 186, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/442702>

Pomerance, M. (1976) “*The United States and Self-Determination: Perspectives on the Wilsonian Conception*”, The American Journal of International Law, Sayı 70, ss. 1-27.

Polat, Ş. D. (2020), “*Kuruluşundan Çöküşüne Milletler Cemiyeti*”, Elektronik

Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 19, Sayı 76, ss. 1950-1967.

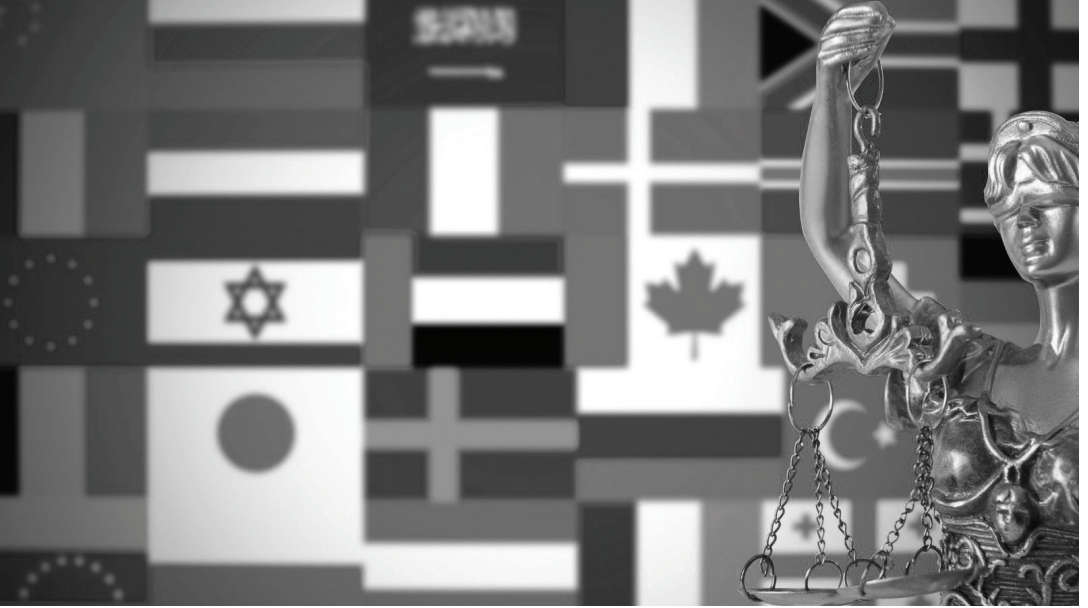
Roberts, M., J. (2015), *Avrupa Tarihi*, İstanbul: İnkilap Yayınevi.

Terzi, T., Özlem (2001), “*Avrupa Birliği: Avrupa’da Bütünleşmenin Tarihsel Dönüşümleri*”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, no: 25.

Uluslan, Ş. (2008), *Türkiye’nin Milletler Cemiyetine Girişi: Öncesi ve Sonrası*, Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, Cilt 7, sayı 16-17, ss.238-255.

Rusya-Ukrayna Savaşı: Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı Kapsamında İhlallerin Değerlendirilmesi

Safiye KOCADAYI*

Özet

24 Şubat 2022 tarihinde Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin, Ukrayna'ya karşı bir askerî operasyon başlatmıştır. Çok ağır insan hakları ve uluslararası hukuk ihlallerinin yanı sıra doğurmuş olduğu tehlikeyle birlikte bütün insanlığı endişelendiren bu güç kullanımı, Batılı güçleri, Birleşmiş Milletleri ve Amerika Birleşik Devletleri'ni karşısına almıştır. Dünya, 1945 yılından

beri sayısız savaşlara sahne olmuş olsa da bugün olduğu gibi bağımsız bir devletin bağımsız bir devleti işgal etmesi bu süreçte verilmiş tüm mücadeleler için kabul edilemez bir durum yaratmaktadır.

* Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Kamu Hukuku Bölümü Uluslararası Hukuk Anabilim Dalı), safi_ye_kocadayi@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1141-225X.

Doğuda Rusya ve batıda Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere iki büyük askeri gücün Ukrayna'da karşı karşıya gelmesi senaryosunun olası sonuçlarından biri de III. Dünya Savaşı'dır. Rekabetçi devletlerin sınırlı yeryüzü kaynakları üstünde söz sahibi olabilmek için tarihsel süreç boyunca daima güç arayışı ve yarış içinde olmaları ve bunu en iyi şekilde gerçekleştirebilmek için kuvvet kullanmasını engelleyecek hususlar uluslararası düzenlemelerde göz ardı edilmemiş; İkinci Dünya Savaşı'nın ağır sonuçlarının düzeltilmesi ve insanların böylesi bir savaşın yıkıcı sonuçlarını bir kere daha yaşamaması ve uluslararası güvenliğin korunabilmesi adına Kuvvet Kullanma Yasağı kabul edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Rusya'nın Ukrayna'ya düzen-

lediği haksız saldırıları odaklanarak kuvvet kullanma yasağı ve kuvvet kullanmayı suç olmaktan çıkaran istisnalar üzerinden mevcut durumun tahlilini yapılması ve kuvvet kullanma yasağı kapsamında silahlı saldırının uluslararası hukuk açısından meydana getirdiği hukuk ihlallerinin analiz edilmemesidir.

Anahtar Kelimeler: Rusya-Ukrayna Savaşı, Kuvvet Kullanma Yasağı, Uluslararası Hukuk

I. GİRİŞ

24 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını kazanan Ukrayna devleti, geçmişten günümüze Rusya Federasyonu'na karşı bağımsızlık mücadelesi vermiş ve halen bu mücadelesine devam etmektedir. Bununla birlikte ülkedeki Rus yanlısı siyasiler ile Batı yanlısı siyasiler arasında sürmekte olan çekişmeler, kaos sebep olmaktadır. Yaşanan ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar, ülkeyi doğu-batı ekseninde ayırıştırmıştır. Turuncu Devrim ve Meydan Olayları ise ülkedeki iç karışıklıkları artırmıştır. Ukrayna ve Rusya arasında yaşanan sorunların asıl nedeni, Rusya'nın kendi siyasi kontrolünden uzaklaşan ve tüm bu olayların sonrasında yüzünü Batıya çev-

iren bir Ukrayna'nın varlığıdır; yaşanan son olaylar ise Rusya'nın büyük rahatsızlığının bölgedeki kanlı yansımasıdır. 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhaki ve Kırım'ın Rusya'ya bağlanma meselesi Ukrayna ve Rusya arasındaki gerginlikleri artırmıştır. Rusya, eski Sovyetler Birliği ülkelerini Ruslaştırma ve Ortodoksluğu yayma politikasını durmak bilmeden sürdürmeye devam etmiştir. Bütün bunlarla birlikte Ukrayna'nın doğusundaki Donbas bölgesindeki ayaklanmaları, yardım çağrısı olarak göstermeye çalışan Rusya, yaptığı askeri operasyonu ve Ukrayna topraklarının işgalini legalleştirmeye çalışsa da ortaya koyduğu argümanların cid-

diye alınır bir tarafı bulunmamaktadır. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Ukrayna'nın doğusundaki ayrılıkçı yönetimlerin "Rusya'dan askeri yardım talebinde bulunmalarını" gerekçe göstererek özel bir askeri operasyon düzenlemeye karar verdiğini açıkladı.² Ukrayna'nın doğusundaki ayrılıkçı yönetimlerin yardım çağrısına cevap olarak askeri operasyonu başlatması, ayrıca bölgedeki Rusça konuşan halkın milliyetçi tutumlarını kullanarak silahlendirilmesi ve bunun Rusya için kabul edilebilir bir hak doğurduğu algısıyla yapmış olduğu basın açıklamalarındaki demeçlerden görüldüğü üzere uluslararası düzeni ve aktörleri rahatsız eden çok fazla hukuki sorun mevcuttur. Yapılan literatür taramasında elde edilen verilere göre Rusya'nın Ukrayna'daki kuvvet kullanımının nedenleri şu şekilde sıralanmıştır: "Enerji güvenliği, jeopolitik faktörler, Rus milliyetçiliği, tarihsel bağlar, Kırım ve Karadeniz filosunun önemi, Batı-Ukrayna yakınlaşması, Kiev'in Rusya için önemi, Ortodoks yayılcılığı"³ 2022 yılında yaşanan bu olay ile siyasi otoritelerin güç arayışları, milli çıkarlarını her şeyin üstünde tutması, devletlerin saldırgan ve doymak bilmeyen hegemonya arayışlarının uluslararası barışı ve güvenliği bir kere daha ciddi

bir tehlikeyle karşı karşıya bırakmıştır. Bu saldırganlığı anlamak ve anlaşılmasını beklemek her ne kadar uluslararası hukuk düzeni için zor olsa da uluslararası sistemlerdeki realist yapı ve düşünürleri şaşırtmamıştır. Morgenthau, insanın doğasındaki güç kullanılarak hâkimiyet ve avantaj elde etme arzusu ile devletlerin benzer amaçlar için savaşa başvurma eğilimi arasındaki benzerliği açıklamaya çalışır. Mücadele ve şiddet unsurlarını içinde barındıran insan doğası, devletleri güçlerini arttırmaya, çatışmaya ve savaşa yönelten temel dinamiktir.⁴ Kırım'ın haksız bir şekilde ilhakının ardından Donbas bölgesindeki Rus yanlısı ayrılıkçılara gerekli desteği sağlayan Rusya, egemen bir devlet olan Ukrayna'nın sınırlarını ihlal etmenin de ötesinde ülkenin iç işlerine karışmış, hatta ülkeyi karıştırmıştır. İkinci Dünya Savaşının ardından küresel güvenliği ve barışı korumak amaçlı savaşların yıkıcı etkilerini ve tekrarlanmasını engellemek için kuvvet kullanma yasağını kullanan Birleşmiş Milletler, uluslararası hukuk düzleminde savaşları kontrol altına almaya çalışmaktadır. Fakat güç odaklı dengeler üzerine kurulmuş olan uluslararası ilişkilerde bazı ülkeler, güç kullanımına başvurmaya devam etmekten kendilerini alıkoyamamışlardır. Kaynakların

2 "Vladimir Putin'in Ukrayna'yı işgalinin arkasındaki gerçek ne?," Euronews, son güncelleme Şubat 24, 2022, <https://tr.euronews.com/2022/02/24/vladimir-putin-in-ukrayna-y-isgalinin-arkas-ndaki-gercek-ne>.

3 Halit Burak Uyaniker, "Kırım sorunundan Donbas Savaşı'na Rusya Ukrayna uzlaşmazlığı: Sebepler ve Sonuçlar," (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, 2017).

4 Orhan Göktepe, "Uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımı yasağının geçerliliği," Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi e-Dergi 11, no. 1 (2022): 16-30.

herkese yetemeyecek kadar az, sınırlı ve eşitsiz dağıtıldığı rekabetçi uluslararası alanda, güçlerini artırmak isteyen egemen devletler, güç pazarının ortasında maalesef sayısız kere karşı karşıya gelmişlerdir. Bu anlamda güç arayışı ve bunun maksimize edilmesi hususunda kuvvete başvurmada amaca ulaşma çabalarının örnekleri yok denecek kadar az olduğunu deneyimleyen uluslararası aktörler, çoğu kez sınırları aşarak uluslararası alanda korumaya çalışılan liberal düşünce odaklı sistemi, realist ideolojinin pratikteki varlığının gerçekliğiyle çarpıtmıştır. En genel anlamıyla, mevcut düzeni korumak ve düzenlemek olan hukukun varlığı, etkisi ve fonksiyonu, devletlerin saldırganlık hallerinde yetersiz kalmaktadır. Soğuk Savaş döneminin ardından bugün Rusya ve ABD'nin Ukrayna'da tekrardan karşı karşıya gelmesi, Rusya'nın Ukrayna ile olan savaşının sınırları aşarak savaşın

sorunsalını küresel ortama taşımış ve tüm insanların en başta yaşam güvenliğini tehdit etmektedir. Bu bağlamda kuvvet kullanma yasağının üzerinde bir kez daha düşünülmesi ve yeniden çalışılması gerekmektedir ki öneminin hatırlatılmasının vurgusu yankı uyandırsın. Zira bağımsız, güçleri ellerinde toplayan ve doymak bilmeyen saldırgan güçleri, kimin nasıl durdurabileceği büyük bir belirsizliktir. Uluslararası hukukun korumaya çalıştığı bir takım değer ve düzenlemelerin gerekliliği tartışılmayacak boyutta bugün herkesi bağlamaktadır. Bir sonraki bölümde kuvvet kullanma yasağının ve bunun istisnası halleri hakkında kısa bir açıklama yapılarak Rusya'nın Ukrayna Savaşının uluslararası hukuktaki boyutunu değerlendirebilmek adına konu temellendirilmeye çalışılacaktır.

II. KUVVET KULLANMA YASAĞI NEDİR?

Savaş kavramı ve gerçeği, kimi zaman formunu değiştirerek de olsa geçmişten günümüze kadar dünyanın tüm coğrafyalarında kendini göstermiştir. Savaş gerçeği hakkında realist bakış açısıyla yaklaşırsa, insanın doğasındaki saldırganlığı ve çıkar odaklı özünü her dönemde deneyimlenmiştir. Bu anlamda devletlerin doymak bilmeyen çıkar odaklı aç gözlülüklerinden ve bunun uluslararası kısıtlı kaynaklara sahip dünya düzeninde hep bir rekabet halinde maksimize edilmesi halinden rahatsızlık duyan gelişmiş modern sistemde yapılmış uluslararası sistemlerin aktörleri, çoğu kez savaşların önüne geçmeyi denese de başarılı olamamıştır. Günümüzde hâlâ bitmek bilmeyen savaş örneklerinin içinde, insanlık yaşam mücadelesini kanlı bir şekilde devam ettiriyor. Tarihte barış ve güvenlik anlamında ilk evrensel girişim La Haye konferansında olmuş ve bunu takiben Drago Porter Konferansı, 1924 Cenevre Protokolü, 1925 Lakarno Antlaşması ve Ren Misakı izlemiş olsa da dönemin savaşların ardından yıkılan duvarlarının altında bir enkazdan farksız kalmıştır. I. Dünya savaşının sonuna kadar uluslararası düzende devletlerarası kuvvet kullanılmasını yasaklayan bir uluslararası hukuk normu olmamakla birlikte; Birleşmiş Milletlerin kurulmasına kadar kuvvet kullanılması bir haktı.⁵ Ne yazık ki bütün bu girişimler ve denemeler II. Dünya Savaşının oluşmasının

önüne geçmeye yetememiştir. O dönemlerde 1928 Briand-Kellogg Paketi kuvvetin kullanılmasının sınırları hakkında günümüze kadar geçerliliğini koruyan izler bırakmıştır. En nihayetinde bu zorlu mücadelenin uluslararası hukuki boyut kazanmış ve BM’de kuvvet kullanılma yasağı en kapsamlı haliyle 1945’te kabul edilmiştir. Kuvvet kullanma yasağı ilkesine göre uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma yasağı uluslararası hukuk düzeninde II. Dünya Savaşının ardından San Francisco Konferansında BM antlaşmasıyla birlikte kuvvet kullanmayı, hatta kuvvet kullanmanın tehdidini bile yasaklamıştır. Kuvvet kullanma yasağının kapsamı literatürde şu şekilde tanımlanmaktadır: Prof. Dr. Funda Keskin’in belirttiği üzere “Devletler arasındaki her türlü silahlı çatışma, ilgili devletler bu çatışmaya ne isim verirse versin, kuvvet kullanma terimi kapsamında değerlendirilmektedir. Kuvvet kullanma dendiği zaman, savaş gibi en geniş çaplı ve yoğun olan kuvvet kullanma yollarından, abluka, ambargo, bombardıman gibi sınırlı zararlar-karşılık yollarına, geniş çaplı da sınırlı da olabilen değişik nedenlerle karışma yollarından kuvvete başvurma yasağının hukuka uygun bir istisnasını oluşturan meşru savunma durumlarına kadar tüm yollar anlaşılmaktadır.”⁶ Bu bağlamda saldırının tanımını incelemek gerekirse; saldırının

⁵ Keskin, F. (1998). ULUSLARARASI HUKUKTA KUVVET KULLANMA: SAVAŞ, KARIŞMA VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınlan No: 20 Doktora Tezi, s.17.

⁶ Funda Keskin, “BM ve Kuvvet Kullanma,” Avrasya Dosyası, 8, No. 1 (2002): 149-174.

(Tecavüzün) Tanımı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 3314 (XXIX) sayılı ve 1974 Tarihli Kararı'nın 3. Maddesinde: "Savaş ilan edilmiş olsun olmasın, aşağıdaki fiillerin herhangi birisi 2'nci madde hükümlerine tabi ve ona uygun şekilde bir saldırı fiili niteliği taşır:

- a. Bir Devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devleti istila etmesi veya ona hücum etmesi veya ne kadar geçici olursa olsun, böyle bir istiladan veya hücumdan ileri gelen herhangi bir askeri işgal veya kuvvet yoluyla başka bir Devletin ülkesinin veya bir bölümünün ilhaki,
- b. Bir Devletin silahlı kuvvetlerinin, başka bir Devletin ülkesini bombardıman etmesi veya bir Devletin diğer bir Devletin ülkesine karşı herhangi bir şekilde silah kullanması,
- c. Bir Devletin liman veya kıyılarının diğer bir Devletin silahlı kuvvetleri tarafından abluka altına alınması,
- d. Bir Devletin silahlı kuvvetleriyle başka bir Devletin kara, deniz veya hava kuvvetlerine veya deniz veya hava filolarına saldırması,
- e. Bir Devletin başka bir Devlette sonuncusuyla yapılan bir anlaşmaya göre bulunan silahlı kuvvetlerinin o anlaşmada öngörülen hükümlere aykırı şekilde kullanılması veya bu silahlı kuvvetlerin varlığının bu ülkede anlaşmanın sona ermesinden sonra da sürdürülmesi,
- f. Ülkesini başka bir Devletin emrine veren bir Devletin, ülkesinin o Devlet tarafından üçüncü bir Devlete karşı saldırı amacıyla kullanılmasına izin vermesi,
- g. Bir Devlet tarafından veya bir Devlet adına diğer bir Devlete karşı yukarıda listesi verilen fiillere varan veya o ölçekte olan silahlı kuvvet fiillerini icra eden silahlı çetelerin, grupların, gayri

nizami askerlerin veya paralı askerlerin gönderilmesi veya bu gibi fiillere önemli ölçüde karışılması."7 Bu antlaşma metni gereğince ülkelerin bağımsızlık bütünlüğü koruma altına alınmıştır. Hiçbir güç ya da aktör ülkelerin egemen devletlerin bağımsızlık alanına saldırıda bulunamaz, bulunmamalıdır. Fakat sorun şu ki uluslararası düzende bunun karşılığı olan uluslararası hukukun ve düzenlemelerin fonksiyonu, durdurmaya ya da bu tarz saldırıların oluşmasını engellemek adına yetersiz kaldıkları deneyimlenmektedir. Sistem her ne kadar ulusal ve uluslararası güvenliği koruyabilmek ve barışı sağlamak adına norm inşa etmiş olsa da sürdürülebilirliği ve uygulanabilirliği eleştiriden kaçmamaktadır. Birleşmiş Milletler BM M.2/4. "Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar."8 Görüldüğü üzere bu madde gereğince; bırakın kuvvet kullanmaya kalkışmayı bunun tehdidi bile uluslararası sistemde

7 Selda Çiftçi, "Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı," Muharrem Balcı - Hukuk Dünyası, Erişim Tarihi Eylül 10, 2022, <https://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerV/595.pdf>.

8 Birleşmiş Milletler Türkiye, "Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü," Madde 2/4, Erişim Tarihi Eylül 10, 2022, https://turkiye.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf.

yasaklanmıştır. Buradaki asıl amaçlanan değer savaşların her türlüünün önüne geçebilmektir. Uluslararası alanda barışın varlığını korumak ve uluslararası güvenliği sağlamak adına ne yazık ki devletlerin birbirlerine karşı olan kuvvet kullanma boyutunu tam anlamıyla yasaklamakta başarılı olduğu düşünülemez. Zira kuvvet kullanmanın istisna hallerini aktörler kendilerince meşru boyuta taşımak için araç olarak her defasında kullanmışlardır. BM madde 2.6'da "Örgüt, Birleşmiş Milletler üyesi olmayan devletlerin de uluslararası barış ve güvenliğinin korunmasının gerektirdiği ölçüde bu ilkelere uygun biçimde hareket etmesini sağlar."⁹ ifadesi yer almaktadır. Dolayısıyla bu madde gereğince; Birleşmiş milletlerin üyesi olsun olmasın Kuvvet kullanma yasağı, "Jus Cogens ve Erga Omnes" niteliği gereği bütün devletleri bağlamakta ve bunun sorumluluk ve yükümlülüğünü yüklemektedir. Devletlerin kabul edilen antlaşmayı imzalayıp imzalamadıklarına bakılmaksızın bu yasağın kapsamındadırlar. BM'nin düzenlediği normlar çerçevesinde kuvvet kullanmanın şartları belirlenmiştir. Bu doğrultuda kuvvet kullanmanın Uluslararası düzende meşru sayıldığı kabul edilen iki istisnai şekli vardır. Bunlar Meşru Müdafaa Hakkı ve Güvenlik Konseyi Kararı ile Kuvvet kullanmaktır.¹⁰ BM madde 51'de düzenlenen meşru müdafaa hakkı şöyledir:

"Bu antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birisinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğinin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyelerin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in iş bu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğinin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez." Meşru savunma hakkının kullanılması B.M. Antlaşmasınının 51. Maddesinde belirli şartlara bağlanmıştır. Bunlar: saldırının gerekli (necessary,necessaire) ve saldırı ile orantılı (proportional, proportionee) olmaları ilkelere dir. (Pazarıcı,560) Başka bir ifade ile, Meşru müdafaa hakkı üç şartı taşıması gerekmektedir. Bunlar gereklilik, orantılılık ve ölçülülüktür. Bu üç şart devletlerin keyfi kuvvet kullanmasının önüne geçebilmek için kuvvetin hangi koşul ve durumlarda ne şekilde uygulanacağını açıkça belirtmiştir. Fakat ne yazık ki uluslararası sistemde hiçbir aktör ya da devlet yapmış olduğu saldırıyı haklı kılmak adına, suçlanmayı ya kabul etmemiştir ya da bu ilkeleri genişleterek kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamıştır. Zira Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin de bu doğrultuda davra-

9 Selda Çiftçi, "Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı," Muharrem Balcı - Hukuk Dünyası, Erişim Tarihi Eylül 10, 2022, <https://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerV/595.pdf>.

10 Hüseyin Pazarıcı, Uluslararası Hukuk (Ankara: Turhan Kitabevi, 2021), 549-565.

narak Ukrayna'ya karşı yapmış olduğu silahlı saldırıları kendilerince yasal bir çerçeveye oturtan demeçler vermiştir. İşte tam olarak bu noktada belirtmek gerekirse, çalışmanın sonraki bölümü olan değerlendirme kısmında Vladimir Putin'in açıklamaları doğrultusunda 2022 Rusya-Ukrayna

III. DEĞERLENDİRME

Rusya'nın Ukrayna'da sınırları aşarak Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı, tehdit boyutunu aşan silahlı kuvvet kullanması hali, BM Antlaşmasının m.2/4 ve m.2/6 kapsamındaki kuralları ihlal etmiş olsa da her saldırgan devletin yaptığı gibi Rusya da uluslararası alanda yalnız kalmamak ve tepki toplamamak için saldırının haklılık iddialarının meşrulaştırmaya çabaladığını görmekteyiz. Vladimir Putin'in de bu çerçevede Rusya'nın öz savunmasını yapmış ve farklı gerekçeler ortaya atarak açıklamalar yapmıştır. Putin ve yönetimi Ukrayna'daki işgal halini uluslararası sistemde uluslararası düzen ve hukuka karşı şu şekilde gerekçelendirmiştir: "Lavrov, Rusya'nın devam eden işgalini savunduğu konuşmasında, yaptıkları operasyonun amacının Ukrayna'yı "silahlardan arındırmak" olduğunu ileri sürdü."¹¹

"Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, ülkesinin Ukrayna'da "neo-Nazi rejimi-

Savaşında Rusya'nın kuvvet kullanma yasağını hangi durum ve hallerde yok sayarak uluslararası hukuku nasıl ihlal ettiğinin analizini yapmaktadır.

yle savaştığı" savını da yineledi."¹² "Rus yetkililer, planlarının Rusça konuşan Donbas bölgesine odaklanarak, bölgeyi "özgürleştirmek" olduğunu duyurdu."¹³ "Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Ukrayna'nın işgaline yönelik kararını açıklarken, ülkede Rusça konuşanlara "soykırım" yapılmasını engellemeyi hedeflediğini iddia etmişti."¹⁴ Özetle Kuvvet kullanma yasağının ihlal eden silahlı saldırının gerekçelerini şu şekilde sıralamıştır: a) Ukrayna, Rusya için silahlı saldırı tehdididir. b) Ukrayna'nın Donbas bölgesinde soykırım vardır. c) Neo-Nazi rejimi vardır. d) Ukrayna Rusya'nın tarihi bir parçasıdır. Bütün bunlar uluslararası düzlemde, sistemin içinde hukuken bir karşılık bulmamakla birlikte BM 2/4 ve 2/6 maddelerinin doğrudan ihlali söz konusudur. Çünkü bütün bu gerekçeler kuvvet kullanma yasağının suç olmaktan çıktığı istisnai hallerinden biri olan Meşru müdafaa hakkını kendilerince kullanmaya çalışmasıyla ilgilidir. Altı doldurulama-

11 "Rusya, Ukrayna'da temel önceliğinin Donbas'ın 'özgürleştirilmesi' olduğunu açıkladı," BBC News, son güncelleme Mayıs 30, 2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61628604>.

12,13 "Rusya, Ukrayna'da temel önceliğinin Donbas'ın 'özgürleştirilmesi' olduğunu açıkladı."

14 "Ukrayna savaşı: Zelenskiy Rusya'yı Donbas'ta 'soykırım politikası' uygulamakla suçladı," BBC News, son güncelleme Mayıs 27, 2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61604834>.

yan, temellendirilmemiş kanıtsız iddiaları gerekçe olarak kullanarak hiçbir devlet başka bir devletin bağımsızlığına karşı bir işgali keyfince başlatamaz. Zira bunun uluslararası sistemde birden fazla yaptırımla cezai karşılığı mevcuttur. Putin: “Bu bağlamda, BM Şartı’nın 7. Bölümünün 51. Maddesi uyarınca, Rusya Federasyon Konseyi’nin yaptırımı ile ve Federal Meclis tarafından bu yıl 22 Şubat’ta Donetsk ile onaylanan dostluk ve karşılıklı yardım anlaşmaları uyarınca, Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Luhansk Halk Cumhuriyeti için özel bir askeri operasyon yürütmeye karar verdim. Bu operasyonun amacı, sekiz yıldır Kiev rejimi tarafından zorbalık ve soykırma maruz kalan insanları korumaktır. Bunun için Ukrayna’nın askerden ve nazi anlayışından arındırılması¹⁵ ve ayrıca Rusya Federasyonu vatandaşları da dahil olmak üzere sivillere karşı sayısız, kanlı suç işleyenlerin adalet önüne çıkarılması için çaba göstereceğiz.” Rusya bu anlamda Donbas bölgesinde Rusça konuşanların nüfus çoğunluk haklarını öne sürerek bölgeyi özgürleştirmek kavramları ne yazık ki sınır ötesindeki politik hedeflerden başka bir şey değildir. Ukrayna lideri Volodimir Zelenskiy de yaptığı konuşmada “Rusya’nın Ukrayna işgali sadece bir başlangıç. Başka ülkeleri de ele geçirmek istiyorlar” demişti.¹⁶ Bu öngörünün doğruluğu Kırım’ın İlhakından ve

Kırım’ın Rusya’ya bağlanmasının ardından Ukrayna topraklarındaki Donbas bölgesinin dışına çıkan hatta Kiev’e kadar genişleyen savaş politikasından anlaşılmaktadır. Eğer asıl amaç Donbas bölgesinde sadece Rusya tarafından bağımsızlığı tanınan iki küçük Donetsk ve Luhans devletçiklerinin yardım çağrısının girişimi olsaydı, sözde yardım çağrısı cevabı Donbas bölgesiyle sınırlı kalması gerekirdi. Sınırlara asker yığmak, silah ve gerekli savaş araçlarını sağlamak dahası ülkenin bağımsızlığına gölge düşürüp, sınır ihlali yaparak Ukrayna topraklarını işgal etmek Rusya’nın yayılmacı politikasından başka bir şey olmamakla birlikte uluslararası hukukun bizzat hiçe sayıldığına resmidir. Ukrayna’nın toprak bütünlüğü, jeopolitik önemi, coğrafi konumu, yeraltı ve yerüstü kaynaklarının önemi, Rusya için bölgedeki Rusça konuşan insanları özgürleştirme gayesinden çok daha büyüktür. Bu bağlamda 2022 Şubat ayından bugüne kadar, Rusya-Ukrayna savaşından kaçan insanların sayısı Suriye’deki iç savaştan kaçan sığınmacıların, mültecilerin sayısına ulaşmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteci Ajansının veri kayıtlarına göre, 5 milyondan fazla Ukraynalı mülteci farklı sınırlarda başka bölgelerde yaşam alanı arayışları içerisinde.¹⁷ Savaşın ağır, travmatik, sosyoloji psikolojik, ekonomik ve çok daha fazla kaybedilen değerlerin

15 Vladimir Putin, “Full text: Putin’s declaration of war on Ukraine,” Şubat 24, 2022, <https://www.spectator.co.uk/article/full-text-putin-s-declaration-of-war-on-ukraine>.

16 “Rus General: Moskova, Ukrayna’nın güneyini de almayı amaçlıyor,” BBC News, son güncelleme Nisan 23, 2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61200949>.

17 Filippo Grandi, “Ukraine Emergency,” UNHCR, 5 Temmuz 5, 2022, https://www.unhcr.org/ukraine-emergency.html?gclid=EAlalQobChMIjcyI_qzG-QIVPwwGAB2nmQgUEAAYASABEg-J9ifD_BwE&gclid=aw.ds.

onarım arayışı ve çabası insanlığa karşı yapılmış başlı başına büyük bir suçtur. Fakat, hiçbir devlet özellikle Rusya gibi bir gücün BM beş daimî üyesi pozisyonu, BM İnsan Hakları Konseyindeki duruşuna gölge düşürmemek için bile Rusya'nın bugün yaptığı işgalin ihlallerini kabul etmemesi ve buna karşılık kendisine uluslararası hukuk karşısında hukuki açıdan, yapmış olduğu silahlı operasyonu meşrulaştırma çabaları gözlemlense de, bütün bu demeçlere karşın şu da bir gerçektir ki, uluslararası hukuk sülhelerini kendisine hak verme noktasına getirmeyi başaramamıştır. "BM ne yazık ki dünyada barış ve istikrarı koruma konusunda arzu edilen seviyede başarılı olamamıştır. Devletlerarası anlaşmazlıkların çözümünde 51. madde istisnası hariç kuvvet kullanımı yasaklanmış olmasına rağmen, BM'nin kuruluşundan günümüze kadar geçen sürede savaşların ardı arkası kesilememiştir."¹⁸ Her ne kadar Birleşmiş Milletlerin sistem yapılanması gereği fonksiyonunu tam anlamıyla yerine getirme noktasında Rusya kilit görevini görüyor olsa da bugün uluslararası sistemde ülkelerin çoğunluğu Rusya'ya karşı çıkmış ve kınamıştır. Ukrayna'da Şubat ayından bu güne kadar çok büyük insanlık suçları ve savaş suçları işlenmiştir. Sivil halkın ölmesi, insani geçiş koridorlarının mayınlanması, sivillere karşı açılan ateşler, füzeler insanlığı üstünden yağın

bombaların resmidir bugünkü gerçek. Yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler sonucunda başta Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin olmak üzere Rusya yönetimi bugün savaş suçlusudur. Uluslararası hukuku birçok yönden ihlal etmiş olsa da çalışmanın asıl odağı olan kuvvet kullanma yasağının nasıl ihlal edildiğini göstererek bunun önemini yakın ya da uzak zamandaki olası kuvvet kullanmaya kalkma, hatta bunun tehdidinin bile kabul edilemez olduğu BM anlaşmasında korunurken sistemin bugün masum insanların hayatlarını korumaya yetemediği çok açık ortadadır. Bu nedenledir ki uluslararası hukuk, sistem ve fonksiyonları bir kez daha yeniden yapılmasının gerekliliğinin önemini göstermektedir. Zira "Uluslararası hukukun tek başına savaşları önleyeceğini iddia etmek zordur, çünkü savaş ilanı tamamen devletlerin aldığı politik kararlara dayanır. Bununla birlikte, devletlerin kuvvet kullanımını meşrulaştırmak için eylemlerinin uluslararası hukuka uygunluğu iddiası içinde olduklarını görmekteyiz."¹⁹ Yapılan araştırmalar sonucunda, Rusya-Ukrayna savaşındaki durum görünenden çok daha fazla olmakla birlikte perdenin arkasındaki oyuncuların Ukrayna sahnesinde kozlarını paylaştığı görülmektedir. Doğunun büyük gücü Rusya ve Batının güçleri arasına sıkışmış olan Ukray-

18 Suat Dönmez, "Kuvvet Kullanma Kapsamında Ön Alıcı ve Önleyici Saldırı Kavramları," (IV. IBANESS Kongreler Serisi - Russe / Bulgaristan, Nisan 8-9, 2017): 388. https://www.ibaness.org/conferences/russe/ibaness_russe_proceedings_11_01_2018.pdf.

19 Orhan Göktepe, "Uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımı yasağının geçerliliği," Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi e-Dergi 11, no. 1 (Haziran 2022): 16-30.

na'nın gerek stratejilerin gerek uluslararası dengelerin siyasi ve ekonomik politikaları için jeopolitik önemi büyüktür. Zira Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, "NATO'yu Ukrayna'da Moskova'ya karşı "vekâlet savaşı" yürütmekle suçladı."²⁰ Putin'in 21 Şubat 2022 tarihli basın açıklamasında yer alan bazı konular önem arz etmektedir. Uluslararası hukukun koruma altına almış olduğu değerlere aslında Rusya olarak değer veriyoruz ve buna aykırı bir şey yapmıyoruz temalı konuşmaları her ne kadar altı temellendirilemeyen gerekçeler olsa da görünen o ki, Rusya uluslararası hukukun işleyişini çok iyi analiz etmekte ve buna göre yaptığı işgali-özel operasyon olarak adlandırmaktadır. Şöyle ki Rusya Donbas bölgesindeki tanıdığını ilan ettiği Donetsk ve Luhansk devletçiklerinin yardım talebi üzerine askerî harekât başlattığını ve amaçlarının ise zulüm ve soykırıma maruz kalan insanları korumak olduğunu ileri süren Putin, hukuka aykırı bir şey yapmadıklarını ve insanlığa karşı suçu önleme yükümlülüğüne değinerek kendi müdahalesini savaş suçu olmaktan çıkarmayı amaçlamaktadır. Eğer bu bir yardım davetine bir karşılık olarak savunuluyor ise Donetsk ve Luhans tüm dünyada Ukrayna'nın toprakları ve parçası olarak görülmektedir. Sadece Rusya'nın oradaki iki küçük devletçiklerin bağımsızlığı kabul etmesiyle bölgeye girişi suç olmaktan çıkarılamaz. Zira Rusya sadece bu iki küçük devletle sınırlı kalmayıp

Ukrayna'nın diğer bölgelerine de sözde soykırımların müdahalesini engellemek amacıyla yayılmıştır. Bu insani yardımları, soykırıma karşı göz yuman dünyanın diğer devletlerine karşı her nasılsa sadece Rusya sorumluluk almıştır. Kaldı ki BM Güvenlik Konseyi ve Divan soykırımın varlığını bile onaylamamıştır. Burada sadece ülkenin iç egemenlik alanındaki kargaşadan kendine pay çıkaran ve kendi çıkarları için başta Ukrayna'daki insanların ve sonrasında tüm insanlığın can ve mal güvenliğine tecavüz eden bir Rusya gerçeği vardır. Bu araştırma sonucunda büyük resim bizlere şunu göstermektedir: her ne kadar kuvvet kullanma yasağı koruma altına alınmış olsa da bunun devletleri kuvvet kullanmaya başvurmadan vazgeçiremediği gerçeğidir. NATO, II. Dünya Savaşının ardından Rusya'nın Avrupa'ya doğru genişlemesini önlemek amaçlı kurulmuş bir yapıdır. Putin yapmış olduğu açıklamalarda NATO'nun 1990'lardaki verdiği sözleri tutmadığı ve doğuya doğru genişleme politikası sürdürerek Rusya'ya karşı büyük bir tehdit oluşturduğunu ileri sürmektedir. 1997 yılı itibarıyla NATO'ya dâhil olan ülkeler şu şekildedir: Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Hırvatistan, Karadağ, Arnavutluk, Kuzey Makedonya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Macaristan, Romanya ve Slovenya. Görüldüğü üzere Rusya'nın sınırlarına kadar dayanan bir NATO genişlemesinin varlığı söz konusudur. Bunlara ek olar-

20 "Vekalet savaşı nedir? Moskova neden NATO'yu Ukrayna'da böyle bir savaş başlatmakla suçluyor?," BBC news, son güncelleme Mayıs 2, 2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61298875>.

ak bir de Ukrayna'nın NATO ya dâhil olma senaryoları Rusya'yı fazlasıyla bölgede rahatsız etmiştir. Bu bağlamda, bu ülkeler, NATO için kolektif güçlerini Rusya'ya karşı güçlendiriyorlar. Güvenlik krizi içinde olduklarını, uluslararası ilişkiler sisteminin etkilendiğini ve ortak güvenin kaybolduğuna değinen Putin her ne kadar kaygılarında haklı olsa da bu kendisine bağımsız bir devlet olan Ukrayna'nın topraklarına girme hakkını elbette vermemektedir.²¹ Putin'in basın açıklamasına göre; "Biz Ukrayna'nın NATO'ya katılmasına karşıyız. Bu bizim için tehdit anlamına geliyor. Bu konuyu pek çok kez dile getirdim. Bu bağlamda pek çok kişi batı başkentlerinde bundan bahsediyor. En iyi çözüm bu konuda batılı mevkidaşlarımızın mevcut Kiev yetkilileri ile görüşmesi ve NATO'ya katılmasının engellenmesi olacaktır."²² Sonuç olarak Putin, Ukrayna'nın NATO'ya girmesini Rusya için büyük tehdit olarak özetlemiştir. Her ne kadar bu olası muhakkak ya da muhtemel olan tehdidin Rusya'nın bugün Ukrayna'daki mevcut durumunu ve pozisyonunu uluslararası sülhler karşı meşrulaştırması geçersiz, yersiz ve kabul edilemez olsa da! Putin'in sözlerine bakılacak olursa: "...Bizi ciddi kaygı ve endişeye sürükleyen Batılı sorumsuz politikacıların ülkemize yönelik kabaca ve tek-

lifsizce yıldan yıla, adım adım yarattığı temel tehditler hakkında konuşuyoruz. NATO bloğunun doğuya doğru genişlemesini, askeri tesislerini Rusya sınırlarının yakınlarına getirmesini kastediyorum. Çok iyi bilinir ki 30 yıldır sabırla ve ısrarla Avrupa'da bölünmez ve eşit güvenlik ilkeleri üzerine önde gelen NATO ülkeleri ile antlaşmaya varmaya çalışıyoruz. Tekliflerimize cevap olarak Kuzey Atlantik İttifakı tüm kınama ve endişelerimize rağmen düzenli olarak genişlerken biz düzenli bir biçimde yalanlar ve aldatmayla ya da baskı ve şantaj girişimleri ile karşılaşılıyor. Askeri makine hareket ediyor, tekrar ediyorum, sınırlarımızın başucuna geliyor ... planlarımız içerisinde Ukrayna topraklarının işgali bulunmamaktadır... Tekrar ediyorum, eylemlerimiz bize yönelen tehditlere karşı ve bugün gerçekleşmekte olandan bile daha büyük bir felakete karşı meşru-müdafaadır."²³ "Meşru müdafaa hakkının önleyici olarak kullanılabilmesi için "ani, karşı konulmaz, başka bir araç seçimine ve düşünmeye imkân bırakmayan bir zaruretinin olduğunun kanıtlanması" gerekmektedir. Önleyici meşru müdafaa ancak ve ancak elde su götürmez delillerin varlığı hâlinde söz konusu olabilecektir."²⁴ Meşru müdafaa'nın gerçekleşme şartlarına aykırı olan bu açıklama ne yazık ki BM madde 51'in de ihlalinin resmidir.

21 "Putin Tüm Dünyanın Karşısına Geçip Canlı Yayında Bu Sözleri Söyledi!," Haber Global (Youtube), Şubat 21, 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=F2nO3KDnits>.

22 "Putin'den kritik açıklamalar," Bloomberg News, Şubat 22, 2022, <https://www.bloomberght.com/putin-den-kritik-aciklamalar-2299515>.

23 Burak Güneş ve Çağrı Emin Demirbaş, "Yasallık Ve Meşruiyet İkilemi Açısından Rusya'nın Ukrayna Müdahalesi Üzerine Notlar," Panorama, Nisan 4, 2022, <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/04/04/yas-mes/>.

24 Ulaş Can Değdaş, "Uluslararası Hukukta Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı," Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1, No.6 (2018): 21-40.

Meşru müdafaanın olması için öncelikli olan bir silahlı saldırının gerçekleşmiş ve var olması halinde devletlere tanınan bir haktır. Fakat burada yukarıda fazlaca üstünde durup analiz ettiğimiz üzere, Ukrayna'dan Rusya devletine karşı bir silahlı saldırı ya da tehdidinin varlığı görünmemektedir. Aksine Rusya özel askeri operasyon başlığı altında Ukrayna topraklarına saldırıyı başlatan devlet olmuştur. Bunun arkasındaki senaryolar hukuku hiçe saymayı ne yazık ki meşrulaştırmamaktadır. Olası muhtemel saldırıların hukukta norm olarak bir karşılığı bulunmamakla birlikte Bush Doktrini olarak bilinen ön alıcı önleyici meşru müdafaa hali mevcut BM şartlarıyla çalışmakta olup, uluslararası sistemde bir geçerliliği yoktur.²⁵ Zira dünya olası muhtemel olarak düşünülen her saldırı tehdidi karşısında bir silahlı operasyon başlatmış olsaydı kendince, insanların yaşam alanı kalmazdı. Bu nedenledir ki Rusya'nın bu tutumdaki açıklaması uluslararası hukuk karşısında temellendirilemeyen ve kabul edilmeyen ön alıcı meşru müdafaa şeklinden başka bir şey değildir. Putin'in "Ukrayna, NATO'ya katılırsa ve Kırım'ı yeniden almaya kalkışırsa Avrupa ülkeleri otomatik olarak Rusya

ile savaşa girmiş olacak. Tabii ki NATO Rusya'dan daha güçlü bunu kabul ediyoruz ama unutmayın ki Rusya'nın da nükleer Arsenal'i çoğu ülkelerden daha güçlü." sözleri ile savaşın şu anki halinin gelecek olası hatalardan çok daha az tehlikeli olduğunu göstermektedir. Zira bu savaşın kazanını olmayacak ve nükleer bombaların ardından bütün insanlık tarihe karışma eşiğindedir. "BM'de Nükleer Silahsızlanma Anlaşması'na taraf ülkelerin katıldığı konferansın açılışında konuşan Guterres, tırmanan küresel gerilimlerin ışığında "insanlığın nükleer yok oluşu yalnızca bir yanlış anlamaya, bir hesap hatasına bakar" demiştir.²⁶ Bu yaklaşımı destekleyen verilerin yanı sıra, ABD Başkanı Biden "Amerikalılar ve Rusya birbirine ateş açarsa bu dünya savaşına yol açar. Her zaman olduğumuzdan çok daha farklı bir dünyadayız."²⁷ dedi. Olası durumda bugün, uluslararası aktörler ve güçler bu gidişatın önüne geçmez ise işte tam olarak bu güç gösterisinin arasında insanların yaşam güvenliğini koruyabilecek ne bir uluslararası fonksiyon ne de bir hukuktan bahsedebiliriz.

25 Hakkı Hakan Erkiner, Konferans, "Uluslararası Hukuk ve Rusya-Ukrayna Savaşının Değerlendirilmesi," (Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Çevrimiçi Konferans, Mart 30, 2022), <https://www.youtube.com/watch?v=txXMOIHO>

26 "BM Genel Sekreteri Guterres: Nükleer yok oluş tek bir hataya bakar," BBC News, son güncelleme Ağustos 2, 2022, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c72drOp863lo>.

27 "Amerikalılar ve Ruslar birbirine ateş açarsa bu dünya savaşına yol açar," BBC News, son güncelleme Şubat 11, 2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60343618>.

IV. SONUÇ

Özetle, üzerinde çalışılan bu örnek olayda görüldüğü üzere Rusya'nın Ukrayna topraklarına, bağımsızlığına, egemenlik alanına yapılmış olan haksız saldırı, uluslararası hukukun koruma altına aldığı en önemli normlardan biri olan kuvvet kullanma yasağının ihlaliyle birlikte daha birçok açıdan uluslararası hukuku ihlal etmiştir. Uluslararası aktörler tarafından da kabul edildiği üzere uluslararası hukuk değerlerinin hiçe sayılarak yine yeniden devletlerin çıkarları bu durumun kazananı olma yolundadır. Uluslararası sistem bir kez daha egemen olan devletlerin güç yarışının önüne, sistemin kilit yapısı gereği geçemeyip, üstüne bu savaşın bir çığ gibi Doğu Avrupa'da büyümesi teorilerine kadar uzanmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışma, alanına bir kez daha uluslararası sistemde hukukun, devletlerin egemen olan üstünlüklerinin de üstünde olması gerekliliğinin ve öneminin farkına varılmasında fayda sağlamayı amaçlamıştır. Sistemin açıkları ve antlaşma maddelerindeki esnekliklerden görüldüğü üzere BM'nin beş daimî üyesinden biri olan Rusya'nın bile dilediğince bir motife sokup, keyfince şekil verdiği boyuttur. Rusya, sadece kendinin tanıdığı Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne dâhil olan Donestk ve Luhans devletçiklerini kullanarak bölgeye girişini yardım davetini kullanarak ve soykırım iddialarını öne sürerek insani müdahale gibi göstermeye çalıştığı bugünkü Ukrayna işgalinin uluslararası hukuk karşısında bir karşılığı olmayan savunmalardan öteye gidemeyecektir. Unutulmamalıdır ki, kuvvet kullanma yasağı ile kuvvet kullanma ve bunun

tehdidinin varlığı bile yasaklanarak, dünyayı eski başıboş Birinci ve İkinci Dünya Savaş dönemlerindeki gibi savaşın yıkıcı hallerinden bütün insanlığı uzaklaştırarak, insan hakları ihlallerini aktörlerin kanlı amaçlarından korumanın hedeflendiği gerekçesi bir kere daha düşünülmelidir. Uluslararası hukuk ve bunun koruyucu sistemi ve antlaşmaları tüm dünyayı tek bir çatı altında birleştirerek, uluslararası barışın sağlanması ve uluslararası güvenliğin korunması için fonksiyonunu daha etkili bir şekilde artırmalı ve yeniden düzenlemesinin gerekliliği sağlanmalıdır. Aksi takdirde tüm bu bağımsız güç odaklı devletler realistlerin bu yapılanma sisteminde gördüğü halini haklı çıkarmaya devam edecektir ve bu çıkar ve güç odaklı arayışların sahipleri hukuku diledikleri gibi genişletip suç olan aksiyonlarını meşru kılıfa sokmayı her zaman deneyeceklerdir. Bu böyle olmazsa dahi farklı bir çıkar odaklı devlet hukuk sistemini de karşısına alarak ortalığı daha büyük bir kaosa çevirerek kanlı bir yolla insanların daha çok sayıda can vermesi haliyle sistem dışı bir yolla bugünkü durumun önüne geçmeye çalışacaktır. Sonuç olarak, bugün Rusya'nın Ukrayna'daki varlığı ne bir yardım davetine karşı alınmış bir kolektif meşru müdafaa hâlidir, ne insani müdahaledir, ne Ukrayna'daki bölgeleri özgürleştirme çabası, ne de Ukrayna'nın bugün muhakkak olmayan bir nükleer tehdidin varlığının Rusya için tehdit oluşturmasıdır. Dolayısıyla bu bağlamda, görüldüğü üzere kuvvet kullanma halinin uluslararası hukuk karşısında temellendirilebilir hiçbir geçerliliği ve gerekliliğinin

karşılığı yoktur. Aksine, Ukrayna'nın bağımsızlık alanına, egemen olan toprak bütünlüğüne yapılmış apaçık ihlal boyutu taşıyan haksız bir saldırıdır.

Referanslar

BBC News. "Amerikalılar ve Ruslar birbirine ateş açarsa bu dünya savaşına yol açar." Son güncelleme Şubat 11,2022. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60343618>.

BBC News. "BM Genel Sekreteri Guterres: Nükleer yok oluş tek bir hataya bakar." Son güncelleme Ağustos 2, 2022. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c72dr0p863lo>.

BBC News. "Rus General: Moskova, Ukrayna'nın güneyini de almayı amaçlıyor." Son güncelleme Nisan 23, 2022. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61200949>.

BBC News. "Rusya, Ukrayna'da temel önceliğinin Donbas'ın 'özgürleştirilmesi' olduğunu açıkladı." Son güncelleme Mayıs 30, 2022. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61628604>.

BBC News. "Ukrayna savaşı: Zelen-skiy Rusya'yı Donbas'ta 'soykırım politikası' uygulamakla suçladı." Son Güncelleme Mayıs 27, 2022. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61604834>.

BBC News. "Vekalet savaşı nedir? Moskova neden NATO'yu Ukrayna'da böyle bir savaş başlatmakla suçluyor?." son

güncelleme Mayıs 2, 2022.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61298875>.

Grandi, Filippo. "Ukraine Emergency". UNHCR. Temmuz 5, 2022. https://www.unhcr.org/ukraine-emergency.html?gclid=EAIAIQobChMIjcyLqzG-QIVPwwGAB2nmQgUEAAYAS-ABEgJ9ifD_BwE&gclid=aw.ds.

Birleşmiş Milletler Türkiye. "Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü." Erişim Tarihi Eylül 10, 2022. https://turkiye.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf.

Bloomberg News. "Putin'den kritik açıklamalar." Son Güncelleme Şubat 22, 2022. <https://www.bloomberght.com/putin-den-kritik-aciklamalar-2299515>.

Çiftçi, Selda. "Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı." Muharrem Balcı - Hukuk Dünyası. Erişim Tarihi Eylül 10, 2022. <https://www.muharrembalci.com/hukuk-dunyasi/makaleler/birikimlerV/595.pdf>.

Değdaş, Ulaş Can. "Uluslararası Hukukta Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı." Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1, No. 6, 2018: 21-40.

Dönmez, Suat. “*Kuvvet Kullanma Kapsamında Ön Alıcı ve Önleyici Saldırı Kavramları.*” IV. IBANESS Kongreler Serisi – Russe / Bulgaristan, Nisan 8-9, 2017.

https://www.ibaness.org/conferences/russe/ibaness_russe_proceedings_11_01_2018.pdf.

Erkiner, Hakkı Hakan. “*Uluslararası Hukuk ve Rusya-Ukrayna Savaşının Değerlendirilmesi.*” Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Çevrimiçi Konferans, Mart 30, 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=txXMOIH0HhA>. Euronews. “*Vladimir Putin’in Ukrayna’yı işgalinin arkasındaki gerçek ne?*” Son Güncelleme Şubat 24, 2022. <https://tr.euronews.com/2022/02/24/vladimir-putin-in-ukrayna-y-isgalinin-arkas-nda-ki-gercek-ne>.

Göktepe, Orhan. “*Uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımı yaşağının geçerliliği.*” Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi e-Dergi 11, no. 1 (Haziran 2022): 16-30. Güneş, Burak ve Demirbaş, Çağrı Emin. “*Yasallık Ve Meşruiyet İkilemi Açısından Rusya’nın Ukrayna Müdahalesi Üzerine Notlar.*” Panorama. Nisan 4, 2022. <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/04/04/yas-mes/>. Haber Global. “*Putin Tüm Dünyanın Karşısına Geçip Canlı Yayında Bu Sözleri Söyledi!*” Son Güncelleme Şubat 21, 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=F2nO3KDnits>.

Keskin, F. (1998). ULUSLARARASI HUKUKTA KUVVET KULLANMA: SAVAŞ, KARIŞMA VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınlan No: 20 Doktora Tezi. Keskin, Funda.

“*BM ve Kuvvet Kullanma.*” Avrasya Dosyası, 8, No. 1, (2002): 149-174.

Pazarıcı, Hüseyin. Uluslararası Hukuk. Ankara: Turhan Kitabevi, 2021. Putin, Vladimir. “*Full text: Putin’s declaration of war on Ukraine.*” Şubat 24, 2022. <https://www.spectator.co.uk/article/full-text-putin-s-declaration-of-war-on-ukraine>.

United Nations Human Rights Council. “*Independent International Commission of Inquiry on Ukraine.*” Erişim Tarihi, Ağustos 1, 2022. <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/iic/hr-ukraine/index>.

Uyaniker, Halit Burak. “*Kırım sorunundan Donbas Savaşı’na Rusya Ukrayna uzlaşmazlığı: Sebepler ve Sonuçlar.*” Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, 2017.

Girne'deki Panelde Güney Kıbrıs'taki Seçimler ve Doğu Akdeniz Politikaları Konuşuldu

REC

“ PANEL

2023 Güney Kıbrıs Rum Kesimi Başkanlık Seçimleri: Kıbrıs Sorununun Geleceği & Doğu Akdeniz'de Güvenlik”

PROF. DR. AHMET SÖZEN

MODERATOR & KONUŞMACI

YouTube

youtube.com/c/EUROPolitikaNews

SUBSCRIBE

EUROPolitika

“ ...Güney Kıbrıs ve Türkiye'deki seçimlerden sonra Batılı diplomatlar Doğu Akdeniz'de devreye girmeye hazırlanıyorlar... ”

Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Politikalar Merkezi, Euro Politika Dergisi ve Doğu Akdeniz Politika Derneği'nin iş birliği ile Merit International Hotels ana sponsorluğunda 21 Ocak 2023 Cumartesi günü Girne'de gerçekleştirilen “2023 Güney Kıbrıs Rum Kesimi Başkanlık Seçimleri” panelinde Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Politikalar Merkezi Başkanı Prof. Dr. Ahmet Sözen, KKTC Eski Ekonomi ve Enerji Bakanı Özdil Nami, Emekli Büyükelçi Daryal Batıbay ve Diyalog Medya Grubu Genel Yayın Yönetmeni Gazeteci Reşat Akar ile Gazeteci Nikolaos Stelya konuşmacı olarak katıldı. Güney Kıbrıs Başkanlık seçimleri

bağlamında Kıbrıs sorununun geleceği ve Doğu Akdeniz güvenliğinin de irdelendiği panelde, Kıbrıs Rum Kesimi'nin giderek iki toplumlu ve iki bölge federal çözüm modelinden uzaklaştığı ve mevcut statükonun devamına yönelik politikalar sürdürdüğüne dikkat edildi. Panelistler 14 adayın yarıştığı Güney Kıbrıs Başkanlık seçimlerinde Eski Dışişleri Bakanı Nikos Hristodulidis'in favori gözüktüğüne, en yakın rakiplerinin ise Andreas Mavroyannis ile Averof Neofitu olduğunu ifade etti. Adayların geçmiş söylem ve politikalarına bakıldığında Güney Kıbrıs başkanlık seçimleri sonrasında Kıbrıs sorununun çözümüne yöne-

lik yeni politikalar beklenmediğini belirten panelistler, ancak yaklaşan Türkiye seçimleri ve Rusya-Ukrayna savaşı sonrası yaşanan bölgesel gelişmelerin Doğu Akdeniz'de enerji iş birliği ve Kıbrıs'ta mevcut statükonun değişmesi için baskı yaratabileceğine yönelik beklentilerini dile getirdi.

Panelin moderatörlüğünü yapan Prof. Dr. Sözen, aynı zamanda açılış konuşması da yaptı. Türkiye'nin iki devletli çözüm dediğimiz politikaya dönüşünde Rum tarafının uzlaşmaz tutumunun etkili olduğunu vurgulayan Sözen, küresel bağlamda popülizm, küresel ısınma ve

mülteci akımları gibi birbirini tetikleyen konuların küresel, bölgesel ve yerel etkilerini anlattı. Sözen küresel bağlamda demokratik ülke sayısındaki gerilemelere dikkat çekerken, alternatif enerji kaynağı olarak öne çıkan yenilenebilir enerji kaynaklarının Güney Kıbrıs ve Türkiye seçimleri sonrasında, Doğu Akdeniz'de enerji iş birliğini ve Kıbrıs meselesini öne çıkaracağını ifade etti. Sözen, özellikle birbiri ile savaş halinde olan ve teması olmayan Lübnan ve İsrail arasında ABD'nin katkılarıyla sağlanan deniz yetki alanlarını sınırlandırma antlaşmasının, Kıbrıs ve Doğu Akdeniz için bir model olabileceğine dikkat çekti.

Gerçekleştirilen panel gibi toplantıların turizm sektörü çalışanlarının bilgilendirilmesi ve KKTC'nin tanıtımında kullanılması için büyük önem taşıdığını belirterek konuşmasına başlayan Akar ise Kuzey Kıbrıs'ta uygulanan tanıtım, enerji ve ekonomi politikalarının yetersiz olduğuna dikkat çekti. Akar, Kıbrıs Rum yönetiminin insanların mutluluğu ve geleceğini güvenceye almak için politikalar gerçekleştirmekte olduğunu, ancak Kıbrıs Türk tarafında böyle bir anlayışın görülmediğini belirtti. Altyapı sorunlarının ve geleceğe yönelik enerji politikalarının bulunmamasının Kuzey Kıbrıs'a yönelik yabancı yatırımın gelmesini engellediğini vurgulayan Akar, Türkiye ile birlikte hareket edilerek bu gibi sorunların çözümü için politikalar geliştirilmesinin aciliyetine işaret etti.

Emekli büyükelçi Batıbay ise Kıbrıs sorununun siyasi bir çözüme ulaşarak, adanın yeniden birleşmesinin ihtimalinin oldukça zayıf olduğunu, ancak mevcut statükonun devamının Kıbrıs Türk tarafının aleyhine bir durum olduğunu, bir tarafta uluslararası alanda tanınmış Avrupa Birliği üyesi olan adanın bir bölümü bulunduğunu, diğer yanda ise uluslararası tanınmamış izolasyonlar altında bir Kuzey Kıbrıs bulunduğunu ve bunu çözüm yoluyla değiştirmek yolunda imkânların tıkanmış gözüktüğünü ifade etti. Statükonun devamını öngören bir tutumu neden benimsediğimizi anlayamadığını belirten Batıbay, Rum tarafının federasyon istemediğini Türk tarafının federasyonu zorlayarak ortaya koyabileceğini belirtti. Batıbay,

bunun da Kıbrıs Rum kesimi ve Türkiye'deki seçimler sonrasında federasyon hedefine müzakere ile olumlu sonuçlanmazsa izolasyonların kaldırılmasını ön koşul olarak benimsendiği birkaç haftalık yoğunlaştırılmış diplomasi ile gerçekleşebileceğini belirtti.

Rusya savaşından sonra bölgedeki istikrarsızlığı aşmak için güçlü ve istikrarlı bir Türkiye'ye ihtiyaç duyulduğunu, bu noktada ilişkileri etkileyen önemli konulardan bir tanesinin Kıbrıs olduğunu yönünde değerlendirmelerde bulundu. Müzakerelerin içeriğine değil süreç kur-

Statükonun nasıl değiştirilebileceği konusunda yorumlarda bulunan Enerji ve Ekonomi Eski Bakanı Nami ise önemli olanın iki tarafını seçmenin çoğunluğunun kabul edebileceği demokratik ve uzlaşılı yoluyla benimseyeceğimiz bir çözüm bulunması olduğunu belirtti. Nami, Türkiye'deki seçim süreci tamamlandıktan sonra temel konunun büyük ihtimalle ekonomi konusu olacağını ve Türkiye'nin mutlaka başta ABD ve AB olmak üzere tüm ortaklarıyla tekrar ilişkileri geliştirmeye başlayacağını, özellikle

gusuna odaklanılarak Kıbrıs konusunun federasyon veya iki devlet temelinde bitirilmesi gerektiğine ve Türkiye'nin bölgedeki istikrarsızlık nedeniyle ihtiyaç duyulan gücünün bu konuda büyük yardımcı olacağına inandığını belirtti.

Gazeteci Stelya ise konuşmasına 10 yıl önce yaşanan Kıbrıs tarihinde eşi benzeri olmayan büyük bir enerji ve finans krizine değinerek başladı. Stelya, o zamanlardan itibaren 2004 Annan planına destek sunan tek siyasi lideri olan Nikos Anastasiadis'in Kıbrıs'ın son 10 yılına damgasını vurmak-

siyasal çizgisinin, federal bir çözümün gerçekleşmediği bir dönemde Kıbrıs Rum tarafındaki siyasi gelişmelerin ön planında olmaya devam edeceğini ifade etti. Batılı diplomatlar ile olan konuşmalarından aldığı izlenimlere değinen Stelya, Güney Kıbrıs ve Türkiye'deki seçimlerden sonra Batılı diplo-

la kalmadığını, liderliği döneminde sivrilen siyasilerin ve diplomatların bugünlerde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanlığı için yarışmakta olduğuna değindi. Stelya, ekonomik anlamda başarılar elde eden Anastasiadis'in liberal açılımlarla dizginlemiş

matların Doğu Akdeniz'de devreye girmeye hazırlandıklarını iddia etti.

**Panelin video kaydını YouTube kanalımızdan izleyebilirsiniz.*

Bülteni Hazırlayan:

Dr. Devrim ŞAHİN | EURO Politika Editörü & Kıbrıs Politikalar Merkezi
Araştırmacı

Yeni Başbakan Rishi Sunak'ın Kıbrıs Sorununa Bakışı

Mehmet Burak PİR¹

45 günlük görev süresiyle Birleşik Krallık tarihinde en kısa süre görevde kalan Başbakan Liz Truss'ın istifasının ardından, göreve yeni gelen Rishi Sunak ülkenin ilk Asya kökenli ve Hindu başbakanı oldu. Rishi Sunak'ın 24 Ekim'de kesinleşen başbakanlığı, 25 Ekim günü resmiyet kazandı. Başbakanlık konuşması sırasındaki jest ve mimikleri ile sosyal medyanın gündemine hızlı bir giriş yapan Rishi Sunak, etnik kökeni dolayısıyla Britanya toplumunda bir kesimin de alt-üst kimlik tartışmalarındaki ana unsur haline geldi. Görevinde henüz taze olan başbakanın, Britanya ve dünya siyaseti üzerindeki etkilerini önümüzdeki günlerde muhakkak göreceğiz. Fakat görevine yeni başlamasına rağmen Rishi Sunak'ın Kıbrıs hususu hakkındaki tutumuna daha göreve

başlamadan önce net bir karar verdiğini söylememiz yanlış olmayacaktır. Rishi Sunak'ın ve Liz Truss'ın mensubu olduğu Muhafazakâr Parti tıpkı diğer siyasi partiler gibi İngiltere'deki birçok grup ve lobi tarafından destekleniyor. İngiltere'deki bazı azınlık toplulukları, iş adamları cemiyetleri ve sivil toplum kuruluşları bu gruplar arasında bulunuyor. Bunlar arasında 1992 tarihinde kurulan ve Kıbrıs Rum diasporası ile yakın ilişkileri bulunan "Kıbrıs'ın Muhafazakâr Dostları" adlı grup da yer alıyor.² Muhafazakâr Parti'nin toplantıları ve parti içi görüşmeleri sırasında da Türkiye'yi işgalci olarak tanımlayan, adada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin eşit egemenlik hakkını yok sayan demeçler veren bu organizasyon³ Muhafazakâr Parti'yi teşvik ederek Birleşik Krallık ve

¹ Marmara Üniversitesi SBUİ (İng.) Bölümü Öğrencisi, E-Mail: mburakpir@hotmail.com

² History. (n.d.). Retrieved November 2, 2022, from <https://www.cfcyprus.org.uk/history>

³ Tuton, C. (2021, October 04). Conservative Friends of Cyprus event at Conservative Party Conference. Retrieved November 2, 2022, from

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin(Güney Kıbrıs Rum Kesimi) ikili ilişkilerine katkı sunmayı bir amaç olarak kabul ediyor. Potansiyel oy kazanılabilecek gruplara güzel mesajlar göndermek siyasi konjonktürün bir gereğidir. Nitekim Boris Johnson'dan boşalan başbakanlık koltuğu için Temmuz-Eylül ayları arasında süren yarışta gerek Rishi Sunak'ın gerekse Liz Truss'ın mesaj gönderdikleri gruplardan birisi de Rum diasporası destekli Kıbrıs'ın Muhafazakâr Dostları idi. Kıbrıs'ın Muhafazakâr Dostları organizasyonunun başkanı Jason Charalambous'un hem Rishi Sunak'a hem de Liz Truss'a gönderdiği mektuplar üzerine teşekkür amacıyla yazıldıkları anlaşılan iki liderin mektuplarında önemli ifadeler yer almıştı. Liz Truss, kampanyasının başlamasına binaen yayınlamış olduğu teşekkür mesajında Birleşik Krallık ile Kıbrıs adası arasındaki tarihi bağları referans göstererek, bir başbakan olarak Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik çabalarında bulunacağını taahhüt etmişti. İfadelerinde 'iki eşit egemen devlet ilkesine' aykırı bir şekilde 'iki toplumlu federasyon' çözümüne odaklandığını belirtse de, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarına eşit mesafede yaklaşan bir anlayışta olduğunu net bir şekilde göstermişti⁴. Öte yandan Rishi Sunak'ın 9 Ağus-

<https://cypriotfederation.org.uk/2021/10/cfcyprus-conference2021/>

4 Cyprus, C. (2022, October 25). Liz Truss and Rishi Sunak Express commitment to cyprus and British Cypriot community. Retrieved November 2, 2022, from <https://www.cfcyprus.org.uk/news/liz-truss-and-rishi-sunak-express-commitment-to-cyprus-and-british-cypriot-community>

tos'ta yazmış olduğu teşekkür mesajını incelediğimizde ise açıklamanın tamamının Türkofobik bir anlayışla kaleme alındığını söyleyebiliriz. Rishi Sunak açıklamasında; 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nı bir "işgal" olarak kabul etmiş ve 'her şeyden önce işgalin acısını kabul etmek istediğini' belirtmişti. Daha da ileri giderek Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Maraş'ın yeniden açılması ve Münhasır Ekonomik Bölge ilanı gibi hamlelerinin güveni ve iyi niyeti zedeleyerek müzakereleri zorlaştırdığını da söylemişti⁵. Bu kötü niyetli ve suçlayıcı ifadeler İngiltere'deki çeşitli Kıbrıs Türk platformlarında tepkiye yol açmış, sert bir dille eleştirilmiştir⁶. Bunlara ek olarak, Muhafazakâr Parti destekçisi "Kıbrıs Türklerinin Muhafazakâr Dostları" grubunun lideri Justin Halebi ise Rishi Sunak'a Kıbrıs Türkleri'nin hayal kırıklığına uğradığını, Rishi Sunak'ın ifadelerinde birçok tarihi hata bulunduğunu belirtmiş ve toplum olarak daha dengeli bir politika belediklerine yönelik bir açıklama yapmıştı⁷.

5 Cyprus, C. (2022, October 25). Congratulations to our new prime minister, The Rt Hon Rishi Sunak MP. Retrieved November 2, 2022, from <https://www.cfcyprus.org.uk/news/congratulations-to-our-new-prime-minister-the-rt-hon-rishi-sunak-mp>

6 T-Vine, & Özerim, I. (2022, August 14). Rishi Sunak accused of "anti-Turkish bias" after his letter on cyprus made public. Retrieved November 2, 2022, from <https://www.t-vine.com/rishi-sunak-accused-of-anti-turkish-bias-after-his-letter-on-cyprus-made-public/>

7 Cypriots, C. (2022, August 19). On the 9th August, Rishi Sunak's anti-Turkish bias on cyprus was made public. below is our response. we look forward to hearing from @RishiSunak and his office. we hope that he can take a more balanced and progressive stance on cyprus. #RishiSunak #CFTC PIC.TWITTER. COM/EG5IGPU7ZY. Retrieved November 2,

Şüphesiz Rishi Sunak'ın bu talihsiz ifadeleri, daha başbakan olmadan önceki dönemde bile Kıbrıs sorununda nasıl bir politika izleyeceğinin önemli bir işareti olarak görülebilir. Nicos Anastasiades'in Twitter üzerinden yayınladığı Rishi Sunak'ı tebrik mesajında belirttiği "sizinle özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu'nun tanımladığı gibi iki toplumlu federasyonda birleşmek için müzakere sürecini yeniden başlatmak istediğimiz Birleşmiş Milletler'de çalışmayı dört gözle bekliyorum."⁸ ifadesi Rum kesiminin kendi çözüm anlayışlarını kabul ettirmek adına Rishi Sunak'ın göreve gelmesini memnuniyetle karşıladıklarını gösteriyor. Tüm bu gelişmeler üzerine Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ersin Tatar, eşi Sibel Tatar ve diğer Kıbrıs Türk bürokratları ile 5 Kasım'da Londra'ya çıkarma yaptı. 5 günlük programında Kıbrıs Türk Toplumları Futbol Federasyonu, İngiltere Türk Toplumları Futbol Federasyonu, Hornsey Atatürk Okulu, Kıbrıs Türk Dernekler Federasyonu ve Kıbrıs Türk Ticaret Odası Londra Ofisi gibi İngiltere'deki Kıbrıs Türk diasporasının önemli kurumlarını

ziyaret ederek, Kıbrıs Türkü temsilciler ile bir araya geldi. Lordlar Kamarası'nın KKTC Dostluk Grubu ile de toplantı yapan Ersin Tatar, yetkililerle ambargoların kaldırılması, direkt uçuşların başlaması ve KKTC'nin uluslararası toplum tarafından tanınması gibi hususlarda görüştü. Ayrıca İngiltere'nin önemli gazetelerinden Daily Express için Rishi Sunak'ın düşüncelerini eleştiren bir makale de yazdı. Tatar makalesinde Kıbrıs probleminin tarihi arka planını aktararak, çözümsüzlüğün sebebinin Rum kesiminin düşmanca politikaları olduğunu ve Sunak'ın bu bilmeceye son vererek Kıbrıs'ta iki devletli çözüme destek vermesinin gerekli olduğunu belirtti.⁹ Tatar'ın 9 Kasım'da sona eren programı İngiltere'de bazı siyasetçiler açısından Rishi Sunak'ın Rum tezlerini destekleyen düşüncelerine bir gözdağı olarak yorumlandı. Londra'daki temasların sona ermesinden iki gün sonra Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı'nın 9. Zirvesi'nde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin "gözlemci üye" olarak teşkilata kabul edilmesi kararı KKTC'nin uluslararası toplum tarafından tanınması gerek-

2022, from <https://twitter.com/cfturkishcyp/status/1560605125601017856?s=20&t=kXluJ9ws-JkAPp-mGJbPMkg>

8 Anastasiades, N. (2022, October 25). I look forward to working with you in multilateral Fora, such as the Commonwealth, but particularly the

UN, under whose auspices we wish to restart the negotiation process to reunify in a bizonal, Bicomunal Federation, with political equality as defined in UNSC resolutions. Twitter. Retrieved October 28, 2022, from <https://twitter.com/AnastasiadesCY/status/1584942396764082184?s=20&t=kXluJ9ws-JkAPp-mGJbPMkg>

9 Ersin Tatar - President of the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) (2022) 'Rishi Sunak should end the Cyprus Merry-Go-round', Express.co.uk. Available at: <https://www.express.co.uk/comment/express-comment/1693038/rishi-sunak-turkish-republic-northern-cyprus-greece-conflict-erdogan>

liliğine yönelik çok güçlü bir mesaj oldu. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tanınması yolunda dünyada yaşanan gelişmelerin aksine, Rishi Sunak'ın Rum kesimini destekler bir politika izlemesinin kendi siyasi istikrarına olumsuz etkiler yapacağı aşikârdır. İngiltere'de yaşayan yaklaşık 350.000 nüfuslu Kıbrıs Türk toplumunun Rishi Sunak'a desteğini kesmesi, daha önceden Kıbrıs Türk toplumu ile önemli protestolar organize etmiş İngiltere'deki Keşmir toplumunun da¹⁰ özellikle Hindistan-Pakistan gerginliğinin Asya'da sıcaklığını koruduğu bir ortamda Rishi Sunak'a karşıt görüşlerde bulunmasını tetikleyebilir. Henüz görevine başlamış Başbakan Rishi Sunak'ın Kıbrıs prob-

lemine yönelik Rum tarafını destekleyen ve Türk tarafının egemenlik hakkını görmezden gelen tutumunun bir an önce son bulması gerekmektedir. Aksi takdirde; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türk Devletleri Teşkilatı'na gözlemci üye olarak katılmasına ek olarak; Rusya¹¹, Kazakistan ve Kırgızistan'dan¹² Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne doğrudan uçak seferlerinin başlamasının ciddi bir şekilde seslendirildiği şu günlerde, Kıbrıs Türk tarafının haklılığının fark edilip konuşulmaya başlandığı uluslararası siyasi atmosferde, Rishi Sunak'ın tek taraflı tutumu sadece Akdeniz'deki olası barış ve istikrar durumuna zarar verecektir.

¹⁰ T-Vine. (2022, March 9). British Kashmiris lend weight to Turkish cypriots protest against racist discrimination by Waltham Forest Council. T. Retrieved October 28, 2022, from <https://www.t-vine.com/british-kashmiris-lend-weight-to-turkish-cypriots-protest-against-racist-discrimination-by-waltham-forest-council/>

¹¹ Russia will soon launch direct flights to the Turkish Republic of Northern Cyprus. (2022, October 23). Select Estates International. Retrieved October 28, 2022, from <https://www.selectestatesinternational.com/russia-will-soon-launch-direct-flights-to-the-turkish-republic-of-northern-cyprus/>

¹² 'Kırgızistan da KKTC'ye Direkt Uçuş İstiyor'. (2022, October 27). AirportHaber Türkiye'nin Lider Güncel Sivil Havacılık Haberleri Portalı. Retrieved October 28, 2022, from <https://www.airporthaber.com/havacilik-haberleri/kirgizistan-da-kktcye-direkt-ucus-istiyor.html>

Avrupa İçin Yeni Siyaset Üretme İmkânı Olarak Karşılaştırmalı Siyaset Teorisi/Felsefesi

Dr.Aykut KARAHAN¹

Özet

I. ve II. Dünya Savaşı Avrupalı güçlerin kendi içlerinde çıkardıkları savaşların yanında; birinci dünya savaşı sonunda ekonomik ve emperyal özelliğini, ikinci dünya savaşından sonra da siyasi ve askeri gücünü nispeten yeni bir devlet olan ABD'ye kaptıran bir Avrupa kıtasından bahsediyoruzdur. Bu anlamda her iki savaşın çıkışı itibarıyla da ancak özellikle sonuçları yönünden Avrupa açısından tam bir trajedi ile sonuçlanmıştır. Bu trajedi-

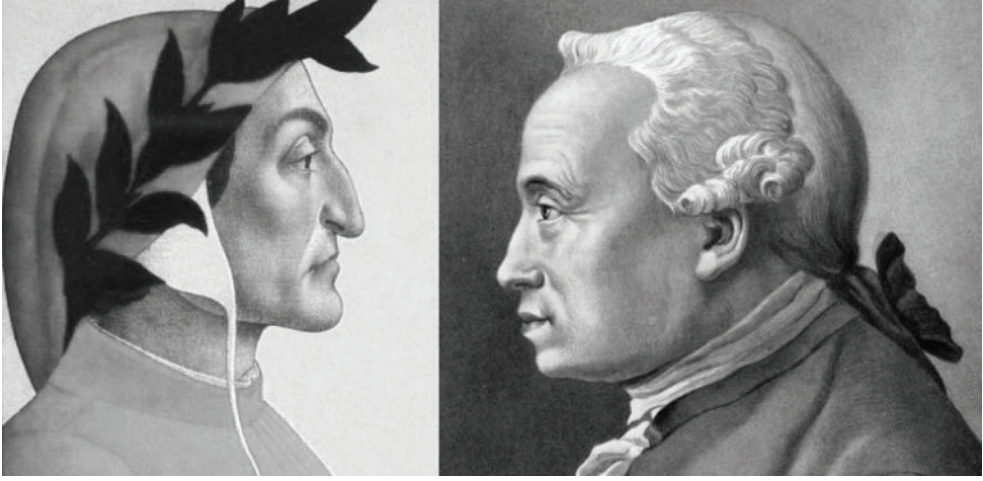
yi atlatmak kolay değildir. Ancak, Avrupalı liderler özellikle ikinci dünya Savaşı'ndan sonra bu trajik durumu Avrupa Birliği'ne evrilecek olan büyük bir proje ile aşmaya çalışmışlardır. Ve belli bir oranda da aşmıştır. Sovyet Bloku'nun çökmesiyle, Sovyetlerin otokratik yönetiminden bıkmış Avrupa, fakir halklar için bir umut kaynağı olmuştur. Nitekim aynı umut 2000'li yılların başında Türkiye ile yürütülen tam üyelik müzakereleri ile Türkiye açısından da

¹ Bağımsız Araştırmacı, ORCID: 0000-0002-8566-6770

geçerlidir. Fakat 11 Eylül saldırısından sonra ABD'nin adeta BM kararlarını ve iradesini hiçe sayarak attığı saldırgan dış politika, bu durumu yavaş yavaş tersine çevirmeye başlamıştır. Yine 2008 yılında başlayan ekonomik depremler ve daha sonra Arap Baharı süreci bunu hızlandırmıştır. Ve son olarak da bütün dünya ölçeğinde ekonomik olarak sıkıntının hissedildiği ve sağlık sisteminin ciddi manada sınındığı koronavirüs salgını süreci daha da belirgin hale getirmiştir. Özellikle 2010'dan sonra başlayan yeni aşırı sağ dalgası Avrupa siyasetini ötekine açılan kapıları kapatmaya giden bir süreçte hızlanmasına sebep olmuştur. Oysa aşırı sağ hatta ırkçı yaklaşımların Avrupa'nın ve yakın çevresinin hayrına olmadığı tarihî tecrübeler ile sabittir. Nazizm bunun en somut örneğidir. Avrupa açısından bir zamanlar birçok önemli siyasetçinin ismi siyaset üretme ve adından söz ettirme gibi seviyelerde kendini oldukça fazla

hissettirirken; bugün Ukrayna-Rusya krizinde dahi ürkek bir tavır sergileyen Avrupa siyaseti ile karşı karşıyayızdır. Bir zamanlar dünyada birkaç siyasi manevra ustası denilebilecek Avrupalı liderler varken bugün daha popülist ve içe kapanık siyaseti savunan siyasetçi tipi fazlalaşmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra artık İngiltere dahi üzerinde 'güneş batmayan ülke' konumunu yitirmiştir. Artık finans dünyası Avrupa'dan değil ve Avrupalı büyük iktisatçıların teorileri değil; Amerikalı büyük finans merkezlerinin ve pratik faydacı piyasa yapıcılarının elinde şekillenmeye başlamıştı. Siyaset teorisi dahi artık ABD üniversitelerinin eline geçmiş ve daha pratik amaçlar adına teoriler geliştirilmeye başlanmıştı. Avrupa açısından hangi alandan bakılırsa bakılsın sonuçları itibarıyla bir itibar kaybı yaşandığı gibi gerçek manada bir trajik bir durum söz konusuydu.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Masası, Kültürlerarası Öğrenme, Karşılaştırmalı Siyaset Teorisi/Felsefesi, Açık Medeniyet*

Avrupa Masası ve Dante'nin Hayali Kant'ın Ebedi Barış Projesi

Ancak bütün bu trajik duruma rağmen hala Avrupa'da iyi yetişmiş ve dünyayı bilen, dünyaya açık siyasetçi ve bürokrat bir elit mevcut idi. Ve buradan çok önemli bir siyasi ders çıkarılmış gibiydi. Artık Avrupa'nın bir savaşa daha tahammülü kalmamıştı. Fransa ve Hollanda, Almanya'ya karşı yeni bir Pirus Zaferi ile karşılaşmak istemiyordu. Almanya ise istediklerine güç ve savaş ile değil diyalog ve uzlaşma ile ulaşabileceğine en azından kısa vadede ikna olmuştu. Ulusal devlet olma sistemine de sanayi devrimine de gecikmeli olarak giren Almanya ve İtalya, Avrupa masasında yer alarak Kant'ın Birleşik Avrupa Devletleri hayalini bir buçuk asır sonra gecikme ile de olsa gerçekleştirme yolunda adımı atmışlardı. Bütün hassasiyet bu masanın dağılmaması üzerine kurulmuştu. Bunun için de Avrupalı siyasiler ve elit bürokrasi, oldukça agresif olan Almanya ve İtalya'yı masanın eşit aktörleri olduğu bir projeyi başlatmışlardı. Bir nevi bu proje bir tür gönüllü katılım

seviyesine çıkarılmıştı. Hatta bunu bir benzetme ile söyleyecek olursak; İtalya masanın bir tarafında Roma'yı, Papalığı ve Rönesans'ı temsilen otururken; Almanya, Kutsal Roma- Germen İmparatorluğu'nu ve Protestanlığı temsilen oturuyordu. Fransa ise aydınlanma ve Napolyon politikaları ile "Birleşik Tek Avrupa Ülküsünü" temsilen orada bulunuyordu. Bu manada tam bir Avrupa Masası kuruluyor ve bunun ilk adımı da Avrupa siyasi ve dini tarihinde çok önemli bir yeri olan Roma'da atılıyor olması ayrı bir öneme haizdir. Avrupa Masası'nın bir diğer önemli şehri ve başkenti olarak Fransa ve Almanya arasındaki ihtilafın kaynağı olan Strasbourg'un seçilmiş olması da tesadüfi değildir. Avrupalı liderler ortak bir kültüre dayalı ortak bir masada ortak bir 'Avrupa Evi' inşa etmek istiyorlardı. Ve o evin masasında eşit ortaklar olarak tarihi ihtilaflar bir kenara bırakılarak ortak bir kadere doğru evrilme sözü konusu olacaktır. Zira Avrupa kıtası

dışında yaşanan konjonktürde Avrupalı siyasetçileri ve bürokrasiyi bu ortaklık siyasetini geliştirmeye itiyordu. Zira dünya üretiminin üçte birini eline alan ve neredeyse dünyanın birçok yerinde askeri güç haline gelen ABD bir tarafta; silah gücüyle Sovyetler diğer tarafta ve yine Asya değerleri ile kendine özgü bir kapital sistem kuran ve küresel güce dönüşen Japonya karşısında Avrupalı güçlerin kendi başlarına mücadele edecek güçleri yoktu. Bu ontolojik varoluş kaygısı Avrupalı siyasetçileri siyaset üretme mecburiyetinde bırakmış ve Ekonomik Topluluk, Ortak Pazara oradan da Avrupa Topluluğuna evrilmıştır. 1992 yılında Avrupa'nın orta ölçekli sayılabilecek bir şehrinde ilan edilen Maastricht kriterleri ile Tek Avrupa Anlaşması ile Kant'ın Avrupa Birleşik Devleti hayali yolunda hemen hemen iki asır sonra en somut adım atılmış oldu. Her ne kadar Kant'ın "Ebedi Barış Üstüne" isimli eserinde barış için sadece Avrupa kıtası değil tüm dünyaya egemen olması gereken bir cumhuriyet rejimine dayalı bir tür 'Dünya Federasyonu' fikri olsa dahi kalkış noktası Avrupa kıtası ve Avrupa düşüncesi olmuştur² (Cانبolat, 2011, s.100-102; Gehler, 2005, s.25-31; Özdemir, 2008, s.52-63). Dante'den başlayarak; yazar, filozof, din adamı ve siyasetçiler olmak üzere Avrupa Bütünleşmesine dair birçok kez düşünce ve teoriler ortaya atılmış olmasına rağmen bu

konuda ciddi adım Avrupa kıtasını bir bütün olarak yıkımın eşiğine getirmiş olan ve bir trajedi yaratan ikinci dünya savaşı sonrasında olmuştur. Bu manada Avrupalı güçler dış konjonktüründe dayatmaları olmasına rağmen ortak bir bilinç ve ortak bir yaşam iradesi ortaya koymaya başlamışlardır. Unutmamak gerekir ki gerek kökenleri itibarıyla 9.yy'da Karolenj İmparatorluğu ile başlayan bu düşünce 1800'lerin hemen başında Napolyon ile 2. Dünya Savaşı sırasında ise Hitler'in Nazizm ideolojisi ile gerçekleştirmiş gibi görünüyordu. Ancak bu egemenlik bir ortak bilinç ve ortak yaşam iradesi etrafında şekillenen bütünleşme değil tam tersine ötekine boyun eğdirme üzerine dayalı ve daha çok askeri gücü ön planda tutan bir bütünleşmeydi. Dante Alighieri (1265 – 1321), Monarşi üzerine adlı eserinde biraz da geçmişin Roma özlemi ile "Birleşik Avrupa Düşüncesinden" bahseden ütöpik anlamda ilk kişidir denebilir. Ebenstein Monarşi Üzerine isimli eseri ilk papalık karşıtı eser olarak değerlendirir (Ebenstein, 2001, s.132). Bu manada Dante bir tür imparatorluk yanlısı düşünceye de sahip olduğu düşünüldüğü gibi Kutsal Roma İmparatorluğu'nun Papalık denetimini de karşı çıktığı yorumları da yapılmaktadır (Tannenbaum ve Schultz, 2008, s.174). İşte Dante'den başlayarak ilk önce bir ütopya olarak değerlendirilebilecek

² Bu konuda detaylı bilgi için Bknz. Ümit Çelik, Avrupa Birliği Düşüncesinin Kökenleri: Bir Bütünleşme Anatomisi, europolitika 16.09.2016, www.europolitika.com/avrupa-birligi-dusuncesinin-kokenleribir-butunlesmenin-anatomisi, erişim tarihi: 05.01.2023. Yine dini ve felsefi arka planı için Bknz. <https://www.medeniyetufku.com/avrupa-birligi/>, erişim tarihi: 05.01.2023

olan süreç zaman içinde ciddi savaşlar ile farklı boyutların tecrübe edilmesiyle birlikte trajedinin Avrupa bilincini eseri almaması için Kant'tan başlayarak bir ortak iradeye dönüşmesi fikri ağırlık kazanarak ikinci dünya savaşı sonrasında hayata geçirilmeye başlanmıştır. Dante yaşadığı dönem itibarıyla imparatorluk fikrine sahip iken, Kant bir aydınlanma düşünürü olarak Cumhuriyet taraftarı idi. Ancak her iki düşünür de üst bir siyasi yapılanmaya atıf yapıyor ve hep-

sinden önemlisi daha seküler bir yapıya atıf yapıyorlardı. Dolayısıyla Dante'nin imparatorluk temelli hayali ile Kant'ın küresel çapta cumhuriyet temelli bir bütünleşme projesi Batılı siyasetçiler ve bürokratlar tarafından ortak bir bilincin yansıması olarak ortak bir irade göstergesi olarak 1945 ile 2000'li yılların başına dek kararlı bir şekilde sürdürülmüştür.

Yeni Siyaset Üretme İmkânı Olarak Karşılaştırmalı Siyaset Teorisi /Felsefesi

Geldiğimiz çağ itibarıyla sadece dünya büyük bir köye dönüşmemiş, kültürler de büyük bir insanlık camiasının iletişim ağında yer almaya başlamıştır. İnsanlar diğer kültürleri daha ön yargısız biçimde ve ideolojik gözlükleri bir kenara bırakarak öğrenme peşinde-ler. Bu durum kültürlerin birbirinden öğrenmesi kavramı ile Euben tarafından dile getirilmiştir. Bu aynı zamanda açık medeniyet olabilmek için de gereklidir. Yine geldiğimiz dönem itibarıyla dünyada yaşanan krizler sadece bir coğrafyayı etkileyen krizler olarak değil bütün dünyanın krizi olarak yaşanmaktadır. Örneğin göç dalgası, çevre felaketleri, iklim değişikliği ve kuraklık ve tabii ki virüs salgını gibi onlarca örnek verilebilir. Dünyanın bir yerinden meydana gelen bir olayın çok başka coğrafyalara etkisi artık eski çağlara göre oldukça fazladır. Bu nedenle de kültürlerin ve medeniyetlerin daha açık bir şekilde ve hiyerarşik olmayan bir örgütlenme modeli ile birbirleri ile iletişim kurmaları ve hat- ta öğrenmeleri gerekmektedir. Avrupa

Birliği de bu manada bu potansiyeli kendi içinde taşımaktadır. Zira Avrupa önemli düşünürlerin yurdu ve aynı zamanda da dünyayı etkileyen önemli siyasi kararların da alındığı bir merkez konumundadır. O yüzden tarihi bir görev olarak da bu misyonunu yerine getirmesi, dünya siyasetine yön verme ve etkileme çabasının da bir gereğidir. Aksi takdirde kıta olarak ve birlik olarak Avrupa dünya siyasetinin merkezinde değil periferisinde kalma riski ile karşı karşıya kalacaktır. Bunun için de kültürlerarası öğrenme süreçlerini destekleme ve açık medeniyet (Şentürk, 2018, s. 26-28) ilkelerini kendi içine yaptığı gibi kendi dışına da uygulamalıdır. Açık medeniyetin bir gereği olarak ve dünyanın gittikçe birbirine daha da bağlı hale gelmesi neticesinde kültürlerarası öğrenme kavramı gittikçe daha da önemli hale gelmiştir. Eğer bir küresel çağdan bahsediyor isek o zaman kültürlerarası öğrenmenin önemini de vurgulamak gerekir. Kültürlerarası öğrenme bir imkân olarak Batı dışı dün-

yada politik uygulamaları ve kavramları incelemek için kapsayıcı bir metodolojik yaklaşım sağlar. Müzakereci teori geleneği çerçevesinde çalışmalar yapan politik filozoflar, bu yeni akademik alanla düzgün bir ilişki kurmamışlardır. Benzer şekilde, karşılaştırmalı politik filozofların çoğu müzakereci demokrasi alanındaki son gelişmelerden habersizdir. Bu manada kültürlerarası çalışmalar ve bu çalışmaların yoğunlaştığı bir alan olarak karşılaştırmalı siyaset teorisi önemli imkânları barındırmaktadır. Avrupa'nın oldukça oturmuş kurumsal çerçevesi ve akademik hayatı bu imkânı en iyi şekilde değerlendirebilecek potansiyele sahiptir. Karşılaştırmalı siyaset teorisi, siyaset teorisyenlerinin 'siyasal' anlayışlarını ve ilgili konuları, yakın zamana kadar araştırılmamış fikir ve perspektifler çerçevesinde genişletmelerine izin vermesi sayesinde akademik toplumda kabul görmüştür. Çağdaş felsefede, karşılaştırmalı siyaset felsefesinin ifade edilmesi amacıyla kültürlerarası diyaloglarda önemli düzeyde artış söz konusudur. Bu dürtü, siyaset felsefesinde geleneksel tek taraflı ve dar yaklaşımların ötesine ulaşabilmeyi sağlayarak kültürlerarası veya karşılaştırmalı siyaset felsefesi alanını açmaktadır. Bu siyasal teorileşme biçimi, mevcut küreselleşme sürecine büyük önem vermektedir. Küreselleşme olgusu sadece farklı kültürlerin yaklaşmasını değil, aynı zamanda küresel bir köyün ortaya çıkmasını da gerektirir. Küreselleşme süreci, farklı kültür ve geleneklerden insanları, "medeniyetler çatışması" teorisi mitinden vazgeçmek için iletişim kurmaya zorlamakta ve birlikte yaşamak için ortak bir zemin yaratmaktadır.

Bu politik teorileşme biçimi, dünya nüfusunun bir bölümünün küresel köy deyimini belirleme ve tekelleştirme eğiliminde olduğu hegemonik ve emperyalist siyasi gerçeklik anlayışını en başından itibaren ortadan kaldırmaktadır. Küresel köyün oluşumu ortak anlamlar ve uygulamalar gerektirmektedir. Bu, karşılaştırmalı siyaset felsefesinin temel teorik ve metodolojik çerçevesinin yorumsal veya diyalojik olduğu anlamına gelmektedir. Karşılaştırmalı siyaset felsefesine yönelik diyalojik yaklaşım, esas olarak, birinin bakış açısının diğerine karşı öncelikli olamayacağını kabul eden karşılıklı yoruma dayanır. Karşılaştırmalı olarak siyaset felsefesi, çeşitli fenomenleri Avrupa aydınlanmasından türetilen evrensel standartlar açısından yorumlayan biçimsel teoriden ayrılmaktadır (Dallmayr, 2004, s.249). Karşılaştırmalı siyaset teorisi, Batılı olmayı dışlayan ve Huntington'un Batı ile dünyanın geri kalanı arasında yaptığı ünlü ayrımı destekleyen diğer kültürlere karşı entelektüel bir tavır alma eylemidir. Karşılaştırmalı siyaset felsefesi, "medeniyetler çatışması" fikrinin panzehiri olarak anlaşılabilir. Bu, kültürlerarası diyaloglar geliştirmeye, siyasi teoremlerle şiddetli çatışmalardan kaçmaya yardımcı olan bir karşı hamledir. Küreselleşme sürecini ciddi bir şekilde dikkate alan yeni bir araştırma biçimidir. Esasen küreselleşme süreci, siyaset felsefesinde bu dönüşümü destekleyen faktörlerin başında gelmektedir ki Dallmayr'ın özellikle altını çizdiği üzere karşılaştırmalı siyaset teorisi, devam eden küreselleşme sürecini ciddiye alan, diğer şeylerin yanı sıra kültürlerin artan yakınlığı ve kültürlerarası

hazırlıkları ve Marshall McLuhan'ın "küresel köy" olarak adlandırdığı kavramın gelişimini de kapsayan bir teorileşme biçimidir (Dallmayr, age, s.250). Bu yeni alanla birlikte yeni imkânların ortaya çıkması, akademik araştırmalarda Avrupa merkezli, Batı merkezli ve diğer çeşitli kısıtlayıcı görüşlü yaklaşımlara meydan okumaktadır. Küreselleşme süreci nedeniyle, beşerî bilimlerin tüm alanlarında kültürlerarası anlayış yer almaktadır. Küresel çağda, kültürlerarası diyalog kaçınılmazdır. Günümüzde araştırma yapmada geniş kabul gören geleneksel kurallara büyük eleştiriler yöneltilmektedir. Gerçekten de beşerî bilimlerdeki kültürlerarası dönüşüm, 'kurallaştırma' sürecini ya da en azından akademik araştırmalarda kuralların yeniden düşünülmesini kapsamaktadır. Antropoloji, kültürel çalışmalar, sömürgecilik sonrasına yönelik çalışmalar ve dini çalışmalar gibi disiplinler, hâlihazırda diğer kültürlerle metodolojik çerçeveleri üzerinden ilgilenmektedir. Akademik bir disiplin olarak siyaset felsefesi de insan bilimlerindeki bu kültürlerarası dönüşümden etkilenmiştir. Özellikle, politik düşünürler çağdaş felsefe ile ikna edilmişlerdir. 20. yüzyıl Avrupa ve Anglo-Amerikan felsefesi, kültürler arası yönelimi felsefi sorgulama alanına getirmeye çalışmıştır. Bu, Batı'nın dünyanın geri kalanına doğru açılması ve dilbilimsel dönüş (Ludwig Wittgenstein), fenomenoloji (Edmund Husserl), hermenötik (Heidegger ve Gadamer), pragmatizm (James, Dewey ve Pierce), varoluşçu fenomenoloji (Levinas ve Ponty) ve yapışökümcülük (Derrida) gibi farklı felsefi alt alanlarla mümkün

kılınmıştır. Tüm bu yaklaşımlara özgü olan şey ise onların Descartes'in ego cogito sum'da biçimlendirilmiş modern Batı egosantrizminden ve bunun sonucu olan Avrupa merkezlilikten hoşnutsuzluğudur (Dallmayr, age, s.250). Avrupa kıtasında çok çeşitli ulusların, kültürlerin, dillerin ve dinlerin bir arada bulunması Gadamer'e göre Avrupa'nın dünyaya ve yükselen dünya kültürüne özgü mirası ve vaadidir. Özellikle, Avrupa'nın dünyanın geri kalanına bırakabileceği özel mirasın onun çok kültürlü ve çok dilli bileşimi, dar bir alanda ötekilik ile tarihsel birlikte yaşama pratiği olduğunu ileri sürmüştür. Gadamer, sürekli bir mücadele ve meydan okuma olarak deneyimlenen bu birlikte yaşamın genel olarak insanlık için bir ders anlamına geldiğini öne sürmektedir. Bu gözlemlere dayanarak Gadamer, Avrupa'nın farklı geçmişlerden gelen her ortağın değerinin anlamını fark etmeye çalıştığı hermenötik diyalogun bir karakteristik modeli olarak çok çeşitlilikte birlik modelinin tüm dünyaya yayılması gereken, ayrıca Çin, Hindistan ve aynı zamanda Müslüman kültürleri de içerecek küresel bir formül haline getirilmesi gerektiği sonucuna varmıştır (Dallmayr, 2009, s.27). Tabii Dallmayr'ın bu görüşleri sıkı eleştiriye tabi tutuldu. Avrupa'nın çok dilli ve çok kültürlü olduğunu iddia etmenin doğru olmayacağını ifade edenler de oldu. Ancak sadece Avrupa içindeki göçmen nüfusuna bakılacak olursa belki Dallmayr'ın iddia ettiği kadar olmasa bile ciddi birçok dilli ve çok kültürlü kıta olduğu da düşünülebilir. Bugün Fransa'da yaşayan Afrika kökenliler ile Almanya'da yaşayan Türklerin varlığı buna birkaç delil niteliğindedir.

Dallmayr'a en ciddi eleştiri ise, Gadamer'in Avrupa üzerine derin ve anlamlı düşüncelerini yorumlamada belki de çok cömerttir. Avrupa'nın dünyanın herhangi bir başka yerinden daha başarılı bir birlikte yaşama örneği sunduğu iddiasını desteklemek için gayet kolaylıkla hem tarihsel hafıza kaybına hem de Eurocentrism'e kaçmaktadır. Bölgede uzun bir süredir devam eden dini zulüm tarihinin yanı sıra, 16. ve 17. yüzyıllarda kıtayı çökerten dinleri yıkan savaşların hatırlanması gerekir. Günümüze daha yakın tarihlere bakıldığında son on yılda İslâmfobi ve Avrupa'daki milliyetçi sağ partilerin yükselişi Gadamer'in iddiasını daha şüpheli kılmaktadır. Bu nedenle, Gadamer'in Avrupa'yı dünyanın geri kalanı için model ve öğretmen statüsüne yükseltmesinin ve Dallmayr'ın onayının nihayetinde hermenötiklerin sunmayı vadettiği Oryantalizm/Eurocentrism'den çıkışı/kaçışı tehlikeye atamayacaktır (Ilieva, 2016, s.19). Dallmayr'ın Gadamer'in fikirlerini benimsemesi, karşılaştırmalı siyaset felsefesinin görevinin, birlikte yaşamak için bir ufuk oluşturmak amacıyla bir diyalog katılımını gerektirmesi bağlamında, sadece "karşılaştırmalı" değil aynı zamanda "hermenötik" olduğunu anlamamızı sağlamaktadır. Dallmayr, siyaset teorisi alanındaki akademik araştırma yönteminde çoğunlukla dar görüşlü olduğunu ileri sürmektedir. Küresel politik çıkarılarda, Batılı olmayan dünyadaki politik uygulamaların kavranabilmesi için siyaset teorisinde varsayılan Avrupa merkezliliğin ötesine

geçilmelidir. Siyaset teorisi ölçütlerinin bu tek taraflı ya da yeniden değerlendirilmesi eylemi, bağımsız bir akademik alan olarak karşılaştırmalı siyaset felsefesinin yolunu açmaktadır. Hermenötiklerinin tarih boyunca üretilen düşünsel yapılar olan bireysel peşin hüküm ve önyargıları, bilinmeyenin açığa çıkarılması girişiminde kaçınılmaz bir engel olarak değil, bir girişim fırsatı olarak görmesi açısından Gadamer özellikle uygun görünmektedir. Diğerinin bakış açısına katılım; bireylerin mevcut bir varlık olarak diğer bireylerin referans çerçevesine dâhil edilmesine dayalı olarak ön fikir edinmeye ve yeniden düzenlemeye devam ettikleri bir deneyim gerektirir. Benzer şekilde, bireyler kendilerini eş zamanlı olarak diğer bireylerin dünyayı yorumlama ve anlamlandırma yoluna taşırlar. Ötekini ve diğerini tanımak, birinin ön yargılarını kıran ve dolayısıyla dünyayı genel olarak anlamasını kolaylaştıran bir bilgi toplama girişimidir. Bu doğrultuda ve kültürler arası karşılaşmayı kaçınılmaz kılan küreselleşme bağlamında Dallmayr, Gadamer'in hermenötiğinin çoklu ve genişleyen ufuklara açık uçlu ve misafirperver bir diyalog tarzı sunduğuna inanmaktadır (Dallmayr, 2002, s.7). Dallmayr ile birlikte karşılaştırmalı siyaset felsefesi alanında en önemli teorisyenlerin başında gelen Roxanne Euben, İslâmi dünyada etkili dini köktendinci düşünürlerin eserlerini Batılı modernite eleştirileriyle karşılaştıran ilk kapsamlı değerlendirmeleri³ yapmış olması bakımından önem arz et

3 Euben'in İslami köktencilik hakkındaki analizi için bkz. *Enemy in the Mirror Islamic Fundamentalism and the limits of Modern Rationalism* (1999)

mektedir. Özellikle, Batı ve Müslüman dünyası arasında kültürler arası öğrenme olasılığına odaklanmaktadır. Euben'in karşılaştırmalı siyaset felsefesine yaklaşımı, insanlığın karşılaştığı en önemli ve temel sorun ve endişelerin, bir bütün olarak kültürel ve medeniyet farklılıkları arasında önemli ölçüde farklılık göstermediği temel varsayımına dayanmaktadır. Bu anlamda, birbirleriyle iletişimde olan farklı kültürler zaten mevcuttur ki bu eleştirel bir karşılaştırmalı teorisyenin işinin bu konuşmaları/görüşmeleri kapsayıcı bir siyaset teorisi pratiği ile iyileştirmek ve yeniden yönlendirmek olduğu anlamına gelir. Böyle bir yaklaşım, insanların bu şekilde karşı karşıya kaldığı sorunların çözümüne ilişkin Batı mirasının içsel olarak üstün ya da en iyisi olduğunu varsaymaz, sadece çözümlerden biri olduğunu kabul eder. Birbiriyle iç içe geçmiş, renkli farklılıklara sahip geleneklere odaklanılması genel olarak düşüncenin ve özellikle siyasetin karşılıklı olarak zenginleşmesini sağlayacaktır. Gerçekten de Euben'e göre, karşılaştırmalı siyaset felsefesinin görevi, siyasal uygulamaların doğasını ve değerini çok çeşitli tarihsel-kültürel bağlamlarda anlamlandırmaktır. Euben'in kritik mesafesi sadece bugün olduğu gibi Batılı olmayan ötekilerle değil, Batılı geçmişin benliği gibi zamansal öteki ile de etkileşime girerek sağlanabilir. Bu nedenle Euben, karşılaştırmalı siyaset felsefesinin kapsamının Batı tarihinin unutulmuş geçmişine yönelik çalışmalarla da genişletilmesini önermektedir. Mevcut siyaset teorisi, siyasetin ve kültürün mükemmelliğin bozulması nedeniyle küreselleşmeyle ya da ege-men olanla halk arasındaki veya devle-

tle toplum arasındaki ilişki gibi esasen bölgesel endişeleri merkezileştiren Batı kaidelerine ayrımcı güveniyle başa çıkmak için yeterli değildir. Euben'e göre, insanlar tüm dünyada benzer ikilemlerle karşı karşıyadır. Bu, farklı kültürel bağlamlara duyarlı olması gereken bir teori geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Karşılaştırmalı siyaset teorisi / felsefesi, politik kavram ve uygulamaların çeşitli tarihsel bağlamlarda doğasını ve değerini anlamayı sağlayan sistematik bir girişimdir. Küresel köy üzerinde hiçbir uygarlığın tekeli yoktur ve politik anlayışın kültürler arası öğrenme yoluyla zenginleştirilebilmesi mümkündür.

Sonuç

Dünya tarihi hiç olmadığı kadar hızlı bir şekilde akmaktadır. Sadece ülkelerin kendi iç dinamiklerinde meydana gelen değişimler değil dünya çapında da sürekli değişen gündem maddeleriyle karşı karşıyayız. Bu anlamda eski kutuplaşmaların ve ideolojik çerçevelerin yerini yeni bakış açılarının alması gerektiğine dair ciddi yorumlar ve teorileştirme çabaları vardır. Bu manada Avrupa'da köklü bir eğitim ve üniversite geleneğiyle bu teorileştirme çabalarına önemli katkılar vermektedir. Bunlardan en önemlisi de karşılaştırmalı siyaset teorisi/felsefesi bağlamında yeni bir bakış açısının ortaya konuyor olmasıdır. Bu manada artık 19. ya da 20.yy'ın ideolojik, ötekini aşağı gören bir ayrıma tabi tuttuğu katı değer eksensel bakış açıları artık yerini daha diyalojik bakış açlarına bırakmak durumundadır. Kaldı ki artık her ideolojinin kendi içinde bir özgürlükçü kanadı olduğu gibi bir de baskıcı kanadı da var. Mesela milliyetçi düşüncelerin bir özgürlükçü milliyetçi

diyebileceğimiz daha esnek formunun yanında daha katı olan dışlayıcı ve ötekileştirici formu da bulunmaktadır. Bu tüm diğer ideolojiler, felsefi düşünceler ve hatta inançlar açısından da böyledir. Dolayısıyla dünya artık daha açık bir medeniyetten ve felsefeden yana olanlar ile daha kapalı toplum yapısı ve felsefeden yana olanlar arasında bölünmektedir. İnsanlık git gide aynı gemide

olduğunun bilincine vararak; bu geminin batması halinde bütün herkesin bundan etkileneceğine dair bir görüşe de sahip olmaya başladı. Bu noktada Avrupa düşüncesi ve kurumları ile siyasal alanda daha aktif rol alarak bu manada insanlık için yeni bir ufuk açılmasına vesile olabilir. Avrupa'nın bu imkânı da bu potansiyeli de bulunmaktadır.

Referanslar:

Canbolat, İbrahim. (2011). *Uluslarüstü Sistem Avrupa Birliği*, Alfa Yayınları, İstanbul

Dallmayr, F. (2002). *Dialogue Among Civilizations: Some Exemplary Voices*, Palgrave Macmillian, New York

Dallmayr, F. (2004). *Beyond Monologue: For a Comparative Political Theory*, Cilt: 2, Sayı: 2

Dallmayr, F. (2009). *Hermeneutics and Intercultural Dialog: Linking Theory and Practice, Ethics & Global Politics*, Cilt: 2, Sayı: 1

Ebenstein, William. (2001). *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, Şule Yayınları, İstanbul

Gehler, Micheal. (2005). *Avrupa, İnkılap* Kitabevi, İstanbul

Ilieva, E. (2016). *Philosophical Hermeneutics and Comparative Political Theory*, *Journal of Dialogue Studies*, UK

Özdemir, Ali Ulvi. (2008). *Türkiye'de Avrupa Birliği Karşıtlığının Tarihi*, Alter Yayıncılık, Ankara

Şentürk, Recep. (2018). *Açık Medeniyet Çok Medeniyetli Toplum ve Dünyaya Doğru*, İz Yayıncılık, İstanbul

Tannenbaum, Donald, Schultz David. (2008). *Siyasi Düşünce Tarihi: Filozoflar ve Fikirleri*, Adres Yayınları, Ankara

Ukrayna Krizi'nin Avrupa Politikalarına Yansımaları

Dr. Seda Gözde Tokatlı

Giriş

24 Şubat 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna topraklarına yönelik meşru olmayan sert güç kullanımı sadece bölgesel değil uluslararası zeminde de önemli sonuçlar doğurmuştur. Rusya'nın Ukrayna savaşı sonrasında Avrupa Birliği (AB) politikalarında radikal değişiklikler meydana gelmiştir. Avrupa Birliği'nin varoluşsal bir sorun ile karşı karşıya kalması ve güvenlik odaklı dış politikanın yeniden ivme kazanması uluslararası sistemde yaşanan gelişmeler ile paralel bir çizgide ilerlemektedir. Özellikle, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) eski başkanı Donald Trump'ın "Önce Amerika" odaklı dış politika anlayışı ulusal çıkar ekseninde dış politikanın varlığını ortaya koyarken, transatlantik bağın zayıflamasında önemli sonuçlara yol açmıştır. ABD'nin sert güce yönelik artan eylemleri, çıkar odaklı dış politika anlayışı sistem içerisindeki sahip olduğu normatif gücünü gölgelerken, ulusallaşmaya yönelik artan politikaları küresel gücünü ve liberal yönetim modelini zayıflatmıştır.

Donald Trump yönetiminin fayda maliyet odaklı dış politika anlayışı ulusal çıkarları öne süren politikaları ve AB içerisinde yer alan ülkelere yönelik artan talepleri uzun yıllardır değerler üzerine inşa edilen mevcut yapının büyük zarar görmesine yol açmıştır.

(Tokatlı, 2022:186). Örneğin, Başkan Trump'ın G-7 zirvesini terk edişi ve Batı toplumunda oldukça yoğun bir şekilde kabul gören Paris İklim Anlaşması'ndan geri çekilmesi, AB bütünleşmesine aykırı bir durum olan Brexit sürecine büyük destek vermesi transatlantik ilişkilerin şüpheli gidişatına işaret etmiştir. Bu bağlamda bazı siyasetçilerin Trump'ın liberal olmayan politikalarına tepki olarak söylemlerde Dönemin Almanya Başbakanı Angela Merkel Avrupalıların kendi kaderini elinde tutması (Paravicini, 2019) ve Fransa Başbakanı Emmanuel Macron'un NATO'nun beyin ölümü (Sputnik News, 2017) açıklamaları gösterilen tepkiler arasında yer almıştır. ABD, karmaşıklaşan dünyada uluslararası sistemi kendi kararları doğrultusunda yönlendirebilme konusunda sorunlar yaşamaya başlamıştır. ABD sahip olduğu belirleyici konumunu ve Batı cephesindeki hâkimiyetini kaybetmeye başlamıştır.

Ukrayna krizi sonrasında Rusya'nın Batılı güçler tarafından ortak tehdit olarak tanımlanması ABD ile AB arasındaki iki ilişkilerde yeni bir süreci başlatmıştır. ABD ile AB eskiden olduğu gibi hissedilen ortak tehdit algısı karşısında beraber hareket etmeye daha fazla yönelmiş, uluslararası kuruluşlar aracılığıyla ortak kararlar alarak dayanışma

içerisinde girmiş ve caydırıcılık politikalarına daha fazla yönelmiştir. Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında ABD'nin kendi politikalarını AB ülkelerine beninsetme şansı bir kez daha artmış, iki kıta arasındaki buzlar erime noktası-

Transatlantik Bağın Yeniden Güçlenmesi

Ukrayna krizi sonrasında, ABD'nin Avrupa kıtasının güvenliğinin sağlanmasında oynadığı rolün önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. ABD'nin askeri ve savunma gücüne daha fazla gereksinim duyan AB, kendi savunma kapasitesini geliştirmenin önemini bu doğrultuda da bir kez anlamıştır. Örneğin, Ukrayna Savaşı sonrası Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO)'nün Avrupa kıtasının güvenliğinin sağlanmasında oynadığı rol yeniden pekiştirilmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, NATO üye ülkeleri ilk kez ortak tehdit algısı karşısında bu kadar güçlü bir dayanışma örneği sergilemiştir. Avrupa sınır güvenliğine yönelik tehditin artması sonucunda güvenlik odaklı dış politika anlayışı ön plana çıkmış, Avrupa ülkelerinin NATO savunma bütçesine yönelik sağladığı katkı paylarında da önemli artışlar meydana gelmiştir. Örneğin, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali Almanya'yı askeri yaklaşımında tarihi bir dönüşüme itmiştir. Almanya Başbakanı Olaf Scholz işgalin başlamasından günler sonra ülkesinin NATO'nun gayrisafi milli hasılasının (GSYİH) yüzde 2'sinin savunma giderlerine harcanması hedefine uyacaklarını açıklamıştır. (Euronews,2022). Avrupa ülkelerinin bütçe arttırmaya yönelik attıkları önemli adımlar Avrupa ülkelerinin güvenlik çıkarları

na gelmiş ve ortak bir çizgide hareket etme ruhu yeniden ortaya çıkmıştır.

ile paralel bir çizgide ilerlemektedir.

AB ile ABD arasındaki transatlantik bağın sarsıldığı bir dönemden geçerken, Ukrayna Savaşı geleceğe dair bir umut olmuştur. Ukrayna krizi, müttefik ülkeleri yeniden bir araya getirirken, ortak tehditlerde veya çatışmazlık alanlarında tekrar birleşebileceklerini göstermiştir. Örneğin, Avrupa Birliği ülkeleri, Rusya ile savaşan Ukrayna'ya askeri destek için 500 milyon avroluk ilave yardımda bulunmak üzere uzlaşmıştır (Trt Haber, 2022). Örneğin, ABD Maliye Bakanlığı, Rusya'nın Ukrayna işgalinde kullanılan silah ve teknolojiyi geliştirme ve yayma kabiliyetini engellemek amacıyla, birçoğu Rusya'nın savunma sanayi üssü için kritik öneme sahip olduğunu belirttiği 70 kuruluşun yanı sıra 29 kişiye yaptırım uyguladığını bildirmiştir. NATO ve AB üye ülkeleri askerlerini doğrudan Ukrayna bölgesine göndermeseler de askeri/savunma/teknoloji alanlarında ekipman ve danışma desteği göstererek Ukrayna'dan yana olduklarını ve Ukrayna'nın "Rusya için kolay lokma olmayacağını" göstermeye çalışmaktadır. Rusya'ya karşı tek çatı altında hareket eden transatlantik ittifak topluluğu, Ukrayna krizi ile ittifakta kaybedilen güveni yeniden kazanırken, birlik içindeki uyumu yeniden sağlan-

maya çalışmıştır. Avrupa'nın güvenliğinin NATO çatısı altında sağlanması, Avrupa'nın stratejik askeri ve savunma mekanizmalarının yetersizliğini daha belirgin hale getirmiştir. Örneğin, uluslararası sistemde tarafsız ülkeler olarak tanımladığımız Finlandiya ve İsveç (2022), sınırlarını Rus saldırıgan

Değişen Dengeler Karşısında Artan İşbirliği

AB ile ABD arasındaki transatlantik bağın giderek gevşediği ve hatta sarsıldığı bir dönemden geçerken NATO 2030:Yeni Bir Çağ için Birliktelik Raporu transatlantik ittifak ilişkilerinin yeniden canlanmasında önemli rol oynamıştır. 2020 yılında yayınlanan NATO 2030:Yeni Bir Çağ İçin Birliktelik Raporunda, AB, yükselen güçlerden özellikle Rusya ve Çin karşısında yekpare bir duruş sergilemenin önemini bir kez daha ortaya koymuş, ortak sınamalar karşısında ortak hareket etmenin önemine atıfta bulunmuştur. 2022 yılında yayınlanan NATO 2022 Stratejik Belgesi de benzer şekilde ortak tehditlerin sistem içerisinde artan önemine değinerek,birlikte hareket etmenin önemini ön plana çıkartmıştır. Avrupa-Atlantik bölgesinin "barış içerisinde olmadığını" belirterek, kollektif savunmada 360 derece yaklaşımını ele almış, ittifakın üç önemli görevine raporda yer vermiştir. Özellikle, caydırma ve savunma, kriz önleme ve işbirliğine dayalı güvenlik temelli yaklaşım belgenin ana konuları arasında yer almaktadır. 2022 Stratejik belgesinde, Çin'in istikrarlı yükselişi ABD tarafından en büyük rakip olarak lanse edilmiş, Rusya'nın ise uluslararası sistemin istikrarını bozmaya yönelik artan askeri girişimleri küresel düzene karşı

davranışlarına karşı kendilerini güvence altına almak için NATO üyeliğine başvuruda bulunmuştur. Ukrayna Krizi, devletlerin davranışlarını, geleneksel ittifak ilişkilerini, sistem içerisindeki güç dengelerini değiştirirken, uluslararası örgütlerde stratejilerinde revizyonlar yapmaya yönelmiştir.

gelebilecek muhtemel meydan okumalar olarak görülmektedir. (UİK,2023).

Ukrayna'nın Rusya tarafından işgali, sadece iki ülke arasındaki güvenlik kaygılarını arttırmak ile kalmayıp, Avrupa ve Doğu Asya'daki kolektif savunma mekanizmalarını güçlendirmiş, uluslararası sistem içerisindeki büyük güçler arasındaki ittifak hatlarına keskinlik kazandırmıştır. Ukrayna'daki savaş, Çin'i Orta ve Güney Asya'daki nüfuzunu genişletmede daha aktif olmaya iterken, ABD ve AB'yi Rusya'ya yönelik uygulanan katı politikalar, sosyal ve ekonomik zorluklarla karşı karşıya bırakmıştır. Çin, "uzaktan diplomasisini" sürdürmek için barışçıl kalkınma stratejisini desteklemekte, Batı yaptırımlarına karşı temkinli davranarak Rusya'yı doğrudan desteklemekten kaçınmaktadır. Ukrayna krizi her ne kadar Çin'in karşılıklı bağımlılık strateji kapsamında ekonomik ve siyasi zeminde ulusal çıkarı için olumsuz yönde sonuçlar doğursa da transatlantik ittifakın kanadında ve birlik içinde ortaya çıkan bölünmeler ve ya krizler karşısında bütünleştirici bir rol oynamıştır. Çin, Ukrayna krizi ile kendi çıkarları açısından söz konusu tutumunun ne kadar stratejik olduğunu bir kez daha

görmüştür. Çin için Ukrayna stratejik öneme sahip olsa da, diğer yandan ABD de dahil olmak üzere batılı ülkelerin tutum ve yaklaşımlarını göz önünde bulundururken Rusya'nın da stratejik bir ortak olduğunu unutmaması gerekmektedir. Çin'in transatlantik ittifak içerisinde artan etkisi hem Ukrayna-Rusya savaşı sonucunda gelişecek politikalar hem de bu savaşla beraber geleneksel ötekisini kazanan Batı'nın Rusya ile olan ilişkileri belirleyici olacaktır.

Uluslararası dengeleri değiştirmek için büyük çaba içersine giren Çin ekonomik zeminde önemli bir güç haline gelirken, Rusya ise askeri anlamda güç yarışı içerisinde yer almaktadır. Her iki ülke de Batılı güçler tarafından uygulanan yaptırımlar ile karşı karşıya kalırken, uluslararası sistemden izole edilmeye yönelik tehditler ile karşılaşmaktadır. ABD'nin Asya Pasifik kıtası içerisinde yürüttüğü projeler karşısında Çin de Avrupa kıtasındaki varlığını daha fazla arttırmayı hedeflemektedir. Çin, Avrupa sermaye pazarını kendisine çekerek, ABD'nin Avrupa coğrafyası üzerindeki ekonomik hâkimiyetini

Sonuç

Uluslararası sistem içerisindeki güç merkezinin Batı'dan Doğu'ya doğru kaydığı yeni bir döneme geçiş yapılmaktadır. Büyük güçlerin Asya Kıtasında artan bölgesel oluşumları ve ya yürüttüğü dengeleyici mekanizmalar Asya'nın yani Doğu'nun yeniden merkezi bir konuma doğru yükseldiğini göstermektedir. Liberal dünya düzeninin geleceğinin daha fazla sorgulandığı, Batı merkezli yapısal oluşumlar karşısında yükselişe geçen

kendi lehine çevirmeyi hedeflemektedir. Çin, Batı düşmanlığını kazanmadan ekonomik ve bölgesel gelişimini tamamlamayı, Avrupa ülkeleri üzerindeki nüfus edebilme kapasitesini arttırmayı ve ekonomik gücünün politik zeminde karşılık bulmasını amaçlayan girişimler içerisinde yer almaktadır.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Rusya'nın enerji faktörünü tekrar şantaj unsuru olarak kullandığı zaman AB ülkeleri önlerinde fazla bir seçeneğin olmadığını anlamıştır. AB ülkeleri Rusya'ya olan enerji bağımlılığını kademeli olarak azaltma ve Rusya ile olan enerji ilişkilerini sonlandırma yönünde politikalar izlemektedir. AB ülkeleri enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesiyle ilgili görüşler beyan etse de ilk etapta bu durumun AB ülkelerini zorlayacağı muhtemeldir.(Kesici,2022)AB ülkelerinin uzun vadedeki planlarında yenilenebilir enerji kaynakları yer almaktadır. Kömür, Lng ve ya yenilebilir enerji kaynaklarının alternatif olarak sunulması AB ülkelerinin enerji arz güvenliği kapsamında ortaya çıkan seçenekler olarak görülmektedir.

yeni örgütlenmeler, küresel politikalar karşısında bölgesel işbirliği ağlarının genişlediği bir dönemden geçerken ulusal çıkarların değerler karşısında üstünlüğü ön plana çıkmaktadır. Örneğin, Rusya-Ukrayna savaşı sadece söz konusu iki ülke ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda büyük bir bölgesel ve hatta küresel bir kriz haline gelmiştir.

ABD'nin Batı kanadındaki sahiplenici

rolün azaldığı dönemden geçerken güç boşluğunu doldurma yönünde cesaret içerisine giren Çin, ABD'ye alternatif bir güç olma yönünde önemli bir rakip haline gelmiştir. Çin'in Avrupa kıtasında en büyük ticaret ortağı olması, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Asya ile Avrupa arasında alternatif rotaları inşa etmesi ve Çin merkezli inşa edilen uluslararası finans ve ticaret kuruluşları içerisinde Avrupa üyelerinin yer alması rakip güç olma yönünde ilerlediğini göstermektedir. Örneğin, ABD'nin en yakın müttefikleri arasında yer alan İngiltere, Almanya, Avustralya ve Güney Kore'nin de alternatif finansal kuruluş Asya Altyapı ve Yatırım Bankası (AIIB) içerisinde yer alması ABD'nin "aşağılayıcı diplomatik bir yenilgisi" olarak değerlendirilmektedir (The New York Times, 2015).

Güç dengelerinin Atlantik'ten Asya kıtasına doğru kaydığı, ittifak ağlarının daha keskin hatlar ile çizildiği ve liberal yönetim modelinin kendi içinde yaşadığı zorlu dönemde Ukrayna krizi transatlantik fay hatlarında yaşanan kırılmanın inşasında önemli bir kaldıraç görevi görmüştür. Çin ve Rusya'nın sistemi değiştirmeye yönelik artan çabası, değişen müttefiklik ilişkileri ve yeniden şekillenen güç dengesi uluslararası sistem içerisindeki değişimi ortaya koy-

maktadır. Revizyonist tavırlar sergilemeye devam eden Rusya, güçlü bir Batı'nın varlığını yeniden ortaya koymuştur. Avrupa Birliği'nin stratejik pusulası yani birliğin savunma alanında kendi ayakları üstünde durmasını sağlayan stratejik otonominin önemi son gelişmeler doğrultusunda bir kez daha ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği üye ülkeleri askeri bağımlılığının yanı sıra, ekonomi ticaret ve enerji alanlarındaki tek taraflı bağımlılık ilişkisinin AB'nin geleceğine olumsuz etki yarattığını, alternatif projelerin inşa edilmesinin önemini Ukrayna krizi ile bir kez daha farkına varmıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı ile NATO'nun bel kemiği Washington Antlaşması'nın kolektif savunma maddesi olan 5. maddesinin önemi sık sık vurgulanmış ve tehdit altında olduğunu hisseden ülkeler bu anlaşma ile güvenliklerini garanti altına almayı hedeflemiştir. Devletlerin ortak çıkar ve ya tehditler karşısında beraber hareket edebileceklerini ortaya koyan bu çalışma, ABD ile AB politikalarını ön plana çıkartmış, fayda maliyet analizi çerçevesinde devletlerin dış politikalarına yön verdiğini, güvenlik odaklı dış politikanın uluslararası gelişmeler karşısında hala önemini koruduğunubirkez daha ortaya koymuştur.

Referanslar

*Euronews, 2022.

<https://tr.euronews.com/2022/03/25/almanya-100-milyar-euroluk-savunma-butcesi-ile-neler-sat-n-alabilir>

*Kesici, G. E. (2022). *Rusya - Ukrayna Savaşı'nın AB'nin Enerji Politikalarına Yansımaları* . EURO Politika , (15) , 46-54 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/europ/issue/75914/1255195>

* Paravicini, Giulia.(2019).“ *Angela Merkel: Europe Must Take 'Our Fate' into Own Hands'*”, 2017 Politico.eu. Erişim Adresi: www.politico.eu/article/angela-merkeleurope-cdu-must-take-its-fate-into-its-ownhands-elections-2017

*Sputnik News, (2019),“ *Macron: NATO'nun beyin ölümü gerçekleşiyor,*” Erişim Adresi: <https://tr.sputniknews.com/20191107/macron-natonun-beyin-olumu-gercekleşiyor-1040575665.html>

* Tokatlı, S. G. (2022). *ABD- AB ARASINDA YAŞANAN KIRILMANIN ÇİN'İN ARTAN GÜCÜNE ETKİSİ: TRANSATLANTİK İTTİFAKIN GELECEĞİ VE DEĞİŞEN GÜÇ DENGELERİ* . Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi , 2 (1) , 181-192 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/hepdergi/issue/71023/1109511>

* The New York Times,(2015). *China Creates a World Bank of Its Own, and the U.S. Balks.*

*TRT News, “ *Rusya-Ukrayna savaşında Çin'in tavrı, Erişim Adresi:* <https://www.trthaber.com/haber/guncel/rusya-ukrayna-savasinda-cinin-tavri-676360.html,27.04.2022>

*Uik Panorama, <https://www.uikpanorama.com/blog/2023/02/03/es>

Türk Hukukunda Gümrük Vergilerinden Doğan Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları Bakımından Avrupa Birliği ile Entegrasyon Hakkında Değerlendirme

Ece SÜLÜNGÜR¹, Lamiha ÖZTÜRK²

Özet

Gümrük Birliği Anlaşması, Avrupa Birliği (AB) ile Türkiye arasında Ankara Anlaşması kapsamında entegrasyon sürecinin bir parçasıdır. Gümrük uyuşmazlıkları, gümrük idaresi ile yükümlüler arasında mevzuatta düzenlenen konular üzerine meydana gelen çatışmalardır. Bu bağlamda, gümrük vergileri Avrupa Birliği ile uyum kanunu olarak nitelendirilen 4458 Sayılı Gümrük Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu çalışmada; gümrük vergilerin-

den kaynaklanan anlaşmazlıklarda başvurulması gereken uyuşmazlık yollarına değinilecek olunup, Avrupa Birliği Gümrük Kodu olarak bilinen, Topluluk Gümrük Kodu (CCC) kapsamında değerlendirilen ve 4458 Sayılı Kanun'unda da düzenlenen geri verme ve kaldırma kavramları irdelenip, değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Gümrük Hukuku, Gümrük Birliği, Uyuşmazlık*

Giriş

Mütekabiliyet esasına dayanan Bölgesel Ticaret Anlaşmaları karşılıklı ülkeler arasındaki dış ticaretin gelişmesini kolaylaştırmayı ve önündeki engelleri azaltmayı amaçlamaktadır (Altundal ve Somuncu, 2016). Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), Gümrük Birliği, Dünya Gümrük Örgütü,

Dünya Ticaret Odası ve Milletlerarası Ticaret Odası dış ticarete yasal çerçeveyi çizerek yön vermektedir (Kızıler, 2022). Gümrük Birliği, üye ülkeler arasında tarife ve vergi bariyerlerinin kaldırılmasını, ticaretin serbestleştirilmesini ve üye ülkeler arasında ekonomik entegrasyonun sağlanmasını amaçlar.

¹ Ankara Barosu, Stajyer Av, Türkiye, eceslngr@gmail.com (ORCID: 0000-0002-5907-8430)

² İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi/ Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, Ankara Medipol Üniversitesi, Türkiye, lamiha.ozturk@ankaramedipol.edu.tr, (ORCID: 0000-0001-9724-5060.)

Ancak, gümrük birliği kapsamında yaşanabilecek uyuşmazlıklar, üye ülkeler arasındaki ticaret hacminin büyüklüğü, üye ülkeler arasındaki ekonomik ve politik farklılıklar gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır. Gümrük uyuşmazlıkları kapsamında taraflar idari veya yargısal çözüm yollarını tercih edebilmektedir.

İdari Çözüm Yolları

Vergiler birçok farklı şekilde, sınıflandırılmaktadırlar. Buna örnek olarak başlıca, ekonomik kaynağına ve matrahına göre alınan vergiler gösterilebilir (Terzi, 2019). Bu bakımdan dış ticarete konu vergilerin, diğer bir adıyla gümrük vergilerinin ülkelerin bütçe gelirleri içerisinde önemli bir payı olmakla birlikte, dış ticaretin ülke ekonomisinin refahı açısından düzenlenmesi veya hazineye gelir sağlamak gibi amaçlarla uzun yıllardır uygulanmaktadır (Gültekin ve Agun, 2018).

Vergilendirme sürecinde asıl önemli olan ilgili kanunlarda öngörülen tutarın ödenmesi olup, bu bakımdan da tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsil işlemlerinin de yasal çerçeveler kapsamında gerçekleşmesi gerekmektedir (Yumuk, 2020; Öncel, Kumrulu ve Çağan, 2017; Çağan, 1980; Kumrulu, 1979). Gümrük işlemlerinde hızlı, yalın ve yeknesaklaştırılmış bir prosedür ile gerçekleşmesi talep edilmektedir. Ancak zaman zaman hatalı eylemlerden kaynaklı olarak anlaşmazlıkların ortaya çıktığı görülmektedir (Üyümez ve Gültekin, 2016).

Gümrük Kanunu, verginin kanuna aykırı tahsil edilip edilmemesi

bakımından bir uyuşmazlık çıkması halinde, bu uyuşmazlığın öncelikli olarak idari aşamada çözülmesi gerektiği kanaatini getirmiştir.

İdari uyuşmazlıkların çözüm yolları arasında itiraz, ceza indirimi, uzlaşma, düzeltme, geri verme ve kaldırma gibi seçenekler karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen idari uyuşmazlıkların çözümüne ek olarak üst makama başvuru da idari çözüm yollarından birini oluşturmaktadır (Terzi, 2019). Bu bağlamda, gümrük idarelerinde tahsil ve tahakkuk edilen gümrük vergilerinin yükümlü tarafından alınması iki farklı uygulama olan, geri verme ve kaldırma Gümrük Kanunu'nda düzenlenen idari çözüm yollarıdır. 4458 Sayılı Gümrük Kanunu uyum kanunu niteliği taşımaktadır, bu sebepten kaynaklı olarak da bu doğrultuda Avrupa Birliği Gümrük Kodunda yer almakta olan düzenlemelere paralel hükümler düzenlenmiştir. Bu bakımdan Avrupa Birliği'nde çeşitli ve dağınık olarak değerlendirilen gümrük kuralları 2913/92 Sayılı Konsey Tüzüğü (Topluluk Gümrük Kodu, Community Custom Code) ile düzenlenmiştir. Tüzüğün 235 ila 240. Maddelerinde geri verme ve kaldırma nedenlerine yer verilmiş olup, 4458 Sayılı Kanun bakımından da esas oluşturmuştur. Öte yandan kaldırılan 952/2013 sayılı Avrupa Birliği Gümrük Kodunda da geri verme ve kaldırma sebepleri hakkında düzenlemeye yer verilmiştir (Yumuk, 2020). Gümrük Kanununun da m. 211 ve 214'te yazılı sebeplerden kaynaklı olarak bazı ihracat işlemleri ile ithalat işlemleri tahakkuk ettirmemesi veya tahsil edilmemesi gerektiği hallerde, geri verme ve kaldırılma çözüm yolu olar-

ak öngörülmüştür (Gök, 2021). Öyle ki çözüm yolu olarak kullanılan geri verme ve kaldırma başvurusunun zorunlu bir başvuru yolu olduğu kabul edilmektedir¹(Yumuk, 2020).

Gümrük Kanunu m. 210 geri verme ve kaldırma konusunda tanımlayıcı bir madde niteliğine sahip olup, geri vermeyi “ödenmiş olan gümrük vergilerinin tamamen veya kısmen geri ödenmesi”; kaldırma ise “henüz ödenmemiş olan gümrük vergisinin tamamen ya da kısmen alınmamasına karar verilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır (Gök, 2021; Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2018; Oktar 2016; Nural, 2015; Beck, Bendix ve Huchatz, 2012; Gültekin, 2008). Bu bağlamda geri verme, genel vergi hukukundaki iadeye, kaldırma ise terkin veya vazgeçmeye benzetilmektedir (Gök, 2021, Selen, 2020; Ercan, 2019; Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2018; Öner, 2017; Oktar, 2017; Karakoç, 2014; Kaya, 2011; Saygılıoğlu ve Gerçek, 2007; Tuncer, 2003; Çelik, 1999). Geri verme ve kaldırma bu bağlamda, idari bir itiraz yolu olarak belirlenmiş olup, konusunu, tahsil edilmemesi gereken vergilerin gümrük idarelerince tahsil edilmesi oluşturmaktadır (Meral, 2022). 4458 Sayılı Gümrük Kanunu’nun 211. Maddesince geri verme ve kaldırmanın hangi hallerde yapılması gerektiği hakkında genel bir kural getirilmiş olup, özel bir koşula değinilmemiştir. Topluluk Gümrük Kodu 220. Maddenin 2. Fıkrasına aykırı tahsil edilen vergilerinde geri

verileceği ve aykırı tahakkuk edilmiş olan vergilerin ise kaldırılacağı kural olarak belirlenmiştir (Yumuk, 2020). Bu bakımdan 4458 Sayılı kanun idareye AB gümrük kodundan farklı olarak daha geniş yorumlama imkânı sağlamaktadır.

Sonuç

Bu yazıda temel açıklamalarla, AB ile Türkiye arasında ki gümrük birliğine değinilmiş olup, gümrük vergilerinde uyuşmazlık çözüm yolu olarak adlandırılan ve idari itiraz yollarından olan ve AB Gümrük Kodunda düzenlenmekte olan ve 4458 sayılı Kanuna da bu bağlamda esas teşkil eden geri verme ve kaldırma kavramlarına temel anlamda değinilmiş olup ilgili mevzuatlardaki düzenlemelere yer verilerek paralellikler üzerinde durulmuş olup, değerlendirme yapılmıştır.

¹ D.7.D. 05.03.2019 tarih ve E:2016/6342; K:2019/980 sayılı kararı. D.7.D. 4.6.2009 tarih ve E: 2007/4427; K: 2009/2752 sayılı kararı.

Referanslar

ALTUNDAL, V. & SOMUNCU, K. (2016). *Bölgesel Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı Sorunu . Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi* , 2 (2) ,119-149.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kkujeb-pir/issue/33326/370948>

BECK, M., BENDIX, K., HUCHATZ, W. (2012). *Lehrbuch Abgabenrecht für Zölle und Verbrauchsteuern*, (nwb Ausbildung), Herne.

ÇELİK, B. (1999). *Dış Ticaretten Alınan Vergilerden Gümrük Vergisi Hukuku*, (İmaj Yayıncılık), Ankara, (Gümrük).
ERCAN, T. (2019). *Gümrük Hukuku*, (Ekin Yayınevi), Bursa, (Gümrük)
KUMRULU, A. G. (1979).

Vergi Hukukunun Bir Kısım Anayasal Temelleri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 36(1).
ÇAĞAN, N. (1980).

Demokratik sosyal hukuk devletinde vergilendirme. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 37(1), 129-151.
GÖK. Ö. (2021).

Gümrük Hukuku'nda-Bir İdarî Başvuru Yolu Olarak-Geri Verme ve Kaldırma. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 23(1), 461-515.

GÜLTEKİN, R. ve AGUN, B. H. (2018), *Türkiye'de Genel Bütçe Geliri Olarak Gümrük Vergilerinin Gelişimi*, Bulgaristan: International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series.

GÜLTEKİN, R. (2008). *Türkiye'de Dış Ticaretten Alınan Vergiler ve Eş Mali Yükümlülükler*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne.
KARAKOÇ, Y., (2014).

Genel Vergi Hukuku, 7. Bası, (Yetkin Yayınları), Ankara, (Genel Vergi).
KAYA, S. (2011).

"Gümrükte Vergi Planlaması", (Mali Çözüm Dergisi, S. 105, Mayıs-Haziran 2011, s. 109-126).
KIZILER, N. (2022).

Dış ticaret ve gümrük anlaşmazlıkları: Cezalar ve çözüm yollarının yapısal eşitlik modeli ile analizi.

Yayınlanmamış doktora tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

NURAL, A. (2015). 4458 Sayılı Gümrük Kanunu -Açıklamalı-, [Yeni Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği İktisadi İşletmesi Yayın No: 2 (33)], Ankara.

MERAL, M. (2022). *Gümrük Vergilerinde Geri Verme Kararlarının Tüketiciciye Etkisi*. PROCEEDINGS E-BOOK, 592.
OKTAR, S. A. (2016).

Türk Vergi Sistemi, (Türkmen Kitabevi), İstanbul (Türk Vergi Sistemi).
OKTAR, S. A. (2017).

Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve

Güncelleştirilmiş 12. Baskı, (Türkmen Kitabevi), İstanbul, (Vergi Hukuku).

ÖNER, E. (2017). *Vergi Hukuku*, 8. Baskı, (Seçkin Yayıncılık), Ankara, (Vergi Hukuku).
ÖNCEL, M., KUMRULU, A., & ÇAĞAN, N. (2017).

Vergi Hukuku, Gözden geçirilmiş Değişiklikler İşlenmiş 26. Baskı, Turhan Kitabevi.
SAYGILIOĞLU, N., GERÇEK A. (2007).

Dış Ticaret ve Gümrük Kurallar, İşlemler ve Vergileme, (Yaklaşım Yayıncılık), Ankara.
SELEN, U. (2020).

Gümrük İşlemleri ve Vergilendirilmesi, Güncellenmiş 10. Baskı, (Ekin Yayınevi), Bursa.

ŞENYÜZ, D. YÜCE, M., GERÇEK, A. (2018). *Türk Vergi Sistemi*, 15. Baskı, (Ekin Yayınevi), Bursa (Türk Vergi Sistemi).
ŞENYÜZ, D., YÜCE, M., GERÇEK, A. (2018).

Vergi Hukuku (Genel Hükümler), 9. Baskı, (Ekin Yayınevi), Bursa, (Vergi Hukuku).

TERZİ, G. (2019). *Gümrük Vergileri Anlaşmazlıklarında Çözüm Yollarının Vergi Usul Kanunu Hükümleriyle Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi*. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 5(15), 32-43.

TUNCER, S. (2003). *Vergi Hukuku ve Uygulaması Cilt-I*, (Yaklaşım Yayınları), Ankara, (Vergi I).

ÜYÜMEZ, E. M. ve GÜLTEKİN, R. (2016), *Gümrük Denetimi: Türkiye Uygulamalarının Analizi*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:8, Sayı:14, 2016/ Mart, s. 343-365.

YUMUK, H. (2020). *Gümrük Kanunu'na Aykırı Olarak Tahakkuk Ettirilen Veya Tahsil Edilen Gümrük Vergilerinin Kaldırılması Veya Geri Verilmesi*. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0 (16), 537-576.
DOI: 10.18771/mdergi.848475

Avrupa'nın Aşırı Sağı, Fransa'daki Huzursuzluktan Yararlanmaya Çalışıyor

Aitor Hernández-Morales

“

Bloğun dört bir yanındaki milliyetçi gruplar, kendi ülkelerinde siyasi puan kazanmak için Fransız şehirlerindeki isyanları değerlendirdi.

”

Avrupa'daki aşırı sağcı politikacılar, AB'nin göç politikasını sertleştirmesini talep etmek için Fransa'daki iç huzursuzluğu değerlendirdi. Polonya Başbakanı Mateusz Morawiecki, Fransa'daki olayları Varşova'nın AB'nin geçen ay üye ülkeler-

in çoğunun onayladığı ancak geçen haftaki Avrupa Konseyi zirvesinde Macaristan ve Polonya'nın engellediği önerilen göç paktını reddetmesini haklı çıkarmak için bir fırsat olarak kullandı. Zirve sırasında Morawiecki, “Dükkânlar yağmalandı, polis arabaları ateşe

verildi, sokaklarda barikatlar kuruldu - bu şimdi Paris'in merkezinde ve diğer birçok Fransız şehrinde oluyor" diye tweet attı. "Polonya sokaklarında böyle sahneler istemiyoruz. Avrupa'nın hiçbir şehrinde böyle sahneler istemiyoruz." Morawiecki ayrıca Cumartesi günü düzenlediği basın toplantısında Brüksel'i, bir AB fonuna para yatırıp mültecileri başka yere yerleştirmeye zorlanmayı istemeyen AB üyelerine dayatılan zorunlu kabul kotasını getiren göç paktını "Polonya'yı kabul etmeye zorlamakla" suçladı. Fransa'dan kıyamet sahnelerinin Polonya'da çekilmiş pastoral görüntülerle yan yana getirildiği bir videoyu tweetledikten sonra, "Bunlar, benimsemeye zorlandığımız kontrolsüz göç politikalarının sonuçlarıdır" dedi. Polonya başbakanı, geçen Salı günü Nanterre'de bir polis durağı sırasında bir polis memurunun Kuzey Afrika kökenli bir Fransız genci vurarak öldürmesinin ardından meydana gelen Fransa'daki huzursuzluğu kendi ülkesinde puan toplamak için kullanan tek kişi değildi. Sağcı Liğ partisinin bir üyesi olan İtalya İçişleri Müsteşarı Nicola Molteni, Fransa'daki ayaklanmaların "kontrolsüz göçün başarısızlığının bir belgesi ve Avrupa'nın geri kalanı için bir uyarı" olduğunu söyledi. Avrupa'nın "göç dalgasını yönetmek, planlamak, yönlendirmek" için daha fazlasını yapması gerektiğini söyleyen Molteni, ülkesinin göç konusundaki sert duruşunu model olarak gösterdi. Molteni, "İşe ve haklar ile görev-

ler arasındaki dengeye odaklanmalıyız" dedi. "İtalya'ya gelip istediğinizi yapamazsınız: Saygı duyulması gereken bir kimlik vardır." Chatham House'da Avrupa analisti olan Hans Kundnani, Morawiecki ve Molteni'nin Fransa'daki huzursuzluğa tepkilerinin, son yıllarda seçmenler arasında giderek güç kazanan ve gücünü pekiştiren aşırı sağdan "tam olarak beklediğiniz gibi" olduğunu söyledi. Göçmen karşıtı popülist Viktor Orbán, 2010'dan beri Macaristan'da görevdeyken, Morawiecki'nin Hukuk ve Adalet Partisi 2015'ten beri Polonya'yı yönetiyor. Fransa'da National Rally'den Marine Le Pen, ülkenin 2017 ve 2022'deki cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turuna katılmaya hak kazanacak kadar destek gördü ve İtalya'da aşırı sağcı Georgia Meloni, geçen yıldan beri başbakan. Kundnani, aşırı sağın özellikle merkez sağın göç politikası konusundaki tutumunu değiştirmesinde etkili olduğunu söyledi. Kundnani, "2015 mülteci krizinden bu yana aşırı sağ, daha sert önlemler talep etmek için bu olayları değerlendirdi" dedi. "Ve Avrupa'nın birçok yerinde merkez sağdan destek alma konusunda oldukça başarılılar: Son on yılda göç yasalarını ve iltica politikasını sıkılaştırmada çok daha ileri gittiler."

Photo: İspanyol aşırı sağcı lider Santiago Abascal, 24 Haziran'da Madrid'de düzenlenen bir seçim toplantısında bir konuşma yapıyor | Thomas Coex / AFP, Getty Images ile

Fransız isyanları ile mücadele

Chatham House'dan Kundnani, aşırı sağ partilerin Fransa'daki son huzursuzluğu popüler hoşnutsuzluğu körüklemek ve merkez sağ partileri daha aşırı pozisyonlar almaya zorlamak için kullanmalarının muhtemel olduğunu söyledi. Kundnani, "Merkez sağın 2015'ten beri göç politikalarını sıkılaştırmaya çalışmasının nedeni; tam da kimlik, göç ve İslam hakkındaki aşırı sağ tartışmaların halk arasında ilgi gördüğünü görmesidir" dedi. "Popülizmin yükselişinden öğrendikleri ders şu: Göç konusunda 'daha sert' olmaları gerekiyor" dedi. "Ve bu değişim, aynı zamanda özellikle koalisyon hükümetlerinde aşırı sağla artan işbirliğinin temelidir."

Aşırı sağ partiler, Finlandiya gibi ülkelere zaten koalisyon hükümetlerinin bir parçası ve İsveç gibi hükümet-

lere dışarıdan destek sağlıyor. Aşırı sağın potansiyel olarak bu ay yapılacak ulusal seçimlerden sonra merkez sağ Halk Partisi ile iktidar olabileceği İspanya'da, aşırı sağcı Vox partisinin lideri isyanları daha sert göç politikaları çağrısında bulunmak için kullandı. Parti lideri Santiago Abascal, "Avrupa, polis karakollarını yerle bir eden, kütüphaneleri yakan ve bir cep telefonunu çalmak için bıçaklayan, yaşam tarzımıza ve yasalarımıza uyum sağlamaya isteksiz olan Avrupalı karşıtı çeteler tarafından tehdit ediliyor" dedi. "Uyum sağlaması gerekenin biz olduğumuzu düşünüyorlar." Abascal, benzer şekilde marjinalize edilmiş Hıristiyanların hiçbir zaman şiddet eylemleri gerçekleştirmediğini ileri sürerek ve Fransa'da "gerçek bir iç savaşın" çıkmasına yol açabilecek

rahatsızlıkların arkasında “radikal Müslümanları” suçlayarak, yoksulluk veya polis vahşetinin ayaklanmaların temel nedenleri olabileceği fikrini reddetti. LGBTQ+ topluluğu gibi azınlık gruplarının, “Fransa’da olanları” görmezden gelmeyi seçen merkezci siyasi güçlerdense homofobik aşırı sağ partilerle daha iyi durumda olduğunu da sözlerine ekledi. Abascal, “Eşcinseller, partim tarafından Bay Macron’un koruduğundan daha fazla korunduğunu hissediyor: Fransa’nın ithal ettiği insanlar sokakta yürümelerini zorlaştırıyor” dedi. “Buna karşılık, Macaristan ve Polonya’da [LGBTQ+ topluluğunun üyeleri] barışçıl yürüyüşlere çıkabilir çünkü bu ülkelerde gerçekte kimin geldiğini kontrol ediyorlar.” “Avrupa, Müslüman ülkelerden gelen göçmenleri kabul etmeye devam etmez” dedi.

Bu arada önümüzdeki yıl bölgesel ve

genel seçimler yapılacak olan Belçika’da aşırı milliyetçi Vlaams Belang partisinin başkanı Tom van Grieken, geçen hafta sonu, Fransa’daki isyanlar ve Belçika’daki benzer olaylar hakkında konuştu. Aşırı sağcı lider, huzursuzluğun “solun çok kültürlü rüyasının vatandaşlar için çok kültürlü bir kâbus olduğunu” yansıttığını söyledi. “Buralar, toplumumuzun kitlesel göç tarafından çekildiği ve hükümetin çok az kontrole sahip olduğu bölgeler” dedi ve Belçikalı yetkililerin sorunla başa çıkacak “cesaretleri olmadığını” da sözlerine ekledi. “Gerçek değişim ancak direksiyon başında Vlaams Belang olduğunda garanti edilebilir.” Chatham House’dan Kundnani, aşırı sağın iç siyaseti etkilemenin yanı sıra hâlihazırda AB’yi şekillendirdiğini söyledi. Kundnani, “Ursula von der Leyen’in merkezci Komisyonunun Avrupa yaşam tarzımızı Teşvik Eden bir Avrupa Komis-

Photo: Vlaams Belang genel başkanı Tom Van Grieken, Flaman aşırı sağ partisinin 29 Mayıs’ta Brüksel’de düzenlediği protesto toplantısında bir konuşma yapıyor | Nicolas Maeterlinck/BELGA MAG/AFP, Getty Images ile

eri olması gerçeği her Şeyi söylüyor” dedi. “Bu komiserin görevi temel olarak göçmenleri dışarıda tutmaktır ve bu görevin varlığı, göçün artık zor bir poli-

tika konusu olarak değil, Avrupa yaşam tarzına yönelik doğrudan bir tehdit olarak ele alındığını vurgulamaktadır.”

Barbara Moens, Jacopo Barigazzi ve Jan Cienski bu makalenin yazılmasında katkıda bulundu.

Çeviri: Ömer Miraç APAYDIN | EUROPolitika Dergisi Çeviri Ekibi

Orijinal Makale: Europe’s hard right seeks to capitalize on unrest in France

Photo: Göçmen karşıtı poplist Viktor Orbán, 2010’dan beri Macaristan’da görevdeyken Polonya’yı 2015’ten beri Morawiecki’nin Hukuk ve Adalet partisi yönetiyor | Omar Marques, Getty Images

Eylemlerden Sonra Macron, Bölünmüş bir Fransa'yı Düzeltilmek Zorunda

Clea Caulcutt

“ Marine Le Pen'in arka plandaki gölgesi giderek büyürken Fransız devlet kurumları ile banliyölerdeki gençler arasındaki uçurumu kapatmak hiç de kolay bir iş olmayacak. ”

PARİS – Fransa, günlerdir süren ve tüm kente yayılan büyük ölçekli huzursuzluğun ardından yavaş yavaş nefes alıyor ancak Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron için daha büyük bir zorluk belirdi: Ayaklanmaların ortaya çıkardığı temelsorunlar nasıl başa geçecek? Macron, geçen hafta bir polis memurunun genç Nahel M.'yi vurarak öldürmesi ve günlerce süren ayaklanmalara yol açmasının ardından empati

göstermekle sertlik mesajı göndermek arasındaki ince çizgide yürüdü. Şiddeti kontrol altına almak için sokakları polis memurlarıyla doldurdu. Bu hafta sonu önceki gecelere göre daha az tutuklama oldu ve huzursuzluk, en azından geçici olarak da olsa azalıyor gibi görünüyor. Ancak bir dizi olay, polis vahşeti ile ırksal azınlıklara yönelik muamele etrafındaki alevleri körükleyerek Fransız devlet ku-

rumlarına karşı daha geniş ve şiddetli bir şekilde baş kaldırılmasına yol açtı. Cumartesi gecesi saldırganlar, Paris'in güneyindeki bir banliyö olan L'Haÿ-les-Roses'ta yerel belediye başkanının evine bir arabaya çarptılar ve küçük çocuklarıyla birlikte kaçmaya çalışan yetkilinin karısını yaraladılar. Fransa'nın başka yerlerinde; gencin ölümüyle tetiklenen şiddet, Fransız Cumhuriyeti'nin birçok sembolik binasını hedef aldı: okullar, polis karakolları, kütüphaneler ve diğer kamu binaları. "Benzeri görülmemiş bir hareket, daha önce [şiddetten] etkilenmemiş bölgeleri vurdu. 2005'teki son protesto dalgasında olmayan bir şekilde kamu binaları hasar gördü" dedi, 2005'te Fransa'nın banliyölerini haftalarca sarsan bir şiddet olaylarının patlak vermesine atıfta bulunarak hassas konuları daha açık bir şekilde tartışması için kimliği gizli tutulan bir Fransız hükümet yetkilisi. Geçtiğimiz birkaç gün içinde Macron, şefkat göstermek ve kararlılık göster-

Sürekli bir kriz durumunda

Elysée Sarayı'ndaki toplantıların listesi tanıdık bir manzara ve hükümetin bir kez dahakrizmodunda olduğunun bir işaretidir. Fransa cumhurbaşkanı, bu baharda emeklilik reformlarıyla ilgili derin bir siyasi krizden zar zor çıktı ve hükümeti şimdi daha fazla kargaşayla karşı karşıya. Macron'un ilk dönemi, Sarı Ceketler protestoları, COVID-19 salgını ve Fransa'da her daim var olan terörizm tehdidiyle karşı karşıya kaldığı için aynı derecede zorluydu. Sciences Po enstitüsünde siyaset araştırmacısı olan Bruno Cautrès; Macron'un,

mek arasında hassas bir denge kurmaya çalıştı. Geçen hafta polisten kaçarken 17 yaşındaki Nahel M.'nin vurulmasını "affedilemez" ve "açıklanamaz" olarak nitelendirdi. Ancak Macron, isyanları "bir gencin ölümünün kabul edilemez manipülasyonu" olarak da eleştirdi. Salı günü, şiddet olaylarından etkilenen 200'den fazla kasaba ve şehrin belediye başkanlarıyla görüşmesi bekleniyor. Toplantının amacı, yerel yetkililerden ilk elden hesaplar toplamak, çözümler üzerinde çalışmak ve hükümetin yerel yetkilileri desteklediğini iletmek. Fransız yetkili, "Başkan dinlemek istiyor" dedi.

Macron, geçen hafta bir Avrupa zirvesine yaptığı ziyareti kısa kestikten sonra düzenli olarak kabinede kriz toplantıları düzenleyerek ve başbakanı ile bakanlarına emirler vererek ülkenin dümeninde olduğunu göstermeye çalıştı. Cumartesi günü, Almanya'ya uzun zamandır planlanan bir devlet ziyaretini iptal etti.

dış dünyayı "şaşırtan" "zor, sancılı kriz durumları" biriktirdiğini söyledi. "Sanki Fransa bir düdüklü tencereymiş gibi, [her kriz] toplumdaki bir gerilimi, bir çatışmayı, kurumlarımıza borçlu olunan saygıyla ilgili gerilimi ortaya çıkarıyor... Ülkemiz sürekli olarak Cumhuriyet değerlerini ortaya koyuyor ancak görünen o ki nüfusun bazı kesimleri bunun, kendileri için iyi olduğunu hissedemiyor" dedi. Kuzey Afrika kökenli Nahel M.'nin ölümü üzerine taşan şok ile öfke; Fransa'daki pek çok kişiyi, Fransız şe-

hirlerrinin çevresindeki göçmenlerin yoğun olduğu banliyölerde ayrımcılık, entegrasyon ve suç konularında biraz vicdan meselesi yapmaya da zorladı. Çatışma kurallarını yeniden incelemenin ötesinde, Fransız polisliği uygulamalarını ve güvenlik güçlerindeki ırkçılık iddialarını daha yakından incelemeye yönelik kamuoyu baskısı artıyor. Örneğin 2017'de polis memurlarına, bir sürücünün durmayı reddetmesi ve hayatı tehlike oluşturduğu düşünöldüğu de dâhil olmak üzere çeşitli farazî senaryolarda ateş etme hakkı verildi. Polis tarafından yapılan iddia edilen ayrımcılığın ötesinde, banliyölerin dezavantajlı gençliği ile Fransız kurumları arasındaki büyüyen uçurumu gidermek, eğitim ve toplu konut gibi alanlarda temel nedenleri ele almayı ve sosyal eşitsizlikleri azaltmayı amaçlayan politikalar için muhtemelen daha fazla para gerektirecektir. Ancak hükümetin harcamaları kısalmaya çalıştığı bir dönemde banliyölerdeki sorunları çözmesi zor. En büyük reform olan emekli maaşı reformlarına yönelik barışçıl protestolar karşısında geri adım atma çağrılarına direnen Macron'un, son günlerdeki

protestolardan kısa bir süre sonra çek defterine uzanması, olayları çıkarıcıları ödüllendirmek olarak görölebilir. Geçen yıl parlamento çoğunluğunu kaybettikten sonra hareket alanının sınırlı olduğu bir zamanda ülkeyi uzlaştırma ve hukuk düzenini somutlaştırma ihtiyacı Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron için hiç de kolay bir görev değil. Aşırı sağın uzun süredir kampanya yürüttüğu suç, kimlik ve göçmenlik konuları ön plana çıktıkça gözünü muhalefet partilerine dikmesi gerekecek. Aşırı sağın lideri Marine Le Pen, ana akım siyaseti benimseme stratejisine bağlı kalarak isyancılara karşı bir tepkiyi körüklemekten geri kaldığında güvendiği yardımcısı Jordan Bardella, "her şeyi Cumhuriyet'e" borçlu olan "suçlulara" yönelik suçlamayı yönetti. Aynı hükümet yetkilisi, son huzursuzluğun "popölist bir söylemi teşvik edebilecek" "zayıflıkları" ortaya çıkardığını kabul etti.

"[Bizim] siyasi tepkimiz, Fransızların gerçekliğini ve günlük yaşamlarını ele alan makul bir yanıt olmalıdır" diye ekledi. Söylemesi kolay.

Çeviri: Ömer Miraç APAYDIN | *EUROPolitika Dergisi Çeviri Ekibi*

Örijinal Makale: After the riots, Macron must fix a broken France

Photo: The need to reconcile the country and embody law and order at a time when his margins of maneuver are limited after losing a parliamentary majority last year is no small task for France's President Emmanuel Macron | Pooled photo by Yves Herman/EPA-EFE

İngiltere Başarısız Başbakanlarla Çalkalanıyor. Vergi Mükelleflerine Bir Servete Mal Oluyor

Annabelle Dickson ve Dan Bloom

“

Eski Başbakanlar kulübüne her yeni eklemeye birlikte güvenlik faturası fırlıyor.

”

LONDRA - Yıllarca süren siyasi karışıklardan sonra, en az bir İngiliz endüstrisi için patlama zamanı: Siyasi korumalara olan talep tavan yaptı. Modern tarihte ilk kez, Birleşik Krallık'ta şu anda yedi yaşayan eski başbakan var ve bunların tümü kapsamlı (ve pahalı)

güvenlik koruması almaya devam ediyor. İktidardaki Muhafazakârlar, bunca yıl içinde dördüncü liderlerini seçerken ve enson ayrılan üçüncüsüyle (Theresa May, Boris Johnson ve Liz Truss) eski başbakanlar için kazançlı uluslararası konuşma devresinden gözle görülür şekilde

para kazanıyorken bazıları, Birleşik Krallık vergi mükelleflerine yüklenen maliyeti hakkında soru soruyor. Çünkü ne zaman eski bir başbakan yurt dışına seyahat etse, belirsiz bir iş konferansında konuşma yaparak altı haneli bir meblağ kazanmak için bile olsa, Birleşik Krallık vergi mükellefleri muhtemelen güvenlik maliyetinin hesabını ödüyor. Londra Metropolitan polisinden eski bir kraliyet koruma başkanı Dai Davies, “Bu bir endüstri, bunun için başka bir kelime yok” dedi. Yaşayan eski başbakanların sayısı ancak önümüzdeki yıllarda giderek artacak gibi görünüyor.

Kamuoyu yoklamaları doğruysa Rishi Sunak, gelecek yıl yapılacak genel seçimlerin ardından görevi bırakacak. Mevcut grubun genç doğası (Truss 47, Sunak sadece 43, Johnson ile David Cameron ise hala 60 yaşın altında) vergi mükelleflerinin uzun yıllar boyunca zor

Baskı altında

VIP vergi mükellefleri tarafından finanse edilen güvenlikle ilgili tüm bu tür kararlar, İngiliz devletinin Telif Hakları ve Tanınmış Kişileri Koruma İcra Komitesi (RAVEC)¹ olarak bilinen gizli bir kolu tarafından alınır. Komite; İçişleri Bakanlığı, Londra Metropolitan Polisi ve kraliyet ailesinden bağımsız bir başkana her bir kişinin durumunda yer alan potansiyel riskler hakkında tavsiyelerde bulunan kişileri içerir. RAVEC’in kararları; güvenlik nedenleriyle kamuoyuna açıklanmıyor ancak kararlarına aşına olan birden fazla kişi, yurt-

durumda kalabileceği anlamına geliyor. Ancak yüksek profilli politikacıları ile kraliyet mensuplarını korumaya yönelik olan ve İçişleri Bakanlığı’nın omuzladığı toplu güvenlik tasarısı, sır olarak saklanmaya devam ediyor. “Koruyucu güvenlik konusunda ayrıntılı bilgi vermemek uzun süredir devam eden politikamızdır. Bunu yapmak, bu düzenlemelerin bütünlüğünü tehlikeye atabilir ve bireylerin güvenliğini etkileyebilir” dedi bir İçişleri Bakanlığı sözcüsü. VIP koruma maliyetlerini kısmak için perde arkasında çabaların sürdüğünün bir işareti olarak, Prens Harry’nin vergi mükellefleri tarafından finanse edilen güvenliği, 2020’de kıdemli bir kraliyet olarak geri adım attığında aniden kaldırıldı. Özel olarak ödemek zorunda olsa bile polis korumasına hakkı olduğunu savunarak İçişleri Bakanlığı aleyhine bir davayı, mahkemeye taşıdı ancak başarısız oldu.

dışına seyahat ettikleri zamanlar da dâhil olmak üzere genellikle eski başbakanlara koruma sağlandığını söylüyor. Daha sonra Kraliyet ve Uzman Koruma Komutanlığı (RASP)² olarak bilinen Londra Metropolitan Polisi’nin seçkin bir birimi tarafından korunurlar. RASP operasyonları hakkında yakın bilgiye sahip olan ve resmî olarak konuşma yetkileri olmadığı için isimlerinin açıklanmadığı iki isim, birimin baskı altında olduğu konusunda bilgi verdi. Londra Metropolitan Polisi koruma ekipleri hakkında bilgi sahibi olan

¹ Royal and VIP Executive Committee

² Royal and Specialist Protection

kişilerden biri, “Şu anda kaç tane eski başbakanımız olduğuna dikkat çekildi. Hiç bu kadar çok güvenliğe ihtiyaç duyan bu kadar çok kişiyi arka arkaya görmemiştik” dedi. “Tüm hükümet değişikliklerinden sonra, Londra Metropolitan Polisi herkesi aynı anda korumak için yeterli güvenlik bulmakta zorlanıyor ve sayıları düşünmek zorunda kalıyordu” diye eklediler. Ancak seçkin birimdeki memurların

geçen yıl yıllık izin ile dinlenme günlerinin iptal edilmesinden şikâyet ettiklerini ve özellikle Boris Johnson için “kendisini çabucak toparlamaya çalışmak için diğer ekiplerden memurları çektiklerini” söylediler. RASP ile bağlantılı ikinci bir kişi, bazı polis memurlarının Johnson’ı yurtdışı seyahatlerinde korumak için başka bir ekipten görevlendirildiğini doğruladı.

Photo: VIP vergi mükellefleri tarafından finanse edilen güvenlikle ilgili tüm kararlar, RAVEC olarak bilinen İngiliz devletinin gizli bir kolu tarafından alınır | Dan Kitwood / Getty Images

Maliyeti hesaplamak

Bir bakanın veya eski bakanın aldığı koruma miktarı, memur sayısı ve eğitim düzeyleri dâhil, kişisel koşullarına bağlı olarak duruma göre değişir. Daha önce belirtilen RASP ile bağlantılı ilk kişi, “Bu ekiplere herhangi bir polisi almazlar” dedi. “At-

eşli silah eğitimi ve özel araç eğitimi almaları gerekiyor, bazılarının bundan bile fazla eğitimi var” dedi. Doğal olarak, bu koruma ekiplerinin bir bedeli vardır. Maaşları, fazla mesaipleri, harcamaları, yol ve yemek hesaplarının tamamı vergi mükelle-

fi tarafından tahsil edilmektedir. Davies'e göre bu memurlar, "Herhangi bir devlet memuru standardına göre pahalı insanlar. Onlar her zaman deneyimli polislerdir." Artık parlamentoda olmayan eski Başbakanların (yakın zamana kadar John Major, Tony Blair, Gordon Brown ve David Cameron'dan oluşan bir liste) düzenlemeleri özel bir mesele olduğu için bunların ne ölçüde kullanıldığını takip etmek neredeyse imkânsız. 2015 tarihli bir Daily Telegraph soruşturması sonucunda, Blair'in iş imparatorluğunu kurarken haftada beş ülkeyi ziyaret ederken güvenlik harcamalarında binlerce sterlin biriktirdiğini açığa çıkardı. Ancak hâlâ parlamentoda olan eski başbakanların çıkarlarını resmi bir internet sitesine kaydetmeleri gerekiyor. May ve Truss ile birlikte daha geçen ay milletvekilliğinden ayrılan Johnson'ın beyanları, üçünün de çoğu yurtdışında gerçekleşen konuşma sözleşmelerinden yüz binlerce sterlin kazandığını gösteriyor. Neredeyse her durumda, vergi mükellefi gereken yoğun güven-

lik nedeniyle oltaya takılmış olabilir. Johnson, yalnızca Mayıs ayında hem Teksas'a hem de Las Vegas'a seyahat ederken Truss, Margaret Thatcher'dan bu yana Tayvan'ı ziyaret eden ilk eski İngiliz Başbakanıydı. Davies, "Onlar gerçekten jamboree yaparken bunların hepsini biz ödüyoruz" dedi. Kazançlı konuşmalar yapan eski başbakanların güvenlik maliyetlerine "yüzde 100" katkıda bulunmaları gerektiğini öne sürdü. "Neden olmasın? Yani bu insanlar milyonlar kazanıyor" dedi. Ancak Hükümet Enstitüsü'nden Tim Durrant, eski politikacıların bu tür güvenlik gerekliliklerine ihtiyaç duymasının nedeninin eski başbakan olmaları olduğunu vurguladı. Durrant, "İhtiyaç duydukları korumaya sahip olmaları mantıklı" dedi. "Kamusal yaşamda önemli bir rol oynuyorlar ve bunu yapmaları için desteklenmeleri iyi."

Çeviri: Ömer Miraç APAYDIN | *EUROPolitika Dergisi Çeviri Ekibi*

Orijinal Makale: Britain is awash with failed prime ministers. It's costing taxpayers a fortune

Photo: "It's an industry, there is no other word for it," Dai Davies a former head of royal protection at the Met Police said | Jeff J Mitchell/Getty Images

Üst Düzey NATO Askerî Yetkilisi Uyarıyor: Rusya'yı Asla Küçümsemeyin

Askerî komite başkanı, önümüzdeki hafta Vilnius'ta yapılacak önemli bir toplantı öncesinde konuştu.

Photo: Amiral Rob Bauer, Kremlin güçlerinin hala bir tehdit olduğuna inanıyor | Omar Havana / Getty Images

BRÜKSEL—NATO, Moskova'nın geri döneceğini varsayarak yeni askeri planlarını hazırlıyor.

NATO askeri komitesi başkanı Amiral Rob Bauer Pazartesi günü gazetecilere verdiği demeçte, Rusya'nın kara kuvvetlerinin büyük bir kısmının

Ukrayna'da savaşmasına rağmen Kremlin kuvvetlerinin hala bir tehdit olduğuna inandığını söyledi. "Rusların yeniden hazırlanacağına ikna olduk" dedi. "Bu nedenle planlar, Rus ordusunun gerçek durumu üzerine değil, Rus ordusunun Ukrayna'ya saldırmadan

önceki durumu üzerine inşa ediliyor.” Bauer, Rusya’nın “bu savaştan dersler çıkaracağını” ve NATO’nun “onları ciddi bir tehdit olarak görmeye devam edeceğini” söyledi. Bu, nükleer yeteneklere ek olarak Rus kuvvetlerinin “hala çok, çok yetenekli” olduğu denizlerde, havada ve uzayda yer alıyor. “Tarihte birkaç kez gösterdikleri gibi Rusları ve onların yeniden toparlanma yeteneklerini asla hafife almamalıyız” diye ekledi. Önümüzdeki Salı ile Çarşamba günü Batı ittifakının liderleri, tarihi yeni bölgesel askeri planları imzalayacakları ve Rusya Ukrayna’daki savaşını sürdürürken savunma yatırımlarını nasıl artıracıklarını tartışacakları Vilnius’ta bir araya gelecekler. NATO’nun yeni askeri planları hakkında konuşan Bauer, zirvenin nasıl uzun bir uygulama sürecinin başlangıcı olacağını altını çizdi. “Gidip işimizi yapmalıyız: daha yüksek sayıda kuvvete daha yüksek hazırlığa ulaşmak için planlara karşı tatbikat yapmalıyız, ihtiyacımız olan yetenekleri satın almalıyız” dedi ve “bu zaman alacak”. Planların uygulanması, daha fazla işe alımdan yeterli silah ve mühimmatın üretilmesini ve ayrıca savunmaya ayrılmış daha fazla kay-

nağı sağlamaya kadar uzanıyor. Bauer, “Bu, topluca ödemek için daha fazla paraya ihtiyacımız var;” dedi. Ayrıca, NATO’nun yüksek hazırlıklı kuvvetler için yeni modeli, “ulusların silahlı kuvvetler için mevcut insan sayısını artırmak için bir mekanizmaya sahip olmasını sağlamayı” gerektirecektir. Ukrayna’nın karşı saldırısının durumu sorulduğunda amiral, Ukrayna güçleriyle ilgili bir hayal kırıklığı anlatısına karşı çıktı. Başkan, “Bu tür bir operasyon son derece zor” dedi. “Bunu yapma biçimlerinin takdire şayan olduğunu düşünüyorum” dedi ve “bazı yerlerde - haklı nedenlerle - temkinli olduklarını düşünüyorum.”

Çeviri: Ömer Miraç APAYDIN |
EUROPolitika Dergisi Çeviri Ekibi

Orijinal Makale: Never underestimate Russia, top NATO military official warns

Photo: Admiral Rob Bauer believes the Kremlin’s forces are still a threat | Omar Havana/Getty Images

Avrupa'da İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi

Aslan Şahingöz¹

Giriş

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır, birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.” Maddesiyle başlar. Bu cümleler insanın doğuştan sahip olduğu hakların olduğunu vurgular. Ayrıca yine insanın değerini anlatırken birbirlerine karşı hukukunu da ön plana

çıkartır. İnsan Hakları dediğimizde insanın doğuştan sahip olduğu; dokunulamaz, vazgeçilemez ve devredilemez haklar manzumesi akla gelir.

İnsan Hakları kavramının içeriği sosyal hayatla birlikte sürekli olarak gelişmekte ve yenilenmektedir. İnsan Hakları tarihine bir bakış attığımızda ise öncülerinin Avrupa Kıtasındaki

¹ Aslan Şahingöz, Avukat, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Medeni Hukuk Bilim Dalı Yüksek Lisans (Tezli) Öğrencisi.

gelişmeler ve belgeler olduğu görülecektir. Avrupa dışında bazı gelişmeler ve belgeler de birer mihenk taşı niteliğindedir. Ancak yazı konumuz Avrupa'daki tarihsel süreçle sınırlı olacaktır.

Avrupa'da İnsan Hakları belgelerine Avrupa'da İnsan Hakları belgelerine ve gelişmelere kısa bir bakış atacak olursak; öncelikle Magna Carta Libertatum, Haklar Dilekçesi (Petition of Rights), Kişi Güvenliği (Habeas Corpus Act), Haklar Bildirisi (Bill Of Rights), İhanet Suçu Yargılaması Yasası, Taç Tevarüs Kanunu İngiltere'deki belgeler olarak sayılabilir. Fransa; Fransız Devrimi, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ve devamındaki Fransız Anayasaları İnsan Haklarına ilişkin gelişmelerdir. Yine İspanya'da çeşitli İspanyol Anayasaları İnsan Hakları gelişmeleri olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Osmanlı'da Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve Kanun-i Esasî de İnsan Hakları gelişiminde değerlendirilmektedir.

1.İngiltere'de İnsan Hakları Belgeleri

1.1.Magna Carta Libertatum

İngiltere'de 1215 yılında ortaya çıkan Magna Carta Libertatum çoğunlukla yazarlarca devlet otoritesini özgürlükler lehine sınırlayıcı ilk yazılı belge olarak nitelendirilir². İnsan haklarının korunması düşüncesinin ilk uygulama örneğinin İngiltere Kralı Yurtsuz

John'un 1215'te ilan ettiği Magna Carta olduğu kabul edilmektedir³. Kral ile Feodal Beylerin karşılıklı yetkilerini düzenleyen bu belgede Kralın yetkilerinin bazılarında feragat edeceği de öngörülmüştür. Magna Carta'nın özellikle insan hakları ile ilgili olan maddelerine bakacak olursak en dikkat çekici olan husus kişi dokunulmazlığı ve güvenliği ile ilgili olarak yapılan düzenlemelerdir⁴.

Magna Carta'nın 39. maddesi "Özgür kişiler ülke kanunlarına göre yasal bir biçimde yargılanıp hüküm giymeden tutuklanmayacak, hapsedilmeyecek, mal ve mülkünden mahrum bırakılmayacak, kanun dışı ilan edilmeyecek, sürgün edilmeyecek veya hangi biçimde olursa olsun zarara uğratılmayacaktır." şeklindedir. Bu madde vatandaşların hak ve özgürlükleriyle ilgili oldukça önemli bir maddedir. Böylece kişilerin haksız yakalama ve keyfi tutuklamalara karşı güvence altında olması sağlanmak istenmiştir. Magna Carta'da 12. maddede Genel Meclisin izni olmadıkça vergi ya da yardım parası alınamayacağı, 16. maddede hiç kimsenin gerekli olan dan fazla hizmete zorlanamayacağı, 20. maddede suç ve cezaların ortantılı olacağı, 38. maddede kişilerin olayda doğru ve güvenilir deliller ortaya konmadan dava edilemeyeceği, 40. maddede adaletin herkesin hakkı old-

2 Doğan, İlyas, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, Ankara 2013, 1. Baskı, s.53.

3 Sanioğlu Hilan, Avrupa Birliği Hukukunda İnsan Hakları, TBB Dergisi, 74.Sayı, 2008, s. 78.

4 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 55.

uğu, kimseye adaletin satılamayacağı ve kimsenin adaletten men edilemeyeceği, 41. maddede ticaret özgürlüğü, 45. maddede kralların yasaları bilmeyen ve yasalara uyacağına kanaat getirilmeyenleri hakim, vali, şerif ve sınırlı yetkili hakim olarak atayamayacağı, 61. maddede Krallığın sınırları içerisinde bulunan baronların 25 kişilik heyet seçeceği ve bu heyetin Kral ve Kral adına yapılan işlemlerde bulunan görevlilerin faaliyetlerini denetleyeceği düzenlenmiştir. İnsan haklarıyla ilgili olarak; lordlarla ilgili olmasına karşın her özgür insanın diğer özgür insanlara saygı göstermesi ilkesini getirmesi, hak ve adaletin yerine getirilmesinin geciktirilemeyeceği ve ertelenemeyeceğine ilişkin adil yargılanma ilkesinin benimsenmesi, cezaların orantılı olması, keyfi vergi uygulamasına son verilmesi ve serbest ticaret özgürlüğünü sağlaması da ileriki insan hakları mücadelesine yol gösterici olmuştur ⁵. Magna Carta, iktidarın keyfi icraatlarını engellemek yolunda atılmış önemli bir adım olmasına rağmen, toplumdaki sosyal eşitsizlik, hele de

kölelik hakkında hüküm bulundurmaz⁶. Dönemin İngiltere Kralı Yurtsuz John'un iktidarını belirli ölçüde sınırlandıran bu arada baronlara bazı haklar veren bir ferman olan bu metinden sonra, İngiltere'de sırasıyla 1628'de Petition Of Rights, 1679 tarihli Habeas Corpus Act, 1689 tarihli Bill Of Rights ve 1701 tarihli Act Of Settlement ile birlikte hak ve özgürlüklerin kapsamının sürekli genişlediği görülecektir.⁷

5 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 57. (naklen)

6 Çalık, Ethem, İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi . 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum , 6 (16) , 2017, s.47.

7 Sanioğlu Hilan, Avrupa Birliği Hukukunda İnsan Hakları, TBB Dergisi, 74.Sayı, 2008, s. 79.

1.2.Haklar Dilekçesi (Petition of Rights)

İngiltere'deki İnsan hakları belgelerinin temeli Magna Carta'dır. Magna Carta'dan sonraki belgeler Magna Carta'yı temel almıştır ve oraya atıf yaparak kralın yetkilerini kısıtlamayı amaç edinmiştir. 1628 yılında ortaya çıkan Haklar Dilekçesi de 1215 tarihli Magna Carta'yı temel almıştır. Haklar Dilekçesinde krala yetkilerinin sınırlı olduğu hatırlatılmıştır⁸. Ayrıca yine parlamento kararı olmadan vergi toplayamayacağı, yasadışı istemleri yerine getirmeyenlerin yaptırıma maruz kalamayacağı ve adil yargılanmaya haklarından mahrum bırakılmayacağı, yargıç kararı olmadan veya savunması alınmaksızın bir kişinin tutuklanamayacağı, kötü muameleye maruz kalmayacağı gibi Magna Carta ile benzer haklar düzenlenmiştir. Petition Of Rights ile tanınan hakların sadece belli sınıfa değil, tüm İngiliz halkına geçerli olması, İngiltere'deki insan hakları gelişiminde bu belgenin bir kilometre taşı niteliği kazanmasını sağlamıştır⁹.

1.3.Kişi Güvenliği (Habeas Corpus Act)

Petition Of Rights'ta yer alan yükümlülüklerini Kral (Charles I) yerine getirmemiş ve iç savaşa sebep olmuştur. Devamında parlamento yanlıları kralı yargılayarak idam etmişlerdir. Önderleri Cromwell ise ülkeyi

ölene kadar diktatörlükle yönetmiştir. Ölümünden sonra da Kral Charles II ülkeye davet edilmiştir. İşin başından krala gözdağı vermek için de Habeas Corpus Act krala kabul ettirilmiştir. Daha çok keyfi tutuklamalara yönelik güvence sağlayan bir belge olarak öne çıkmaktadır. Vatana ihanet ve cinayet dışında bir suç isnadı ile alıkonulan herhangi bir kimsenin tutuklanması için mutlaka yargıç tarafından verilen mahkemeye resmi davet emri olmalıdır¹⁰. Ayrıca yine tutuklananların 20 gün içinde mahkeme önüne çıkarak hızlı bir yargılanma talep hakkı bulunmaktaydı. Görüldüğü üzere bu belge ile kişilerin yargıç kararı olmaksızın keyfi olarak tutuklanmalarının, hapsedilmelerinin ve öldürülmelerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır¹¹.

1679 yılında kabul edilen Habeas Corpus Act ile kişilerin hakim kararı olmadan keyfi tutuklanmaları, hapsedilmeleri yasaklanmış, suçluların ağır suçlar dışında kefaletle salıverilmeleri, yargılamanın tutuksuz sürdürülmesi ve sanığın tutuklu olarak yargılandığı hallerde de davaların kısa sürede bitirilmeleri ilkeleri kabul edilmiştir¹².

8,9 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 59.

10 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 60.

11 <https://konya.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/makaleler/8/insan-haklarinin-tarihsel-gelismisi/40> (E.T:13.06.2023)

12 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 61.

1.4.Haklar Bildirisi (Bill of Rights)

1689 yılında kabul edilen Bill Of Rights'ta kralın parlamento onayı olmadan yasa çıkaramayacağı, vergi toplayamayacağı, kişilerin krala dilekçe verebileceği, dilekçe verenlerin herhangi bir soruşturma veya kovuşturmayaya maruz kalmayacağı, cezaların orantılı olacağı, kişilerin temel hak ve özgürlükleri için talepte bulunabileceği gibi hükümler düzenlenmiştir. Her şeyden önemlisi kral artık parlamento onayı olmaksızın savaş açamaz ve hatta İngiltere'yi terkedemez bile¹³. Bill of Rights sayesinde günümüzde uluslararası belgelerce de kabul edilen temel hak ve özgürlükler iyice belirginleşmeye başlamış ve parlamenter rejim ile demokrasinin paralel gelişimi ile de söz konusu temel hak ve özgürlükler etkin bir şekilde uygulama alanı bulmuştur¹⁴. İngiliz belgeleri daha çok uygulamadaki ihtiyaçlara göre şekillenen ve evrensel olarak bütün insanları kapsamayan metinlerdir¹⁵.

2.1.Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi

2.Fransa'da İnsan Hakları Süreci

1789 yılı öncesine uzunca yıllardır ayrıcalıklı konumda olan soylular, bu haklarından vazgeçmemek adına çeşitli krizlere öncülük etmişlerdir.

1789 öncesinde yaşanan mali sorunları gidermek için ek vergi konulmasına da karşı çıkmışlardır. Doğal haklar kuramından beslenen sloganlarla yola çıkan burjuva sınıfı 1789'da köylülerin desteğini alarak Fransız Devrimini gerçekleştirmiş ve devrimin ardından yayımlanan Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi insanın sadece insan olarak doğmakla doğal haklara sahip olduğunu genel kabul olarak sorgulamaya gerek duymaksızın ilan eder¹⁶. Fransız devriminin sloganı "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" olmuştur. 17 maddeden oluşan bildiri, özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnmeyi temel insan hakları olarak benimsemiştir. Aynı zamanda her bir insanın hukuk ve kanun önünde eşit olduğunu da kabul edilmiştir. Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi o kadar yankı uyandırmıştır ki insan haklarının kronolojik olarak daha önce yayımlanan Amerikan bildirgelerin değil de 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi sayesinde bütün dünyaca öğrenildiği yönünde güçlü bir kanaat vardır¹⁷. Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin içerdiği haklar ve özgürlükler, İngiliz belgelerinin tersine yalnızca Fransız yurttaşları için değil bütün insanlar için tanınmıştır¹⁸.

13 <https://konya.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/makaleler/8/insan-haklarinin-tarihsel-gelismisi/40> (E.T:13.06.2023)

14 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 63.

15 Sanioğlu Hilan, Avrupa Birliği Hukukunda İnsan Hakları, TBB Dergisi, 74.Sayı, 2008, s. 79.

16 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 78.

Bildirgedeki insan hakları anlayışı J. J.Rousseau, Montesquieu gibi düşünürlerin görüşlerinden etkilendiği kabul edilmelidir. Aynı zamanda 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesinin de etkisi olduğu kabul edilir. Ayrıca Bildirge 19. Yüzyıldan itibaren Avrupa ülkeleri başta olmak üzere tüm dünya ülkelerindeki siyasal sistemi etkilemiştir. J.J Rousseau ile beraber, Batı Avrupa'da İnsan Hakları meselesi bir doktrin olarak biçimlenmiş gibidir¹⁹.

2.2.Fransız Anayasaları

İnsan Hakları bağlamında bazı Fransız Anayasaları da önemli birer mihenk taşı olmuştur.1848 Anayasası ile sosyal haklar anayasalarda yer bulmaya başlamıştır. 1848 Fransız Anayasası sosyal devlet ve buna bağlı olarak sosyal haklar anlayışının anayasal düzeyde kendini gösterdiği ilk siyasal belgedir²⁰. 875 Anayasası ile yalnızca hukuki liberalizme önem verdiği, yalnızca yeterli ekonomik olanaklara sahip kişilerin ve grupların gerçekten yararlanabilecekleri haklar, özgürlükler sağladığı söylenmiştir²¹. Yürürlükteki Anayasa olan 1958 Anayasasında temel

haklar konusunda belirleme yapan hükme göre; 1789 Bildirgesinden sonra Fransız Kamu hukukunda yayımlanan, uygulamaya konu bildiriler ve kamu hukukunun düzenlediği hak ve hürriyetler 1958 Anayasasının da hürriyetler bölümünü teşkil eder²². Fransız insan hakları bildireleri bireylerin hak ve özgürlüklerinin belirleyen ve bütün olarak ilan eden ilk resmi insan hakları belgeleridir²³.

17 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 80.

18 <https://konya.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/makaleler/8/insan-haklarinin-tarihsel-gelismisi/40> (E.T:13.06.2023)

19 Çalık, Ethem, İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi . 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum , 6 (16) , 2017, s.49.

20 Çalık, Ethem, İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi . 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum , 6 (16) , 2017, s.53.

21 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 86.

22 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 87.

23 Sanioğlu Hilan, Avrupa Birliği Hukukunda İnsan Hakları, TBB Dergisi, 74.Sayı, 2008, s. 79.

3.İspanya’da İnsan Hakları Süreci

3.1.Bazı İspanyol Düşünürler

Francisco de Vitoria’nın görüşleri kendi içinde bazı çelişkiler içerse de tüm insanların sahip olduğu çekirdek birtakım haklar var olduğuna ilişkin ileri sürülen fikirlerin ilklerindedir ve bu bakımdan özel önem taşımaktadır²⁴. Bartolomé de Las Casas’a göre tüm insanlar bir ailenin üyesidir ve yasaların tüm ulusların refahını ve iyiliğini savunma görevi vardır²⁵. Francisco Suárez’a göre Hristiyanlığın Yeni Dünya’ya anlatılması sırasında yerlilerin haklarının korunması gerektiğini savunmaktadır²⁶.

3.2. İspanya Anayasaları

İspanya’nın ilk Anayasası olarak bilinen Cádiz Anayasası 1812 yılında kabul edilmiştir. Bu Anayasada temel hak ve özgürlükler listelenirken, egemenliğin halka ait olduğu düzenlenmiştir. Ayrıca adil yargılanma hakkından da bahsetmiştir. 1837 tarihli Anayasa’da Cádiz Anayasasına benzer hükümler çok fazladır. Bu anayasada mülkiyet hakkı ile kanun önünde eşitlik gibi konular da işlenmiştir. 1876 tarihli Anayasa, İspanyol anayasal tarihinde liberal-demokratik anayasa modelinin bir örneği olarak kabul edilmektedir²⁷. 1931 Anayasasında Cádiz Anayas-

asından tüm İspanya anayasalarında bireysel hak ve özgürlükler yer almıştır²⁸. 1978 Anayasasına göre İspanya’da AİHS yasalara göre öncelik ve üstünlüğe sahiptir.

4.Osmanlı’da İnsan Hakları Gelişimi

Osmanlı’nın tüm dönemlerinde din ve inanç özgürlüğü ve eğitim öğretim özgürlüğü konusunda genel anlamda serbestlik söz konusu olmuştur. Osmanlı’da batıdaki insan hakları gelişmelerinden farklı olarak talep alttan gelmemiştir. Osmanlı’da devlet adamlarının yeniliğe duydukları inanç ve kişisel çabalarıyla belirli mesafeler kat etmiştir. Tanzimat Fermanı ile birlikte vatandaşların eşitliği kabul edilmiştir. Yine kişi güvenliği ve yargılamalarla alakalı çeşitli güvenceler sağlanmıştır. Islahat Fermanı ile devlete ödenecek vergilerin din ayrımı yapılmaksızın çıkarılan kanunla tespit edileceği düzenlenmiştir²⁹. Ayrıca yine sosyal hayatla ilgili, idareye karşı durumlarla ilgili din ayrımı yapılmayacağı düzenlemeler yapılmıştır. 1876 yılında kabul edilen Kanun-i Esasi ile millet sistemi ortadan kalkmış ve din, dil ırk ayrımı olmaksızın herkesin Osmanlı olduğu belirtilmiştir³⁰. Kanun-i Esaside eşitlik, din ve mezhep gözetilmeyeceği, kişi dokunulmazlığı, işkence ve angarya yasağı, din özgürlüğü, eğitim hakkı, savunma hakkı, yargılamada aleniyet ilkesi gibi düzenlemeler bulunmaktadır.

24 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 94.

25 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 94.

26 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 95

27 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 100..

28 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 103..

29,30 Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 124.

Sonuç

İnsan haklarının demokrasiyi özümsemiş ve hukukun üstünlüğü ilkesini benimsemiş toplumlarda geliştiğini söylemek mümkündür. Gelişmesi ve ilerlemesi için de hukukun üstünlüğü ve demokrasi anlayışının geliştiği bir toplum elzemdir. Tarihsel süreçte insan haklarına ilişkin gelişmeler bazen aşağıdan yukarıya bazen de yukarıdan aşağıya olacak şekilde ortaya atılmıştır. Tarih boyunca insan haklarında yaşanan gelişmelerin birçoğu geçmişten gelen birikmiş bilgi ve belgelere de dayanarak son yüz yıllarda yaşanmıştır. Günümüzde de insan hakları farklı bakış açılarıyla ele alınmakta ve kapsamı devamlı genişlemektedir. İnsan haklarının tüm insanlar bakımından eşitlik içerisinde uygulanmasını sağlamak için de bazen ülkeler bazen de ülkelerarası kuruluşlar çaba sarf etmektedir.

Referanslar

- Doğan, İlyas, *İnsan Hakları Hukuku*, Astana Yayınları, Ankara 2013, 1. Baskı.
- Sanioğlu Hilan, *Avrupa Birliği Hukukunda İnsan Hakları*, TBB Dergisi, 74.Sayı, 2008.
- Çalık, Ethem, *İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi* . 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum , 6 (16) , 2017. <https://konya.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/makaleler/8/insan-haklarinin-tarihsel-gelisimi/40> (E.T:13.06.2023)